

VIGILIA

1999 / 12

*Személyes boldogulásunk és Jézus Krisztus
Jeles magyar személyiségek válasza*

RÁBA GYÖRGY: A karácsonyfa-díszítő

GION NÁNDOR: Diófa a sétáló utcában

A jubileumi év eseménynaptára

LUKÁCS LÁSZLÓ:	Jubileumi számvetés	881
----------------	---------------------	-----

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

***Ki vagy mi játszott a legfontosabb szerepet az Ön személyes boldogulásában?
Része-e ennek Jézus Krisztus személye és a belőle kiharadt kereszténység?***

Aszalós János, Balassa Péter, Barna Gábor, Beney Zsuzsa,
Erdélyi Zsuzsanna, Esterházy Péter, Fabiny Tibor,
Katus László, Kántor Lajos, Kézdi Balázs, Korinek László,
Kránitz Mihály, Lászlóffy Aladár, Lengyel Balázs,
Márton László, Nagy Gáspár, Németh G. Béla, Olasz Ferenc,
Pákozdi István, Pomogáts Béla, Poszler György,
Ritoók Zsigmond, Szécsi József, Szigeti Jenő, Szőnyi Zsuzsa,
Tandori Dezső, Tatár György, Tompa Mária,
Vizi E. Szilveszter és Zlinszky János válaszol

882

SZÉPÍRÁS

RÁBA GYÖRGY	A karácsonyfa-díszítő <i>(vers)</i>	945
GION NÁNDOR	Diófa a sétáló utcában <i>(elbeszélés)</i>	946

JUBILEUMI KALAUZ

A jubileumi év eseménynaptára	957
-------------------------------	-----

SZEMLE

	Búcsú Parancs Jánostól <i>(Pomogáts Béla, Rónay László)</i>	959
A HÁTSÓ BORÍTÓN	Mária gyermekével <i>(részlet a Karácsonyi freskóból, Greccio)</i>	

Jubileumi számvetés

Két rendkívüli örömforrása van az évnek. Nyáron az évi rendes szabadságé. A gyerekek két boldog hónapig szabadok, de egy-két hétre a felnőttek is elfelejthetik a hétköznapokkal járó gondokat, kötelességeket és kötelezettségeket. Egészen együtt lehetnek övéikkel, lehetőleg szép és pihentető környezetben. A vakáció a paradicsomi lét boldogságát villantja fel: a békét és a nyugalmat, a külső és a belső világ harmóniáját, az együttlét bensőséges örömét.

A munkás év közepén, amikor ránk borul, gyakran nyomasztóan, a hideg és sötét tél, felragyog az örömmek egy másik alkalma is. A karácsony ünnepe jóval rövidebb, mint a nyári vakáció. A külvilág sokkal zordabb, kopárabb, mint nyáron. Mégis talán éppen ez segít hozzá ahhoz, hogy bensőségebb, meghittebb ünnepé váljon. A családi otthon csöndes ragyogása teszi fényessé a téli estét, az összetartozó emberek együttléte villantja fel az élet legmélyebb értelmét: egymásnak örömevé, ajándékává válhatunk.

A közelgő karácsony ismét nekünk szegezi a kérdést. Ki a boldog ember? Az, aki fásultan-fáradtan végigküzsködi-kínlódja az évnek, életének nagy részét, a robotos hétköznapokból azonban kiemelkedik néhány szép nap, ünnepi alkalom, amely valamennyire ellensúlyozza az élet terhét? Nem inkább az-e, akinek az élete a fáradozásokban is teljes az együttlét örömével, a bensőséges szeretettel, aki örömét leli munkájában és az emberekben, a természetben és az életben? A boldog ember nem a hétköznapokból kiszakadva, azok ellenére talál rá az élet értelmére, szépségére, örömére. Az ünnepek csak kiteljesítik azt, amit a mindennapokban megél.

Ez a kérdés elkerülhetetlenné válik a mostani karácsonykor, amely nyitánya az emberiség, de főleg a kereszténység történetében is ritka évfordulónak. A jubileumok nemcsak azt az eseményt idézik fel, amelynek emlékét őrzik, hanem rávilágítanak a kettő között eltelt időre is. Krisztus születésére emlékezünk, de vele a kereszténység történetét is áttekintjük. Mennyire tapasztalható meg a történelemben, hogy az Ige Testté lett? Boldogabbá lett-e a világ Krisztus által?

Nem a teológusok vagy a történészek okoskodására voltunk kíváncsiak, hanem az étellel szembenező, arra reflektáló személyiségek valómására. Azt kérdeztük tőlük: *Ki vagy mi játszott a legfontosabb szerepet személyes életük alakulásában, boldogulásukban? Mi volt a szerepe életükben Krisztusnak és a belőle kisarjadt kereszténységnek?* A Jubileum kezdetén karácsonyi ajándékkul az erre beérkezett válaszokat adjuk át olvasóinknak. Tanulságul, de indításként is, hiszen a kérdések mindnyájunkhoz szólnak.

Egy levél Istentől

Lóránt atya emlékezete

Már megterveztem annak rendjét, hogy kik előtt, milyen mélyen és milyen sorrendben hajtom meg fejemet, ha halálom után bebo-csátást nyerek Isten Országának mennyei régióiba. A több-mint-protokoll elsőbbség természetesen azokat illeti, akik nevére már most is fejet hajtunk; Mária, Jézus anyja, védőszentjeim, szüleim — de utánuk közvetlenül egykori ciszterci tanárom és később no-víciusmesterem, dr. 'Sigmond Lóránt neve szerepel a listán, akit életem legnagyobb kalauzának tartok Krisztus felé. Bár harmincöt évvel halála után a magyar katolikusok többsége semmit sem hal-lott róla, de tudom, hogy az életében rejlő különleges zsenialitása az egyház, sőt az egész mai magyar közélet számára pótolhatatlan isteni üzenetet tartalmaz. Élete levél a mai ember számára Krisz-tustól. Olvassuk közösen.

Nem a tudomány, a művészet vagy az egyházpolitika zsenije volt, hanem a Krisztus-hordozása. Szavakkal alig megnevezhető, kevesek számára szembetűnő ragyogás: ebből a fény-nyalábból sze-retrék három köteget kiemelni. Ezek hitelességét bizonyosságnak tartom; életem földjének legmélyebb barázdáit ezeknek a sugarak-nak forrósága alakította ki bennem.

Szőlő és bor. Az egyházi iskolák államosítása után még diákként vettem részt egy zirci lelkigyakorlaton, melyen Lóránt atya is tar-tott egy előadást a kertben lévő szőlőlugasban. Arról beszélt, hogy bár eddig a szerzetesek közvetlenül osztották szét a szellemi értelemben vett szőlőt a diákoknak, most azonban már bort fog-nak érlelni belőle, s az kerül a társadalom asztalára. — Gondola-tait napjainkra is érvényes próféciónak érzem: amint a bor a nyil-vánosság elől elzárva, csak hosszú idő múlva nemesedik aranyló, örömet hozó, közösséget teremtő folyadékká, ugyanúgy kell most is az egyháznak — éppen a Krisztus-parancsolta közéleti kötelezettsé-gei érdekében — a meditáció, az imádság, a liturgia, az Írás mélyé-re temetkezve, Isten mai napra szóló üzeneteit érhetővé, „ihatóbbá” érlelni a társadalom istenkereső rétegei számára. Több bort termel-ni, mint szőlőt: ezt a sorspolitikát választottam magam számára is.

Egy-ügyűség. Lóránt atya egyetlen „ügye” Krisztus életének ki-teljesítése volt saját sorsában. „Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20). Erre figyelt, erre irányult minden erőfeszítése. Nem lehetett könnyű: fiatal szerzeteséletének tanúi üstökösszerű szellemi karriert vártak tőle, aki beragyogja majd nemcsak a Ciszterci Rend, hanem az egész magyar katolicizmus egét. Képessége feltehetően lett volna rá, s talán lelkialkata sem

tiltakozott volna egy nagyívű proházskai szerepre. Úgy sejtem azonban, hogy lelke mélyén a ciszterci ősök rejtekkereső indítását fogadta el. Ahogy egy rendtársa oly találóan jellemezte, lépcső akart lenni az egyház épületében, akin mindenki magasabbra emelkedik, ő pedig lent marad.

Lóránt atya „átlátszó” ember volt, de nem a szó lekicsinylő, hanem istendicséretre hívó értelmében. Emlékszem például arcvonásaira, testtartására abban a percben, amikor Endrédi Vendel apát úr a névnapján köszöntötte: csak a tisztelet és engedelmesség győzhette le benne az elemi erővel feltörni látszó tiltakozást. Egyedül Krisztus ragyogását kívánta, engedte láthatóvá tenni életében, megszüretlenül, színrebotás nélkül. (Azóta, ha Jézus második eljövételéről esik szó, számomra ez a kifejezés a megszokottól eltérő értelmezést is nyer...) Ugyanakkor azonban — s talán éppen emiatt — sokszínű egyénisége mégis szabadon érvényesülhetett, hiszen tele volt nyílt és rejtett szenvedélyekkel, a szelidségének takarója alatt rejlő viharokkal, szelidségében is szigorú magatartással, igen gyors reakciókészséggel, éles kritikai érzéssel. Volt cellatársai, akikkel később a véletlen során összekerültem, mint kedves, vidám, jóhumorú, figyelmes és kiválóan társalgó embert emlegették. Mintha a börtönben érezte volna magát legjobban.

A szenvedő szolga. Utoljára akkor láttam, amikor 1961-ben, a vádlottak padján ülve, a ciszterek és a hozzájuk kapcsolódó világik perében dr. Bimbó bíró előtt tett „tanúvallomást”. Mélyen megalázott, fizikailag is megtört ember benyomását keltette. Utólag megtudtam, hogy nemcsak lelki kényszer, hanem fizikai kínzás és talán már az akkor jelentkező betegség hatása alatt állt. Háta szinte derékszögben görbült a rettegett bíró előtti tiszteletadásban; nyilván kiváló „mesterek” tanították be neki a testi-lelki gyalázat vállalásának koreográfiáját.

Mégis, úgy sejtem, hogy szenvedéseinek gyökerei más mélységekből fakadtak. Modern, friss gondolkodású ember volt, aki ugyanakkor szenvedélyesen, de értelmesen ragaszkodott a múlt megszentelt, megszokott, esetleg már megkövült hagyományaihoz az egyház és a Rend életében. Remélem, hogy nem utólag „látom bele” életének szenvedéseibe ezt a keresztyét is: úgy szeretni a múltat, hogy ne torlaszoljuk el a jövőt, s úgy vágyódni a tisztább jövő után, hogy a múlt felé értékelő szeretettel tudjunk fordulni. Hogyan kell feldolgozni egy ízig-vérig modern és távlatokat kereső embernek a múltból származó értékes vagy már csak ballasztot jelentő, de hallatlanul gazdag, sokszínű örökséget úgy, hogy azt megtisztítva, újjáteremtve a következő generációknak örökségül hagyhassa: ennek a titkára csak az ő lelki zsenialitásának megismerésével éreztem rá. Megint csak sejtéseimre támaszkodhatok, amikor azt mondom: Lóránt atya gondolkodásában a „szent” és a „profán” klasszikus megkülönböztetése már

túlhaladottnak tűnt; minden tárgyat, helyzetet és eseményt — kitágított, de valóságos értelemben — szentnek tartott, a bűnt kivéve.

Nem gondolom, hogy bűn nélkül való ember volt: ilyet csak kettőt ismer a katolikus hagiográfia. A szentség — az ő értékelése szerint is — nem a bűntől való távolságban, hanem Isten sajátos, kifejezhetetlen közelségében áll, mely átlátszóvá alakítja az embert, és Isten belső élete, a Háromságos Lét tiszta csöndje felé tereli. Az időm vége felé közeledvén éppen ezért merem remélni, hogy Lóránt atyához hasonlóan életem az atyai ház küszöbére érve végül is értelmesnek, értékesnek, áldottnak bizonyul.

Lóránt atya csak postása volt mindannak a kegyelemnek és megvilágosodásnak, amiben életem során, az ő közvetítésével azóta részem volt. Postás és levél egyszerre. Ezek a levelek arra biztatnak, hogy magam is vállalom ezt a kettős szerepet rokonom, barátaim, ismerőseim felé. S ha valaki felfedezett bennem ilyesmit, az az ő érdeme.

BALASSA PÉTER
esztéta

Szó szerint szótlantul

(Az *első*.) Szép, régi szó a kérdésben megjelenő boldogulás. De nem tudom, mit jelent. Hiszen azok a füstösödő, szenesedő jelentések, azok a homályos és széttartó, illetve tompa boldogtalanságba vezetők szemantikai átrétegződések, amelyek súrolták, csiszatolták, rombolták e szó önmagában nyugvó, mai ésszel értelmetlennek tűnő szépségét (ami történt: boldogság és teljesítmény fatális, görcsös összekapcsolódása), mindezek kioltották számomra e szó élehető értelmét. Nem mintha nem lennék magam is e kioltás és kioltódás cselekvő cinkosa. Nem vagyok mulya, illetve, s ez a beszédes!, senki sem szeretne-merne az lenni. Az a kevéske, ismeretlen lény, aki az előző mondat senki-mindenkijébe nem illeszkedik bele, pusztá tehetetlensége, képtelensége és szinte felismerhetetlenül kegyelemszerű, elfogadó lét-közelsége folytán (ne kérdezze senki, mit értek lét-közelségen, mert nem tudom, csak érteni sejttem, és ezzel rejtetten sem állítottam semmit) Ő tehát, illetve Az, szótlantul érti, értelmezi, tovább élteti (még) ezt a szép, régi szót. Talán olykor látom őt, homályosan, zavartan, idegenkedve, talán önmagamban s önmagamtól is, habár ez a közbevetés akár átcsúszás is lehetne a gög végtelen, ólmosan szürke tartományába (álljon elő, aki soha nem lépte át ingoványos határát; ilyen lénynek aligha bírnám ki a látványát...), látom néha Őt, érti még e szép régi szót, de nem tudok, nem akarhatok mit kezdeni Ővele. Ki Ő? Nem tudom, nem ismerem. Talán így: Ő, ők azok, akik még szó szerint szótlantul értik azt, hogy: boldogulás, illetve boldogulni. Nos, azokért, azok mellett, vagyis hát rejtélyes módon éppen azok által könnyen el-

rémül (*kissé belehal*) az ember a felismerésbe, hogy: mit sem tudunk e szavak értelméről. Pillanatnyi „boldogulásomban” tehát alighanem az játssza a legfontosabb, nem tudom miféle szerepet, hogy most ezen a tájon nem vagyok képes értelmet-helyet szorítani e szépséges, régi szónak.

Egyébként, csoda tudja, honnan, mégis van néma tudása, tapasztalata az embernek a boldog-ról s a boldogság-ról. Azért fogalmazódik ez ilyen sután, mert akárminek vagy akárkinek a nevével kapcsolja is össze ezt a tapasztalatot ez a *scriptum*, azonnal hamisítás esik. NÉV ugyanis egyetlenegy van, és Az kimondhatatlan: hiába tudunk róla rész szerint magunkban vagy a mindenkori Másikban, Ő az egyetlen, radikálisan birtokolhatatlan. De akárhogyan és akárhányszor, a boldog-ban, a boldogságban egyúttal a NÉV életében voltam, voltunk.

(*A második.*) Jézus megjelenésével és Krisztusként való felismerése által (ami nem egyszeri, véglegesen megtörtént, hanem a tanúság által szakadatlanul és szakadtan, szaggatottan meg-megújuló kezdet, esemény és történes — vagy létrejön/eltörlődik és újra nyílik vagy pedig nem) minden átváltozik. És semmi. Mert a belőle kisarjadt kereszténység története talán úgy is felfogható, értelmezhető, megmunkálható-megélhető, mint önmagunk szakadatlan ön-félreértése, amennyiben mondjuk, valljuk, de nem értjük a Nyolc Boldogságot. Hogy Jézus „végül is” azt mondja az „ilyen-olyan” szövegek tanúsága szerint, hogy *boldogok*... A kereszténység (önmagunk) története talán abból áll, hogy felfogjuk és/vagy nem fogjuk fel ennek az állítássorozatnak az irgalmatlan kegyelemszerűségét, abszurditását és igazságtörténetét. Hogy vajon merjük-e elfogadni e kijelentések mélyén minden konvenció, szabály és folytonosság eltörlését, hogy kibírjuk-e a boldogságmondásokban megnyitott-feltárt diszkontinuitást, vagyis az elenne mondást mindannak, ami az életünk. És kibírjuk-e, hogy ez egyúttal rábólintás valamilyen valódibb életre, ami nem „másutt” van, nem valami „másik”, nem dualitás, hanem titokzatosan világos, már-már törvényszerű komplementaritás, rész-egész mozgás, amely itt és most történik velünk. Ám mit sem tudunk róla. A Nyolc Boldogságban rejlő botrány ugyanaz, mint a Név kimondhatatlanságának botránya és evidenciája. E mondások szó szerint értendők — és szótlanak. Ezekben a mondásokban tehát *kényszerítőleg* a kegyelem botrányos érthetlensége, kiszámíthatatlansága munkál, történik, esik meg. Amivel azután nem élünk. Egy mai szó megújíthatóságának javaslatával: a boldogságállításban a *világba belezuhanó kegyelem maga a radikális dekonstrukció*. A boldogság mint építményünk leépítése, mint rejtélyes felejtés, eloldódás, elbocsájtás. E mondatokban, éppenhogy *szemközt* első jelentésükkel, a végletes és valóban életszerető szakítás és megszakítottság paradox beteljesülése, felfoghatatlan rendje szabadul fel. E szabadulás-esély által a Név szó szerint szótlan

egyértelmősége nyílik résnyire, hogy részvételre, részesülésre hívjon. Jézus Krisztusban mint szüntelen és megszakadó, nem garantált eseményben, mint fokozhatatlan Személyben, a Név rejtélye még sűrűbben és kimondhatatlanabbul lett Egy. Ezért ismétélhető meg: Vele minden megváltozik és semmi sem. Tudomásom van róla, mégsem értem a boldogságot, holott a szó szerint szótlantul van, amennyiben hallatszik még, mondható még: amen.

Tehát még mindig „csak” katekumen volnék? Hát persze, mi más is.

BARNA GÁBOR
néprajztudós

Boldogulás – hűség

Életkora előrehaladtával mind gyakrabban szembesül az ember az-zal a kérdéssel, hogyan is áll lefolyt éveivel, mit és hogyan végzett, mit tett jól, mit hibázott, mit lehet vagy kell még másként végeznie, s mi van még előtte. A kérdés különösen azóta merül fel egyre gyakrabban bennem, amióta fogynak mellőlem mindazok, akik utamat egyengették. Akiknek hálával tartozom. Hiszen életkori sajátosság, hogy amíg fiatal valaki, addig a neki tett jóért hálával, s főleg becsületes munkával tartozik. Később pedig már neki kell másokat segítenie. Egy örökös adok-kapok körforgás ez.

A Vigilia körkérdését olvasva az élet és a válasz kettőssége jutott eszembe: a boldogulás emberi és szakmai, pozicionális oldala. Azt hiszem, igazán az első a fontos, a második esetleges, lehet ajándék, de teher is, az elsőtől nehezen elválasztható, nélküle mindenképp értéktelen.

Meghatározó gyermek- és fiatalkorom jut eszembe. Természetesen szüleimnek tartozom legnagyobb köszönettel én is. Mindenekelőtt azért a nyugodt légkörért, a védettséget és biztonságot jelentő családi háttérért, amely körülvelt bennünket. Ami az anyagiakat illeti, nem éltünk jól. De szellemiekben és lelkileg megkaptunk mindent, amit egy alföldi kisvárostól a nehéz 1950-60-as években meg lehetett kapni: zene- és nyelvtanulást, sportot, természetjárást, érdeklődési körünknek megfelelő olvasnivalót. Mindent, ami alapot adott későbbi tanulmányainkhoz.

Igen sokféle hatás ért gyerekként, fiatalként minket. A háttér és környezet: egynéhány generációra visszamenő vidéki polgári, értelmiségi háttér, egy zaklatott jelenű parasztpolgári lét némi emléke a környezetünkben, szegénység, lefojtott életek, bizalmatlanság, félelem a teljes kiszolgáltatottság. Máig csodálom tanítónő édesanyámat, hogy a nagy család, öt gyerek mellett hogyan tudott derűs maradni s szolgálni: kis tanítványait negyven évig, majd gyarapodó családját, szűkebb és tágabb környezetét. Édesapám nem dolgozhatott választott hivatásában, amire készült, ügyvédként, mégsem volt megkeseredett. Vagy túl tudta magát

tenni rajta úgy, hogy mi gyerekek nem vettük észre. Szinte programszerűen megtanultuk: csak azt nem tudják elvenni tőlünk, ami a fejünkben van. Tanuljatok! — hangzott az állandó felszólítás. Azt pedig tudomásul vettük, hogy nekünk, oszályidegeneknek, minden eredményért többet s jobban kell teljesítenünk, mint általában másoknak. Az élet gyerekkorban megedzett bennünket sikerre és sikertelenségre egyaránt. Ennek felnőtt fejjel láttuk később hasznát. Körülöttünk a külvilágban pedig az új eszme mindent elöntő harsánysága, képviselőinek közönségessége s primitívsege uralt mindent. Később pedig az értékek relativizálása, a jó és rossz összemosása. Ebben még nehezebb volt eligazodni. Az iskolában durva ideológiai ráhatások is előfordultak. Nem sok tanári példaképünk lehetett. Néhány tanítómra és felső tagozatos osztályfőnökömre, magyar tanáromra azonban gondolkodásom, szemléletem, szakmai érdeklődésem alakításában máig nagy hálával gondolok. Végül mind az öten egyetemet, főiskolát végeztünk.

Abban a kaotikusnak, sokszor félelmetesnek tűnő világban a szülők példája, az esti beszélgetések segítettek eligazodni. Tőlük megtudtuk, hogy volt/van egy másik, egy kevesbé hazug, emberibb és kulturáltabb világ. S a történelem is kicsit másként volt/van, mint ahogyan tanítják nekünk. Szüleim egyetlen egy dolgot fogadtak csak el pozitívan, hogy az óriási távolság ember és ember között megszűnt. Legalábbis sok téren. Az épülő új társadalmi ellentéteket azonban nem akarták látni.

A gimnázium s az egyetem kevés követendő példát adott. Hacsak nem a kicsinyes emberi torzsalkodásokra, az elvtelen megalkuvásokra. Még jó, hogy volt az embernek néhány jó tanára, egy latin professzora, akinek emberi tartása, szakmai igényessége, óriási műveltsége szinte követhetetlen mintának tűnt. Az együttes emberi és szakmai példát azonban az a Bálint Sándor nyújtotta, akiről egyetemi óráinkon gyakran lekicsinylőleg hallottunk, akiről a szórványos publikációk mellett Szegeden tanuló egyetemista nővéremtől hallottam először. S a katolikus sajtóból. Szüleimnek járt az Új Ember és a Vigilia, tudtuk meghurcoltatását, perét, tudtuk nyugdíjazását. A munkáit olvasva — rám a hetvenes években különösen a *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, s a *Karácsony — Húsvét — Pünkösöd* című könyve volt nagy hatással. Azt éreztem, hogy hatalmas műveltségű, modern szemléletű tudós. Szakmai elutasítása pedig inkább annak szólt, hogy kor- és pályatársai a vele való szembesítésben látták a maguk emberi gyarlóságát. Éreztük emberségének kisugárzását. Abban, hogy szakmai pályafutásom úgy alakult, ahogy, nagy ajándékként része van annak a személyes kapcsolatnak, amely élete utolsó éveiben hozzá fűzött. Egykori tanszékén napi munkámban igyekszem mindazt folytatni, amit ő elkezdett, s amit egy szomorú kor nem engedett kiteljesedni. Hogy a vallási néprajzi kutatások egyik hazai és európai központja Szeged legyen.

A katolikus hitbe, vallásba, egyházba szinte természetesen nőtünk bele. Hittanórára ugyan pedagógusgyerekként nem sokáig járhattunk, de ezt jórészt pótolták a családi és vallásos olvasmányok, a ministráns órák, a rendszeres templomba járás, egy-egy fiatal káplán működése — a pap nevelőkért, később barátokért nagyon hálás vagyok a Teremtőnek —, diák majd felnőtt kórusok. Hitünkért gyerekként nem, inkább később felnőttként kellett megküzdenünk, s esetenként megszenvednünk. El tudtuk viselni másodrendű állampolgár voltunkat. A hit természetes velejárója volt mindennapjainknak. Nem kellett beszélni róla, láttuk, milyen fontos szerepe van szüleink életében. Igazából hitük segítette őket abban, hogy a mindennapi gondokon, megpróbáltatásokon felülemelkedjenek. Voltak persze közös esti imádságok is, amelyekből kisgyerekként azt megtanultam, hogy az erős hit segít elviselni s túlélni minden nehézséget. Aztán az a kép is kitörölhetetlen emlékeimből, amikor szüleim már idősödően elalvás előtt együtt imádkozták a rózsafüzért. A gyarapodó családban mindig volt kiért és miért. Az imádság a másokért — élőkért és holtakért — való felelősségérzet jelképévé vált. S a köszönet, a hála kifejezésévé is, hiszen gyakran éreztük/érezzük mindennapjainkban, hogy „Isten tenyerében” vagyunk, hogy gondjaink általa rendeződnek el. Az élethez jó társat, jó szűkebb családot kaptam. Ezért tudunk elégedettek lenni.

A fentiekben talán benne rejlik a feltett második kérdésre adott válasz is: mindennek része, alapja Jézus Krisztus személye és a belőle kisarjadt kereszténység. Mindennapjaimban gyakran gondolok arra, vajon sikerült-e nekem ezt az otthon látott keresztény értékrendet gyermekeimnek, környezetemnek úgy megmutatni s netán továbbadni, ahogyan az szüleimnek s említett példaképeimnek sikerült. S persze az a kérdés sem marad el, hogy tényleg tudom-e, tudjuk-e követni őket? A szellemi értékek, a tudás becsülete, az állandó önképzés, a vállalt feladatok: oktatás, folyóirat- és könyvszerkesztés — lehetőleg maradéktalan — ellátása, mások segítése és szolgálata, lehetőségek megteremtése tanítványaimnak: ezek tőlük örökölt követendő példáim és értékeim. Gyakran úgy fogalmazom meg magamnak, hogy a legnagyobb erény a hűség. Hűség a belátott és elfogadott értékekhez — hitemhez, munkámhoz, szűkebb és tágabb környezetemhez: családomhoz, munkahelyemhez, népemhez. Őszintén meglep, amikor tanult kollégáim nyilvánosan panaszkodnak azért, hogy közéleti feladataik ellátása hátráltatja őket munkájukban. Én úgy gondolom, ha egy megbízatást elvállalunk, akkor az (is) a munkánk már. Egyfajta szolgálat. Az ember persze mindennapjaiban, családjában s munkájában tervez. Próbál jövőt építeni, tanítványokat nevelni, munkatársakat szervezni maga köré. Nem mindig sikerül. De a lelki korlátoltságot s a hálátlanságot is el lehet viselni ezzel az örökölt háttérrel. Ha sokszor nehezen is. Meg az

BENEY ZSUZSA
költő

Határhelyzetben

irigységet is. Az ember nemcsak megkeseredett lesz ettől, hanem arra is rájön, hogy mindezen túl lehet lépni, s talán más, fontosabb dolgok is vannak az életben. Hiszen hite tükrében sokminden olyan esetlegesnek tűnik. Csak a keskeny út mérföldkövei — az említett emberi értékek — s a végcél állandóak. Ennyit az emberi boldogulásról.

Személyes boldogulásomat, csakúgy, mint kudarcaimat, elsősorban szüleimnek köszönhetem. Ma már látom, milyen bonyolult, semmi más kapcsolattal össze nem hasonlítható hatással volt rám jelenlétük és hiányuk (tizenöt éves voltam, amikor édesapám meghalt). Nem kaptam vallásos nevelést. Apám ateistának mondta magát, anyám a tradicionális zsidóság peremvidékén nem tudta átadni a magát sem átjáró közösség biztonság-érzetét. Egyáltalán: sem ők, sem a történelem nem tették lehetővé, hogy valaha is, bármilyen rövid időre megismerhessem a biztonság érzetét.

A zsidóság és kereszténység közötti mezsgyén, sem ide, sem oda nem tartozva, kétfelé is vonzódva jártam végig életemet. Az asszimiláns zsidó belső élete szinte elviselhetetlenül nehéz, számára az emlékezés mindig lelkiismeretfurdalást is jelent. Nemrégiben egy Pap Károly *Azareljé*hez írott utószóban próbáltam elemezni annak a vágnak motivációját, ami ezt a nagy magyar elbeszélőt, a két világháború közötti időszak egyik legjelentősebb íróját a zsidó Krisztus történetének megírására készítette. Ennek a Krisztusnak áldozata nem a halál, hanem a bűn magára vállalása. Nagy, romantikus képzet, az expresszionizmus virágos, rendkívülien szuggesztív, költői nyelvén, olyan téma, ami másként, mint a költői beszédnek a prózánál kevésbé differenciált, enigmatikus nyelvén, megfogalmazhatatlan.

Ezt a határhelyzetet, ami az Isten fenségével betöltött zsidó lelket a személyes, és ezáltal a személyiségét megmozgató isteni principium keresésére indítja, abban a történelmi helyzetben, amelyben Isten létét, igazságosságát, mindenhatóságát is kénytelenek vagyunk megkérdőjelezni, s éppen ezért létének bizonyosságában is kételkedni, életem során magam is hasonló módon, a költészet nyelvén próbáltam kifejezni. Abban az életkorban vagyok, amikor a visszatekintés, az összefoglalás, a motivációk felderítése, igaz vagy hazug beszédünk megítélése egyedül a benső tisztaság kedvéért válik elengedhetetlenül fontossá. Őszinte voltam-e, amikor verseimben Krisztushoz, a személlyé vált Istenhez, vagy akár a megszólítható Istenhez fordultam? Nagyon régen, akkor is éppen a Vigilia körkérdésére válaszolva idéztem egy hasszid legendából: *Nem tudod-e, hogy az a szó, hinni, azt jelenti:*

vajha hinnék. Hittem-e, vagy csak vágyódtam a hitre, amikor ezeket a verseket írtam? Eldönthetetlen kérdés, ami azonban mégiscsak eltölt a hazugság lelkiismeretfurdalásával — éppen úgy, mint a kényszerűség bizonyosságával. Szerepet játszott-e életem folyásában Jézus Krisztus? S fogok-e valaha is megnyugtató feleletet találni erre a kérdésre? Nemcsak a *Vigiliának*, hanem saját magamnak is válaszolnom kell erre a kérdésre.

Nem lehet véletlen, hogy az a nagy irodalmi téma, ami alighanem utolsóként, mindennél inkább foglalkoztat, a metaforák kérdése. Bennük nemcsak stilisztikai alakzatot, hanem az emberi megismerés, sőt, az emberi magatartás olyan jelenségét látom, amely lelkünket önmaga fölé, és ezzel a nyelvi kimondhatóságának a mindennapi szavak feletti szintjére emeli. Isten, mint szó, mint fogalom csak metaforaként létezik, de éppen ezért a nyelv jelentésköréből kitörölhetetlen, annullálni sohasem, csak tagadni lehet. Olyan metafora, mint a híd, aminek csak egyik tartópillérét látjuk, a másik elvész a túlsó part ködében. Tudjuk, hogy létező, de láthatatlan. Mindaz, amivel vagy amiben láthatatlanságát tagadni vagy képzeletünkkel helyettesíteni tudjuk, nehéz és őszinte pillanataimban szentségtörésnek tűnik. Az istenhit antropomorfiája helyett az istenség vagy az isteniség princípiumát állítom, s ennek számunkra kimondható metaforájának tartom Isten vagy Krisztus alakját. Mindegy, hogy mit mondunk: mindkettő, s mindaz, amivel az istenség kimondhatatlanságát helyettesítjük, több is, kevesebb is önmagánál, egyszerre szentség és megszenteltetés.

Az emberi tragikumnak és az emberi „boldogulásnak”, értelme folytonos elégtelenség-érzetének és a lelkében fel-felcsillanó reménynek, harmóniának, „boldogulásnak” ez a forrása. Legalábbis számomra.

ERDÉLYI ZSUZSANNA
néprajzkutató

A szeretetről – ma

Az első kérdésre a válaszom: a szeretet. A második kérdésre válaszom: Krisztus, Aki a Szeretet; mivel Belőle sarjadt ki a kereszténység, része személyes boldogulásomnak.

Ha nem lenne a kérdés éppen 1999-ben ilyen létfeszető, és válaszom rá látszólag logikátlan ebben az ember embernek farkasa korban a század és az ezred utolsó évében, megelégednék ezzel a rövid válasszal, amely magába sűríti a lényegét. Nem bontanám ki a válaszomat, hanem csak a leírt két tőmondatot adnám át a szerkesztőségnek.

Így viszont inkább fölrajzolom azt a hátteret, amely a két alapkérdésre adott válaszomat motiválja. Gond ezzel is van. Éppen a mondanivaló szubjektív jellegéből adódik, az *ego* ösztön-

mélyi rétegeinek érintésével. Korunk az ilyesmire nem hangolt. Racionális s haszonelvű gondolkodásának nem követhető szféra. Magánügy. Érdektelen. Legjobb esetben „hegyi beszéd”, álságos, kenetes minősítést nyerhet. Kétségkívül szubjektív, amit mondok. Ab ovo szubjektív, mert az *én*, a mondat alanya állítja. S talán akad még, aki nem hegyi beszédnek, nem kenetesen álságosnak minősíti. Akad olyan, aki Krisztus árnyékát véli fölsejleni mögötte. Krisztus árnyékát, mert arról szól, ami a kérdésekre adott válaszomban mögöttes tartalma. A szeretetről s e szeretet forrásáról, Krisztusról.

A szeretet nálam megélt valóság, élmény, életoxigén, régiesen: éleny. Amióta eszem tudom, meghatározója életemnek. Feltehetően akkor is az volt, amikor még ösztönlényként, csecsemőként, majd kicsi gyerekként felém irányult, majd tudatos fejlődési szakaszomban visszaáradt. Visszaáradt szüleim, testvéreim, otthonom felé, s egyszerűen csak a tágabb környezet, a természet felé. Minél jobban tágult a környezet, s maga az élet színpada, amelyre iskoláskortól fölléptem, annál jobban éreztem, hogy belém települt a világ, s gyönyörű dolog élni. Feltételezem, hogy az Úristen áldott meg (?) erősen fölfokozott életérzéssel, valami harsány boldogsággal, hogy élek, hogy élhetek. Ennek az érzelemnek mindig hangot kellett adnom. A szüleim, a személyzet, a napszamosok énekeit korán bevette az agyam. Tele tüdővel énekeltem versenyre kelve a madarakkal s még a távoli templom harangszavával is. A *bravo bravissimo-diáknak lenni passzió*, ki tudja honnét fölszedett aklamáció hangja még oly távolról is eljutott szüleimhez, s biztos fejcsóválva mondogatták: már megint nem bír magával ez a gyerek. Boldogságérzetem nem volt külső körülményekhez kötve. Boldog voltam a rekkenő júliusi hőségben, melyben csak a méhek, darazsak s főleg a hatalmas dongók zümmögése hozott rezdülést. Boldog voltam, ha hóviharos fürgetegekben kint mászkálhattam, s a fagyos hókristályok szurkálták arcbőrömet. Boldog voltam, ha a hulló lombok között gyönyörű röttes, sötétbordó levelet találtam, vagy, s ez volt a csúcs, ha a tavaszi szántás idején zörgő szekerezés után kiértünk a földekre, s kezemben a kocsis ostarával lépkedtem a barázdában, vagy ráülhettem a hatalmas henger — hantegyengető gazdasági eszköz — oldalkeretére. Boldog voltam, szerettem élni, s szerettem mindent, ami körülvesz. Családom és a természet gondoskodtak róla, hogy bőség vegyen körül. A legszebb szőlőfűrtöket találták föl az étkezéseknél, a legédesebb dinnyéket vágták föl, tányérnyi dáliákat, bódító szegfűket metszhettünk le vázáinkba. Könyvek tömegéből válogathattunk, s bár rádiónk nem volt, napközben a cselédség énekei s estefelé szüleink muzsikálása ismertetett meg a hangok, a zene világával, a szinte kozmikus élményt jelentő harmóniával.

A bőség kint a puszván nem az anyagiakban mutatkozott meg. A Trianon utáni kábulatban, szűkösségekben, a természet kedvétől, a termés minőségétől függően jött be pénz a családi kasszába. Aztán pörgött egyet, s már ment is kifelé, annyi volt a kiadás.

A bőség másban mutatkozott meg. Az otthon és a természet nyújtotta értékekben. A természethez tartozás, a földhöz kötöttség különös élményében, ha lehet ezt mondani: ősalapotbéli spiritualitásban. A vihar után távolodó morajlás hangja vagy a vándorútra készülő fecskék nyugtalan csivitelése még most is a fülemben van. A lassú szárnycsapásokkal köröző gólyák, a szélesszárnyú színes pillangók látványa, amíg élek, kísért. Védőn borult fölém a csillagfényű égbolt, s védőn vett körül egy karnyújtásnyira lévő gyertyafényű burok, a szülői szeretet. Mindez védettségerzetet kelthetett. Talán ezért nem ismertem a félelmet, a szorongást. Soha nem féltem. Csillagtalan éjszakákon is ki mertem menni a szuroksötétbe a házból. Mertem bókászni a határban a dunai ártér kies, füzes, ligetes, szedres laposain. Nem féltem a csaholó kutyáktól, s nem féltem fölmászni a még oly magas fákra is. S közben, mint afféle kíváncsi gyerek, sokat, nagyon sokat kérdeztem. Lassan olyan dolgokra is, amelyek túl vannak az érzékelhetőség határán. A válaszok nyomán körvonalazódott, majd megfogalmazódott a sejtés, a ráérzés szintjén bizonytalanodó „tudás”, a végső dolgok irányába elmozduló tudás. Erre minden emberben megvan a készség akár természeti nép fia, akár magasabb kultúra állapotába jutott közösség tagja. Belénk van szunnyasztva a természetfölötti fogalma, a transzcendens erő léte. Ettől már csak egy lépés az őszmogató, a teremtő szubsztancia, nálunk keresztényeknél az Isten, a testté vált Logosz, Jézus. S a gyereknél ezt az ösztönvilág mélyén húzódó valamit a szülő segít megfogalmazni, tudatosítani, majd beleépíteni a gyerek tudati, gondolati tartományába, majd akarati, érzelmi s végül magatartási szférájába, mindezzel a vallás fogalmát, vallásos érzését s végül vallásosságát megalapozni.

Ha elővesszük János evangéliumát, s kezdjük olvasni: Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt... majd folytatni kiegészítve a kapcsolt magyarázatokkal, akkor egyértelművé válik, hogy mindent Isten és vele együtt a szeretet vesz körül. Ő adja a természet szépségét, bőségét, s ő adja a szeretet bőségét. Ha egy gyerek olyan környezetben nő fel, ahol természetes a szépség és a szeretet, akkor ő is részesevé válik mindennek, öbelőle is föltör, kiárad, mint a madárból az ének. Része a természetnek, része Istennek. Istentől árad, Istenhez árad. Ez az életérzés, mondhatni harsány életérzés megmarad már túl az önfeledt, az ösztönös lét keretén is. Immár más élethelyzetekben is hat, s nem csak szükség szerint egy pusztai létforma varázslatos ősalapotában, mintegy a bűnbeesés előtti paradi-

csomi ártatlanságban, ahol még a fűszál tetején is jelen volt az Isten. A pusztai élet bősége, a természet bőkezűsége már önmagában a szeretet jelének tűnt, az adakozó, az örömszerző szeretet jelének, Isten jelenlétének.

Már régen a múlté mindezen bőség, bőkezűség. A szűk Váci utca bérházából csak nyaktekergetve lehet a felhőket kémlelni. Az elegáns frakkos fecskék helyett a lomha galambok jelentik a madárvilágot és a — szennyet.

S ez már mit sem számít. Nem számít a külső környezet változása. Megmaradt az egykori külső világ kialakította belső környezet, a léleké, benne Istennel s benne a szeretettel. Megmaradt az egykor ösztönös, majd tudatos belső öröm: szeretek élni, szeretem szeretni az enyéimet, az otthonomat, a környezetemet. Szeretem a nem mindig szeretni való hazám, és szeretem a nem mindig szeretni való múltunkat. S mindennek ellenére szeretem, hogy olyan messziről jöttünk, s annyi titkot hordozunk — még mindig. S végezetül szeretem a munkát, amelyre keményen neveltek rá, s szeretem a könyvtári bogarászásokat s a falujárásokat: a kis öregeket, az imádkozó, éneklő, Mária siralmait jajongó kegyes mamákat, a templomi harangszóra nekiinduló nenéket.

Mindebből következik, hogy a bennem, ki tudja, milyen kegyelemből fölhalmozott szeretetnek köszönhetem boldogulásomat s a magányosságukat szép szóval, szeretettel körülvelt öregasszonyaimnak szakmai eredményeimet. A jobbára magukra maradt, kiszikkadt szívű öregekben a szép szó, a jó szó újraáramoltatta az életérzést. Viszonzásul azt adták, ami nekik a legkedvesebb: szépséges imádságaikat, énekeiket. Mindez nekik nem azért szépséges, amiért nekünk filológusoknak varázslatos, hanem azért, mert az égi anyát jelenítik meg nyomorúságos, sokszor az övékéhez azonos élethelyzetében, és Krisztust idézik az emberek iránti szeretetből vállalt — számukra sem idegen — szenvedésében és halálában. Ami nekünk egyedülálló népi tudás, az nekik egyedülálló biztonságot szolgáló verbális eszköztár, mintegy kulcs az égi kuckóhoz vagy kopogtató a kuckóban lakó égi anyához.

A válasz mindkét kérdésre tehát egyértelmű: 1) A szeretet. 2) Krisztus, Aki maga a Szeretet, s mivel Belőle sarjadt ki a kereszténység, része az én személyes boldogulásomnak, fokozója máig is jó életérzésemnek, s fogódzója ingoványos élethelyzeteimnek. — Ebből századunkban bőven akadt, s lám ez is egyféle bőség, csak nem a pusztai, hanem a hitbéli megpróbáltatásé. Végül is az origo ugyanaz: Isten. Csak míg az elsőben közvetve jelentkezett, addig a másodikban közvetlenül. A természet bősége sejteti létét, a megpróbáltatások bősége bizonyítja erejét, a belénk átáramlott erejét.

Boldogulás, boldogtalanulás, minden, semmi

ESTERHÁZY PÉTER
író

A boldogulást — vagyis azt, hogy a pályánkon előrejutunk, érvényesülünk, visszüek valamire, zöld ágra vergődünk és dűlőre jutunk — nem szerencsés Jézus Krisztussal összekapcsolni. Mintha az élet egy futballmeccs volna, vagyis olyasvalami, amit meg kell nyerni, és akkor azt vizsgálnánk, hogy a győzelemben mennyi szerepe van Jézusnak, mennyi szerepe az edzőnek, a sportszergyártó cégeknek és az izomlazító kenőcsőknek.

Még tehetetlenebb vagyok, ha a fölkerőlevél magyarázó részét tekintem (hogy egyenest fejteném ki a gondolataimat Jézus történelmi jelentőségével kapcsolatban), mert ettől a földattól, okkal, megreműlök, nem mernék „tollat ragadni érdekében” (érdekemben).

Mintha a kérdés kicsit „alánk volna rakva”, el volna karácsonyosítva, hogy tudniillik az élet olyan, hogy boldogulunk benne, és a várható válaszok szerint ebben jelentős szerepet visz Jézus Krisztus.

De talán mégis éppen az ő megjelenése, jelenléte az, ami megengedi, hogy a boldogulást ne pusztán a siker szinonimájaként értsük, hanem ennél szélesebben, jelentse azt, hogy valaki megtalálta a helyét. Még ennek is van egy kis farizeus stichje — noha a hely bármí lehet, nem okvetlenül magas polcot jelent —, valami elégedettség kapcsolódik a kifejezéshez, oktalan magabiztoság, a drámai eleve föltételezett hiánya.

Ha azon tűnődöm, hogy minek köszönhetem a helyemet (vagyis azt, hogy úgy érezhetem, van helyem, és ugyan ez nincsen rögzítve, így megtalálva sem, de keresve van, keresve lehet, *jó esélyekkel keresve lehet*), akkor többnyire közhelyekre jutok.

De a közhelyek nem okvetlenül hamisságok, inkább magától értődőségek. Három oszlopon nyugoszik (nyugtalankodik) az én helyem, „a hely, ahol vagyok”: család, iskola, személyek.

A család, vagyis a családjaim: az a történelmi, azután az a régi, édesanyámmal, édesapámmal, ezernyi testvéremmel és a nagy rokonság bonyolult, szép rendszerével, meg ez a mostani, ezernyi gyermekemmel és azok anyjával. (Akinek nyilván új bekezdést, fejezetet, könyvet, satöbbit (!) kéne itt szentelnem, de itt nem szentelek. Csupán anekdotikusan jegyzem meg, hogy mi-

dőn egyszer ama végtelen szeretete végesre váltott, mondotta mintegy e körkérdésre előre utalva: Nélkülem te egy közepes matematikus volnál!)

Iskolán én a budapesti Piarista Gimnáziumot értem, személyeken meg azt a néhány férfit és nőt a világban, kihez szenvedélyes szeretet fűz.

Ez az én helyem, vagy ez által az, ami. Meg persze azon mód által, ahogy ezen oszlopaimat „kezelem”.

De nyilván nem úgy van, hogy Jézus Krisztus azon a résen szivárog be, amit nekem a kegyesrendi atyák nyitottak. (Meg az úgysem rés, hanem bástya. Ezt nem tréfából mondom; igaz, nem tartozik ide.) Jézus jelenléte, hatása ennél rejtélyesebb vagy triviálisabb.

Mindez (ugyanis) nyelvi kérdés. Hogy miként, milyen nyelven beszélek a világról. „A nyelvem határai a világom határai.” Sor-sot mondok-e vagy Jóistent, mázlit vagy kegyelmet, irgalmat vagy szerelmet. *Vagy minden (boldogulás, boldogtalanulás) Jézus Krisztusból következik, vagy semmi (úgy értve, hogy akkor nem is értelmezhető a kérdés).*

Én csak arról tudok szólni, hogy én milyen nyelven beszélek a világról. Meglehet, az igazi kérdés inkább az, hogy Isten milyen nyelven beszél. Ám ő meg — sajnos — nem válaszol a körkérdésekre.

Egy elveszett nemzedékben

FABINY TIBOR
irodalomtudós

– *megtalált az Isten*

Lelkészcsaládból származom. Tizenhárom éves koromig papgyerekként éltem először egy dunántúli falusi, majd egy észak-magyarországi nagyvárosi evangélikus gyülekezetben. Anyai nagyszüleim egy másik dunántúli faluban éltek, de gyorsan, egymás után behaltak a kuláksorsba. Amikor édesapámat 1968-ban Budapestre hívták teológiai tanárnak, hirtelen és váratlanul „papcsaládból” „polgárcsalád” lettünk: belekerültünk (visszakerültünk) abba a nyugodt és szeretetteljes (s nagyapám kivételével színikatolikus!) osztályidegenként is úri, polgári családi környezetbe, ahonnan édesapám származott. Az iskolában jól esett leírnom, hogy apám foglalkozása immáron nem csupán „lelkész”, hanem „teológia professzor”. A diszkriminációtól tudat alatt szívesen szabadul-

tam, de gyermeki sznobériám is bizonyára szerepet játszhatott „büszkeségemben”. Pestre kerülésünk első éveiben sokszor előfordult, hogy ugyanazon a vasárnapon először papgyerek-találkozóra, majd pedig Mimi néni táncórájára mentünk. Hamar megtanultam egyszerre egymástól gyökeresen különböző világokban élni.

Manapság úgy fogalmazok, hogy mi, a középnemzedék „elvezett nemzedék” vagyunk: a mi generációnknak nem volt olyan felhőtlen és idillikus gyermekkora, mint szüleinknek, akik boldog gyermekkori emlékeik segítségével a felnőttkor nyomorgatásait valamivel könnyebben átvészelhették. Mi nem iskolai hittant, hanem „világnézetünk alapjai”-t tanultunk. Mi nem csöppentünk bele valami készbe, hanem identitásunkért-integritásunkért folytonosan harcolni kellett. S e harc folyamán sérüléseket szenvedtünk. Igen: elveszett és sérült nemzedék vagyunk.

A hetvenes években, az emancipálódás jegyében engem is megérintett a szekularizáció korszelleme, ami persze akkori egyházamra is eléggé jellemző volt. Noha a hit kérdései lelkem mélyén mindig is elsőek voltak, szülői biztatás ellenére mégsem teológiai, hanem világi pályát választottam. Az egyház, amit én láttam akkor belőle, inkább taszított, mint vonzott, és a hitemet is erőtlennek találtam. Bacont idéztem magamnak és másoknak is arról, hogy aki gyengék között akar egyedül „császár” lenni, az majd sokakat juttat romlásra. A sokak közé akartam menni, ahol volt verseny és megmérettetés. Tanulni akartam, s akkoriban olyan tudást szomjúhoztam, amit egy bölcsészkar csillapíthatott.

A bölcsészpálya választása az idealizmusra mondott „igen”-t jelentette. Aki ilyen helyre jelentkezett, azt a materiális jólét, a gazdagság iránti vágy már nem kísérthette. Itt egy másik kísértőt kellett legyőzni. A szakmánkban ezt így hívják: becsvágy, dicsőség, hírnév, karrier. Ha szabad szellemi emberek leszünk, talán legyőzhetjük ezt a minket oly gyakran csiklandozó ellenséget.

Bölcsészként az igazság keresője és Shakespeare szerelmese lettem. Az egyetem utolsó éveiben filosz hetykeséggel paradoxonokkal definiáltam magam: „protestáns keresztény szabadgondolkodó”. Hangsúlyos volt nekem ebben mindhárom szó: az első az igazság iránti elkötelezettséget, a második az egyetemességet (katholikosz), azaz a keresztény hagyományt, a harmadik pedig a humanizmus eszményét, az emberi szabadságot jelentette. Ez idő tájt a toleranciáról értekeztem.

Szellemi liberalizálódásomból aztán a Szentírás jőzanított ki. Kifelé indultam a világba, kellemes kultúrtársaságot kerestem, és a Biblia meglepetésszerűen más, „szép, új” világában váratlanul szembejött az Isten. Értelmem fokozatosan megvilágosodott, a szívem felmelegedett, az életem kitisztult, úgy éreztem: a „helyemen vagyok”, egyszerre ment minden mint a karikacsapás. Megértettem: az élet nem cél, hanem szolgálat. Isten nem csupán emberi boldogságot ad nekem, hanem ennél többet, üdvösséget. Vagyis: megment, hogy el ne vesszek. Akkor vagyok boldog, ha saját akarato-

mat beleveszitem az Ő akaratába. Azoknak, akik e korszakomban élelem küldettek és segítségemre siettek, mindörökké hálával tartozom.

Ám mindezzel a küzdelem és a harc távolról sem ért véget. Isten emberi közvetítőn keresztül szólt hozzám, de értelmet is adott: ne a közvetítőre, hanem egyedül az Ő hangjára figyeljek. Hogy meg tudjam különböztetni az emberi speciális tanítást (esetleg a tévedést) az örök üzenettől. Egyik barátomat a közvetítő emberi példája, tisztasága olyannyira megragadta, hogy annak speciális tanítását is magáévá tette. Barátomat elvesztettem, egyedül maradtam.

Tíz évvel az érettségi után, egyetemi tanársegédként mégiscsak beiratkoztam az evangélikus teológia levelező tagozatára. És itt ismét boldog voltam. Azt kellett megtalálnom, ami mindig is megvolt nekem. Az Ige elvezetett egyházamig. Ám egyházamat, környezetemet — mint ezt már korábban is sejtettem — romokban találtam.

Újabb küzdelem következett. Eleinte másokkal, majd magamban. De nem voltam egyedül e harcban. Luthertől, a kedvencemtől megtanultam, hogy a Isten saját ellentétének látszatába rejtőzik. Dicsősége rejtett a kereszt gyalázatában. Ereje erőtlenségében, győzelme a vereségében van. Krisztus igazi egyháza, a teste ma is elrejtett, szenvedő test, amelyből részesülünk. Ecclesia abscondita.

Ordass Lajos püspök Krisztusról tanúskodó példaadó hitének a „megállás szimbólumának” felfedezése sokat segített abban, hogy egyházamban megmaradhattam. A boldogságot tehát a helyrekerülésben tapasztaltam meg. Ez nem valami „állást” jelentett, hanem benső tartást és bizonyosságot. Átélttem azt, amit Szent Ágoston mondott: „Magadnak teremtettél, minket, Uram. Nyugtalan a mi szívünk, ameddig Tebenned meg nem nyugszik.” Ha helyünkön vagyunk és rendeztük Istennel az életünket, akkor megtapasztaljuk a vezettetést. Keressük először az Isten Országát és az Ő igazságát, a többi majd megadatik nekünk. Isten volt az első, s lám még állást is kaptam. Ráadásul Isten — mert kértem — segítőtársról is gondoskodott, aki révén megint váratlan új világok, kultúrák nyíltak meg előttem. Szeretete abban nyilvánult meg leginkább, hogy csodálatos gyermekeket adott nekünk. Ha reájuk pillantok, ezt kérdezem: megillemtem őket, Uram? A hála és a féltő felelősség remegő hangján dadogom ezt. A boldogságot-boldogulást még a kreatív életformában: az alkotásban, a tanításban és végezetül a szolgálatban találtam meg. Az alkotásban: tanulmányok, cikkek, könyvek írásával, szerkesztésével, kutatóközpont szervezésével. Ugyanakkor a tanításban is — immáron huszadik éve tanítok reneszánsz irodalmat angol szakos egyetemistáknak. Nekik közvetve adhatom vissza azt, amit Istentől kaptam. Nem tagadom: ma már szívesen tanítanék teológusokat. De az enyéim még nem fogadtak be. Kárpótol azonban, hogy alkalmanként Isten ígéjét közvetlenül, „éles” formában különböző helyeken hirdethetem, néha szószéken, de

bibliaórák keretében rendszeresen is. A szolgálat öröme adja ma leginkább ezt a belső boldogságot.

Most veszem észre, hogy Jézusról még nem is szóltam. Tizenévesként János evangélista Jézusa ragadott meg: az a benső, meleg hang, amivel a tanítványaitól búcsúzik. Aztán a Hegyi beszéd boldogságainak Jézusa. Érettebb fejjel Pál apostol Krisztusa, majd az Ószövetség Örökkévalója, aki ugyanaz, mint az Újszövetség Küriosa. Az első és legnagyobb hitvallás, hogy a názáreti Jézus a Krisztus. Ő az Oroszlán és a Bárány egyszerre. Aki volt. Aki van. Aki eljövendő. Aki meghalt. Értem. Hogy életem legyen. Aki feltámadt.

És visszajön dicsőségben. Aki egy. És három. Aki Atya, Fiú és Szentlélek. Egy. Örök. Isten.

Az Ő nevének legyen dicsőség most és mindenkor!

„A katolicizmus életforma...”

KATUS LÁSZLÓ
történész

Két éve egy hasonló kérdésre válaszolva azt próbáltam elmondani, hogy mit jelent Jézus nekem, a történésznek, aki keresi a történelem értelmét. A mostani kérdés személyesebb vallomásra hív fel: milyen szerepet játszott Jézus és a kereszténység személyes életemben. A válasz egyszerű: igen, része volt, mégpedig meghatározó része az életemnek Jézus személye és a kereszténység. Ez azt jelenti, hogy keresztényként, Jézussal személyes kapcsolatban, az ő követőjeként akartam leélni az életemet. Ha hiszem azt, hogy Jézusban maga az Isten lett emberré, hogy bennünket megváltson, akkor ez a tény a történelem központja és értelme, s akkor csak ez lehet az ember egyéni életének a központja és értelme is. Akkor Jézus a legfontosabb személy az életemben, s a vele való kapcsolat határoz meg minden egyebet. Ez így túl szépen hangzik. A valóságban ez korántsem volt ilyen egyszerű, hiszen szinte naponta át kellett élnem, hogy a megvalósulás milyen messze van a kitűzött céltől, megélt kereszténységem milyen messze van az evangéliumi normától. De hát — Rahner szerint — a keresztény egzisztencia lényegéhez tartozik, hogy megtapasztaljam, elfogadjam és elviseljem a különbséget, a szakadékot aközött, ami vagyok, és aközött, amivé lennem kell. Ez egyaránt érvényes saját személyemre, de minden keresztény közösségre és az egyházra is. Mivel életem túlnyomó része már mögöttem van, válaszom lényegében egy történet elbeszélése.

Azt, hogy mit jelent katolikusnak lenni, még gimnazista koromban a költő-teológus, Sík Sándor fogalmazta meg számomra máig ható ér-

vénnyel: „A katolicizmus *életforma*, és pedig totális életforma, amely az egész valóságot átölelni, alakítani, betölteni, átlelkesíteni igyekszik. Világfelfogás, amelyben benne van minden, ami embernek hozzáférhető; ...világalkító lendület, amely mindent — külső és belső valóságot — a Krisztus képére akar átformálni.” Négy évtizeddel később a filozófus-teológus, Karl Rahner így szólt erről: „A keresztény ember számára végül is egész egzisztenciáját jelenti a kereszténysége.” A kereszténység személyes aktus, válasz Isternek az ember felé forduló, őt Jézus Krisztusban megszólító magatartására, s mint ilyen az egész embert érinti, annak egész valóságában és világában.

Ritkán adatik meg, hogy a keresztény konfliktusmentesen élje meg kereszténységét a világban (ezt Jézus sem ígérte meg, sőt éppen az ellenkezőjét helyezte kilátásba), mert a világ többnyire nehezen tűri, hogy Krisztus képére formálják át. Fokozottan így volt ez az én nemzedékem életében, amely diákéveit befejezve a 40-es évek végén, az 50-es évek elején lépett ki a világba. Azonnal egyértelműen döntenünk, választanunk kellett. Nagyon szerettem volna tanítani, kutatni, de hitem nyilvános megvallását és gyakorlását nem tagadhattam meg. Ebben a kérdésben semmiféle kompromisszum nem volt számomra elfogadható, s ezt a káderesek előtt sem rejtettem véka alá. Friss tanári diplomámat eltettem hát a fiók mélyére, és beálltam útközező segéd munkásnak. Szerencsére nem kellett túl sokáig a kockakövekkel megrakott talicskát tologatnom, mert egy volt tanárom segítségével bekerültem egy tudományos kutatóintézetbe, mivel azonban a szóbanforgó vékát ott sem vettem használatba, egy év múltán onnét is távoznom kellett. Ezzel az én szerény kis „üldözési” sztorim végét is ért. Öt év elmúltával ugyanis visszahívtak az említett kutatóintézetbe, s többé nem emeltek kifogást vallásosságom ellen, nem kívántak tőlem e téren semmiféle kompromisszumot. Úgy vélték, attól, hogy vasárnap, s többnyire hétköznap is templomba járok, hogy körmeneteken néha még a baldachint is viszem, sőt tagja vagyok egyházközségem képviselőtestületének, mindettől még lehetek jó történész. Sőt, mikor '77-ben a BM egy hétvégi vidéki lelkigyakorlat miatt visszavonta útlevelemet, főnököm azt mondta, ne törődjek vele, csináljam nyugodtan tovább, ahogy hitem és lelkiismeretem diktálja. Igaz, hogy szocialista országba 7 évig nem utazhattam, de az Intézet minden nyugati meghívás, szakmai konferencia alkalmával kiharcolta számomra a szolgálati útlevelet. Természetesen fényes karrierre, vezető pozícióra nem számíthattam, de egy megszállott kutató számára az ilyesmi egyébként is a legsúlyosabb csapás, ami érheti. Ettől, valamint a hitemért vállalandó igazi megpróbáltatásoktól (üldözés, börtön stb.) Jézus — ismerve gyengeségemet — megkímélt. Egyszerű tudományos munkatársként viszont maradt bőven időm arra, amit keresztényként fontosnak tartottam.

Ahhoz a nemzedékhez tartozom, amely beleszületett egy önmagát kereszténynek valló társadalomba, diákként átélte a 20. századi hazai katolikus megújulás utolsó évtizedét, a 40-es éve-

ket, s a tizen- és huszonevesek lelkes, világmegváltó idealizmusával életét valamiképpen a kereszténység szolgálatának akarta szentelni. Ezt hoztam magammal otthonról (szüleim hitüket a legsötétebb 50-es években is nyíltan megvalló és gyakorló munkásemberek voltak), erre kaptam indítást az állami gimnáziumban is, ahol a kereszténység nem korlátozódott a hittanórákra, hanem — hála Liska Zoltán atyának — diákéletünk egésze ennek jegyében telt el. A mi nemzedékünk már a középiskolában Prohászkt olvasta, no meg a Vigiliát. S végül meghatározó jelentőségű volt számomra az a tíz év, amelyet a Horánszky utcában, a jezsuiták vezette középiskolai, majd egyetemi Mária Kongregációban töltöttem. Ez volt akkor az egyik legigényesebb katolikus szellemi műhely fiatalok számára, s amit tőlük — Tornyos Gyulától, Pálos Antaltól, Varga Lászlótól — kaptam, mindmáig meghatározza azt, hogy mit jelent számomra kereszténynek lenni. Ők — elsősorban Varga páter — adták kezembe Maritain, De Lubac munkáit, Teilhard de Chardin stencilezett írásait, az Études című folyóiratot, s ők ismertettek meg az egyház szociális tanításával, a francia „új teológiával”. Ezekből az írásokból értettem meg, hogy a kereszténység „lényege éppen az, hogy élő és mindig időszerű”, s a keresztény magatartás nem az „évasion”, hanem a „collaboration”, azaz nem kivonulás, menekülés a világból, hanem Istennel és az emberekkel együttműködve dolgozni Isten művén a világban.

Az eddigiek alapján érthető, hogy barátaimmal együtt igen nagy örömmel fogadtuk a zsinatot. Úgy éreztük, hogy most megvalósul mindaz az egyházban, amiben reménykedtünk, amiért lelkesedtünk, s amiért a magunk szűk körében dolgoztunk. Nagy élmény volt számomra, hogy az utolsó zsinati ülészak idején részben Rómában, részben Párizsban tartózkodhattam, s közvetlenül átélhettem, hogy a nyugati katolikusok számára mit jelentett a zsinati megújulás, az ablaknyitás a mai világra. Itthon is abban próbáltam a magam szűk körében közreműködni, hogy a zsinati megújulás tüze nálunk is fellobbanjon. Ennek jegyében kezdődött az 1970-es években életem „kisközösségi” időszaka. Rögeszmém volt, hogy ezeket a kis közösségeket az egyházközség nagyobb közösségén belül kellene kialakítani. Voltak évek, amikor egy lelkes káplánunk és egy türelmes plébánosunk révén sikerült is ez, legalábbis a fiatalok körében. Nagy segítségemre voltak a külföldön megjelent katolikus kiadványok: a Teológiai Kiskönyvtár kötetei, a Szolgálat, a Mérleg, és még hosszan sorolhatnám őket. Végül a 80-as években lehetőséget kaptam az egyetemi oktatásra.

Az én nemzedékem beleszületett egy „keresztény” társadalomba, s átértük ennek szertefoszlását (még ha némelyek még mindig ennek az illúziójában élnek is), rádöbrentünk, hogy hatalom nélküli kisebbség vagyunk egy pluralista és materialista társadalomban. Ráébredtünk, hogy hazánk missziós terület, s feladatunk a tanúságtétel egy lényegében pogány világban. Az el-

csüggedés pillanataiban eszembe jutott De Lubac mondása: „Az emberiségnek szüksége van Krisztusra, akár tudja ezt, akár nem.” A megváltozott helyzet új magatartásformák, új erények kialakítását kívánta tőlünk: elfogadni a világot, tudomásul venni a társadalom pluralizmusát, tisztelni a másik ember személyét és véleményét, még ha másképp gondolkodik is, mint én, s készen állni párbeszédet folytatni vele. Tapasztalataim szerint ezekre az erényekre nemcsak a „világban” van szükségünk, hanem egyre inkább az egyházon, a keresztény közösségen belül is.

Mindez persze nem könnyű dolog, s ehhez van szükség a Jézussal való személyes kapcsolatra nemcsak ünnepnapokon, hanem minden nap, minden órában. Végtelenül hálás vagyok egykori gimnáziumi hittanárunknak, Liska Zoltánnak, aki rászoktatott bennünket az Újszövetség mindennapi olvasására (akkoriban ez katolikusok között még egyáltalán nem volt szokásos). Ennek révén találkozom és beszélgetek mindennap Jézussal. Az igazi találkozás azonban egyre inkább az, ha valakivel vagy valakikkel, akik közel állnak hozzám, többnyire tanítványaimmal, együtt olvashatom az Evangéliumot, és utána együtt beszélgetünk Jézussal. Mert Ő azt ígérte, ahol ketten-hárman együtt vagyunk az Ő nevében, ott köztünk van.

KÁNTOR LAJOS
író,
rodalomtörténész

Jászol és katedrális

Személyes boldogulás?

Inkább: keret és kötődés. Az indítás, az indulás környezete, törvénye — amely akkor is visszatartott, amikor látszólag messze kerültem tőle, s a csábítás még távolabbra röpíthetett volna; földrajzilag vagy még inkább lélekben távol.

Szerencsém volt (egyházilag, felekezetiileg ezt persze másképp mondják: gondviselésnek, predestinációnak).

Maradtam — maradjunk hát itt is, ebben a rövid vallomásban (gyónásban?) — Kolozsvárt, a híres Farkas utca (az erdélyi panteon) közelében. Az utca egyik végében az erdélyi gótika remeke, a református templom és a régi kollégium s a Kolozsvári testvérek Szent György szobra, a másik végen a piaristák iskolája és az egykori rendház. Személyesen a Farkas utcai templomhoz és a vele valamikor egy telken álló kollégiumhoz kötődöm elsősorban (bár az utca közepén a házsorba illeszkedő „állami gyakorlógimnázium” is szüleimmel pár évig otthonunk volt), családilag a piaristák épületéhez azonban szintén többszörös közöm van. Ez persze nem maga a krisztusi tan, annak csupán tárgyasult eszköze. Sőt, diákkorom jelentős részében „tárgytalanítani” akarták ezt a kapcsolódást, olyannyira, hogy a hajdani kollégium valamelyik termében pionír-instruktori rábeszélés, lebeszélés tárgya

voltam, jó néhány osztálytársammal együtt; a konfirmációtól kellett volna elállnunk, a kor (negyvenes évek vége, ötvenesek eleje) igénye szerint, a Kárpát-medencében, jelesen Romániában.

A tulajdonképpen még gyermekkori, katekizmus-felmondás által történt tanúságtétel, első úrvacsora óta ilyen harcos hitvallással nemigen hozakodhatom elő, mégis azt mondhatom, a Jászol és a Katedrális végigkísérte hatvanegyhénány éves életemet. A karácsonyok emléke, a „szent család” jelképes megjelenítése az otthoni karácsonyfán, a *Csendes éj* végigéneklése karácsony este áthagyományozódott az új családokra, a magam alapítottára és a fiakéra. Azt gondolom, remélem, ez nem formáság, nem egyszerűen megőrzött szertartás, hanem lényegi emlékeztető, összetartó erő.

Az éneklésnek, együtt-éneklésnek a varázsa szintén a gyermekkorból őrződött meg, édesapám volt ennek nálunk a meghonosítója. Be kell vallanom, a zsoltáreneklés ma is mélyebb áhítatot kelt bennem, mint akár a legszebb bibliai textus meghallgatása. Az igazi ünnep az, amikor a Farkas utcai templom padján ülve „hajlítjuk” (erdélyi református szokás szerint) a zsoltár dallamát, de a bárhol, falusi kis gyülekezetekben felhangzó *Tebenned bízunk* ugyanígy szívemhez szól.

Elnézést kérve azoktól, akik esetleg blaszfémiát látnak ebben, az én Farkas utcámtól távoli (látszólag távoli!) élményemet is ide kell írnom. 1980-ban feleségemmel Londonban jártunk, és a Palace Theatre zsúfolt nézőterének emeleti padsoraiból megnézhattük a *Jézus Krisztus szupersztár* című musicalt, Andrew Lloyd Weber és Tim Rice művét (a sokadik szereposztásban). Nem vagyok rockrajongó, de a színházi élmény, a zene és a mozgás annyira magával ragadó volt, hogy máig eleven. A színházon, a táncon, a zenén túl azonban a krisztusi áldozat s a megváltás reménye is élővé vált abban a másfajta, szokatlan (számomra új) közösségben. Mintha nem is színházteremben ültünk volna. Mintha egy gótikus (erdélyi) katedrális falai vettek volna körül.

Az intimitástól a társadalom irányába

KÉZDI BALÁZS
pszichiáter

Ha már a Szerkesztőség megtisztelt érdeklődésével, illenék pontos válaszokat adni a feltett kérdésekre. Lehetséges azonban, hogy minden jószándék ellenére sem leszek képes megfelelni ennek a feltételnek. Mindazonáltal nem hiszem, hogy ennek oka a kérdésben rejlik elsősorban. Azokban is, persze.

Itt van mindjárt a „személyes boldogulás” problémaköre. A kérdésben benne van, hogy egy külső szemlélő számára azok kö-

zé a magyar állampolgárok közé tartozhatok, akikre — sok egyéb mellett — még azt is lehet mondani, hogy életük során „vitték valamire”, meg ehhez hasonlókat. Vagyis boldogultak. Így, múlt időben. A tapasztalat az, hogy ilyen minősítés csak azoknak dukál, akik már elérték azt az életkort, amikor már nem várható, hogy látványosan cáfolódjék ez a vélekedés. A személyes boldogulás e felfogása alapján tudomásul kell vennem tehát, hogy abba az életszakaszba érkeztem el, amely majdnem közvetlenül előzi meg a „megboldogult” státusz elnyerését.

Egyelőre azonban még értelmet látok a személyes boldogulásban. A folyamatos jelenben. Ez nyilvánvalóan azoknak az elsajátított értékeknek köszönhető, amelyek — mondjuk így — ezt a szubjektív élményt objektiválják a külső szemlélő számára.

Visszatérve a megboldogulás előtti életszakasz jelentésére. Ez — E. H. Erikson felfogásában, akinek elméleti munkássága nagy hatással volt szakmai szemléletem kialakulására — az időskor, amelyet a felnőttkor előz meg. Erikson az emberek életútját nyolc szakaszra osztja fel: csecsemő-, kisgyermek-, óvodás-, iskolás-, serdülő, fiatal felnőtt-, felnőtt- és időskorra. Ezek a személyes identitás alakulásában pszichoszociális szakaszokat jelölnek. Mindegyik jellegzetes krízisekkel bír, amelyek kimenetele meghatározza a következő szakaszok válságait is, mind az átélés, mind a következmények tekintetében. Ebben a modellben a felnőttéskorát a generativitás vagy a stagnálás, az időskort pedig az éنينtegritás vagy a kétségbeesés állapota jellemzi.

Erikson elméletében — amelyet terápiás és kutatói tapasztalataim mindenben alátámasztanak — a felnőttkor a leghosszabb pszichoszociális szakasz, s általában a hatvanas életevek közepéig tart. Ennek a szakasznak a krízise arról szól, hogy képesek vagyunk-e létrehozni valamit vagy felnevelni valakit. A központi konfliktus ennél fogva az alkotóképesség és a stagnálás ellentétpárral ragadható meg. Vagyis a személyes boldogulás ténye és élménye a személyes identitás alakulásának függvényében értelmezhető dolog.

Az időskor az ember életének zárófejezete. A visszatekintés, a számadás, a leltározás ideje. Mérleget készítünk. Az éنينtegritás kifejeződése az az élmény és gondolat, hogy akkor sem élnénk alapvetően másként, ha újra születnénk. A kétségbeesés kínját az a mérleg tartja fenn, hogy elvesztegettük életünket.

A felnőttkori generativitás, mint a személyes boldogulás megjelenési formája, úgy fogható fel, hogy olyasvalamit hozunk létre, ami túlél bennünket. A már említettek alapján, a felnőttkor alkotóképessége egyben az időskori kétségbeesés megelőzhetőségét is magában foglalja. A stagnáló ember viszont képtelen a jövőnek szentelni magát. Nem boldogul tehát.

Személyes boldogulásom dolgában, így a felnőttkor vége felé tartva úgy vagyok magammal, hogy nem félek a kétségbeesés ré-

métől. Mint gyógyító legtöbbször azonban ezzel az emberi állapottal találkoztam, s mint kutató, a szorongás és rettegés lélektani hátterével foglalkozom ma is. Azt hiszem, ez azért lehetséges, mert saját kríziseim és konfliktusaim átélésében alakuló identitásom végig megőrizte azt az alapját, ami nem tőlem való.

Kereszténynek tudom, vallom magam.

Azzal kezdtem, hogy kétségeim vannak: tudok-e pontos válaszokat adni a feltett kérdésekre? Most, hogy személyes identitásom alapjaihoz jutottam el a gondolkodásban, ismét bizonytalanságot érzek magamban. Biztosan azért, mert amiről szólnom kellene, mindezidáig számomra azonos volt azzal, amit — jobb híján — a „privacy” fogalmával szokás megjelölni. Ez sok szempontból kritizálható álláspont, jól tudom. Hivatkozhatnék életkorom alapján a történelemre, amely — úgymond — sokak életvilágában hosszú időn át érthetővé tette a hit elrejtettségét. Nem hivatkozom, mert nem lenne igaz. Azért is a „privacy” fogalmához nyúltam, mert ez nem az elrejtettséget foglalja magában, hanem az intimitását, ami nem csupán az élmények individuális különbözőségeit és így megoszthatóságuk eleve korlátozott voltát jelenti, hanem ezért és ez által az állandóság és ilyen módon a biztonság tapasztalatát állítja elő. Védekezés ez a javából, persze. Azok tesznek így, gondolom, akik tudatosan is átélt krízisek és konfliktusok során jutottak el a felnőtté válás állapotába, akik megharcolták identitásuk alakulását, őrizték az alapokat ahogyan tudták, a modern és posztmodern állapot körülményei között.

„Igazából nincs más élmény, csak a család” — írja Márai Sándor. Katolikus és vallásos családból származom, ez volt az alapvető keret, amely személyes identitásom alakulását formálta. Élmény és „kognitív” szinten egyaránt. Anyám tanított meg imádkozni, s ennek az adott nem-spirituális értelmet, hogy apámért, aki sokat volt a fronton, mindig aggódni kellett. Apámat pedig arról fagattam mint „egyke”, hogy miért nincs Jézusnak „igazi” testvére, neki tudnia kell, hiszen ő is József. Mikor értesültem a napkeleti bölcsek gesztusáról, kissé megnyugodtam, mivel nem értettem, hogy Jézus születésnapján miért én kapok ajándékot, s miért nem Ő? Visszagondolva ezekre az eriksoni szakaszokra, felismerni vélem, hogy a család miként alapozza meg mint intimitást nyújtó, biztonságos kommunikációs keret a Jézussal való azonosulás kezdeti feltételeit beleértve a felnőttkori identitás kognitív komponenseinek előképeit is.

A serdülőkor és a fiatal felnőttkor az identitás vagy szerepkonfúzió, az intimitás vagy izoláció ellentétpárjaival jellemzett krízisek korszaka azok számára, akik vállalják az ezzel járó konfliktusokat, és megszenvednek azért, hogy a válságok kimenetele a pozitív pólus mentén alakuljon. A magam számára ez az életszakasz hosszabbra sikeredett az átlagosnál, s alkalmat adott a hit és a ráció szembeállításának „egyéni” kimunkálására. Két

életesemény az átélt fejlődési szakaszok turbulenciájára és a felnőttkori személyes identitás megjelenítésére feltétlen kihatással volt. Az egyik apám súlyos betegsége, ami azzal járt, hogy máról holnapra családfővé kellett válnom az ún. „korai zárás” pszichoszociális aktusával, azaz a szerepek szintjén felnőtt elvárásoknak kellett megfelelnem. A másik esemény pedig az volt, hogy tudomásul kellett vennem azt a tényt, hogy nem lehet saját gyermekem. Az első trauma a fiatal felnőttkorral együttjáró mobilitási potenciál elvesztését, a második pedig az addig kvázi automatikusan elővételezett felnőttkor radikális megszűnését vonta maga után.

Úgy látom most, hogy a biztonságot nyújtó kvázi-felnőttkori szerepeknek maradéktalanul megfelelttem, hiszen édesapám még két évtizedig velünk élt, ugyanakkor professzionális tevékenységi köröm egyre bővült a már említett szorongó, rettegő emberek megsegítésére. De már akkor is, és most is, csak mint „munkaterápiát” tudom értékelni ezt az aktivitást. Közben ugyanis folyt bennem a belső harc a bennem élő Krisztus-ímágó megőrzéséért, fenntartásáért.

Az volt a félelmem, hogy ha elveszítem Krisztust, magam is a stagnálás és a kétségbeesés állapotába kerülök.

Csodára nem vártam, Krisztus-hitem egyik alapját szolgáló csodák már megtörténtek — akkor. Egyre jobban foglalkoztatott viszont az utolsó három év, s az utolsó hét eseménytörténete Jézus életéből. Akkor fogtam először kézbe Pascal *Gondolatok*-ját. Felfigyeltem arra, hogy az evangélisták mind kifejezik Krisztus gyengeségét haláltusájában. Nem tudnak talán állhatatos halált ábrázolni? Hogyne tudnának, hiszen ugyanaz a Lukács Szent István vértanú halálát állhatatosabbnak írja le, mint Jézus Krisztusét. Tehát félelemre képesnek mutatják, míg a halál még nem látszik elkerülhetetlennek, de aztán rendkívül erősnek és megbocsátónak. „Atyám! Bocsásd meg nekik; mert nem tudják, mit cselekszenek” (Lk 3,4).

És akkor megérkezett életembe a Társ, akivel szövetséget tudtam létrehozni. Míg én ádáz küzdelemben a hit és ráció számomra összebékíthetetlen természetével viaskodtam, ő oly egyszerűen fejezte ki a nagyszerű dolgokat, mintha nem is gondolkozott volna rajtuk, és ugyanakkor mégis oly világosan, hogy látni lehetett, mit gondol róluk. Ezzel az adottságával sikerült az izoláció és a stagnálás kísértetét elkergetnünk életvilágomból.

Intellektuálisan pedig egyensúlyba kerültem önmagammal azáltal, hogy belátásra jutottam: Isten nem tárja fel mindenki előtt magát, s nem is rejtőzik el mindenki előtt. Hanem vannak, akik keresik — tehát hisznek valamilyen módon —, s azoknak feltárja magát. Istennek emberré kellett válnia, hogy önmagát megmutassa. Istenről nem lehet másutt bizonyosság, mint Krisztusban, és másképp, mint Krisztus által.

Az említett szövetségben s e belátással jutottam a boldogulást idéző felnőttkorba. Ha ennek, mint említettem, attribútuma az, hogy olyasvalamit hozunk létre, ami túlél bennünket, csak egyik lehetőség a gyermek iránti vágy, a fogalom ennél tágabb tartományú. Magában foglalja azt is, hogy eszméket hozunk létre és/vagy tanítunk.

Erikson úgy vélte, hogy az alkotóképesség iránti vágy eltolódást jelent az intimitástól a társadalom egészségének irányába. Részemről ez az írás tanúskodhat erről, mint keresztény identitásom (Krisztus-imagóm) alakulásának dokumentuma.

KORINEK LÁSZLÓ
egyetemi tanár,
kriminológus

„Hétköznapi hitem”

Nehezen tudnám leszűkíteni egy vagy néhány személyre annak a folyamatnak a megindítóját, amely jelenlegi személyiségem kialakulásában meghatározó szerepet játszott. Ráadásul sajnálatos módon aligha szolgálhatok klasszikusan sorsfordító istenélménnyemmel. Meglehet, érzékenységem hiányzott, hogy ezt észrevegyem, de az is megeshet, hogy látványos fordulatok, megigazulások általában is hiányoztak életemből.

Most, így a századvégen gyakran fordul meg a fejemben, hogy mennyi tanulással szolgált ez az utolsó évszázad — amelyet részben saját, részben személyesen ismert felmenőim történeteiből ismerek. Mit is üzen a 20. század? Következik-e majd a 21. század az előzőből? Miért van az, hogy a keresztény civilizáció a legerősebb és legszámottevőbb a világon? Ugyanakkor miért csökken itt, Európában a vallásosság?

Mivel szűkebb szakmám a kriminológia, a bűnös emberi magatartás kutatása, az is egyre többször jut eszembe, hogy talán rosszul teszem fel az alapkérdést, és valójában nem a bűnözővé válást kellene magyarázni, hanem hogy miért maradnak (vagy lesznek) jók és törvénytisztelők az emberek.

Ha így közelítem meg a problémát, és így próbálok válaszolni a kérdésre, talán a legfontosabb tanulásként leszűrhetem, hogy elődeim életük egy-egy pontján fontosnak találták, hogy továbbadják azt a hagyományt, ami a kereszténység felvétele óta, tehát már 30-40 generáción át töretlenül tart, és ennek a láncolatnak aktuális cselekvő tagjaként élni és dolgozni bizonyosan felelősség, de egyben megnyugtató érzés is, hogy jó úton járok, nem tévedtem el.

Persze amennyire vissza tudok emlékezni, nagyapámnak, néhai Korinek Adolfnak más lehetett az istenképe. Asztalosmesterként a gyalupad mellett a vasárnapi szentbeszédet még napokig forgatta a fejében, esetenként vitatkozott a hallottakkal.

Be kell vallanom, velem ez szinte sosem szokott előfordulni. Lehet, hogy én távolodtam el az egyháztól, vagy a magamfajta emberek változtak volna meg? Rossz keresztények lettünk?

Visszatérve az eredeti kérdésselvetésre, ha mégis keresem a múltamban azokat a személyeket, eseményeket, akik és amelyek nyomot hagyhattak életutamon, elsőnek kétségkívül a szülői ház említendő. Olyan faluban nőttem fel, amelynek erkölcsi rendje, tekintélytisztelete mai szemmel már idillikus, de azért egyúttal tanulságos is volt. A plébános vagy a káplán 4-5 hetente meglátogatott bennünket, és 1-2 órára a felnőttek leültek beszélgetni. Ők az életünk vagy még inkább a hétköznapjaink részei voltak.

A szigorú követelmények (de ugyanakkor kiszámítható felelősségi viszonyok) valahogy egyszerűbbé tették az akkori életet. Amikor 1956. november elején egy este erős tűzérzési tűz hallatszott, másnap a szüleim számára nem volt kétséges, hogy erre hivatkozva sem lehet lógni az iskolából, és így aztán bátyám volt az egyetlen VII., és én az egyetlen V. osztályos az általános iskolában.

A második helyen egy pap barátomat kell említenem, aki immár 25 éve törődik a lelkem alakulásával, és mindig készen állt, ha erkölcsi dilemmáim adódtak. De önmagában — amikor számtalan esetben feltettem magamnak a kérdést, ő most mit tenne — pusztán létének morális súlya is elegendőnek bizonyult. Egyszerűen jelen volt az életemben.

Nem hallgathatom el, hogy összeakadtam rossz pappal is, pontosabban ő inkább embernek volt rossz, így papnak sem lehetett jó. Ennélfogva nagyon nehezen tudtam megértetni magammal, hogy miért tesz vele éppen engem próbára a Teremtő.

Ha pedig Jézus Krisztus szerepét vizsgálom, talán egy istenlélményszerű esetet mégiscsak fel tudok idézni, ami a világgépemet bizonyosan formálta.

1992-ben feleségemmel az izraeli kormány vendégeként egy hetet töltöttem a Szentföldön. A vendéglátók nagyon figyelmesen tekintettel voltak vallásos meggyőződésünkre, és a hivatalos programok után a szent helyek legtöbbszöréhez is elvittek. Így adódott, hogy egy délután a csodálatos kenyérszaporítás helyszínére, majd a Genezáreti-tavon történő hajózás után Szent János keresztelési helye (a Jordán mellett) volt az úti program, és Názáretben, az Angyali Üdvözlés bazilikájában fejeztük be a napot.

Késő este volt már, amikor ott álltam a bazilika altemplomában egy pincyszerű szobában, és karnyújtásnyíró szemléltem az 1. századból származó görög nyelvű falkarcolásokat, amelyek Máriához és Jézushoz fohászkodtak. És ekkor történt velem valami. Valami világossá vált előttem. Éspedig az, hogy Jézus történetét, mint mindenki, én is a kis katekizmusból 6-7 évesen ismertem meg, és őszintén megvallva, ez valahogy (Isten bűnömül

ne vegye!) egybemosódott azokkal az egyéb szép történetekkel (mesékkel), amelyeket ez idő tájt hallhattam. De akkor, ott, úgy éreztem, hogy üzent nekem az az ismeretlen őskeresztény zarándok, aki még biztosan tudta, hogy itt állt az a ház, amelyben Joachim, Anna és a fiatal Mirjam élt. Vagyis tudatosodott bennem, hogy két évezred óta él valami, ami most bennem folytatódik. Talán mégis természetfeletti teljesítmény az, hogy tizenkét „ágrólszakadt” galileai egyetlen eszmével az akkor ismert egész világot átfordította! És ez a hit él, tehát a Gondviselő bizonyosan akart ezzel (meg talán velem is) valamit!

KRÁNITZ MIHÁLY
teológiai tanár

Ünnepi pillanatban

Megállíthatatlanul elérkezik a 2000. esztendő, és mindenki feszült várakozásban él. Ez a szám szimbolikus. Ha nem lenne kerek, nem sokban különbözne a többi négyjegyű számtól. Ám mégis sokatmondó. Az egyház történelme során mindig nagy figyelmet szentelt a számok üzenetének. Erre maga a Szentírás is felhatalmazza, ahol az egy, a három, a hét, a tíz, a tizenkettő, a negyven, az ötven és a száznegyvennégyezer az olvasó számára is érthető módon hozza közelebb a számok világán keresztül azt a titkot, amit kimondani valójában nem lehet, csak megközelíteni. Ezért az egyház gondolkodásában a múlt, a hagyomány éppúgy jelen van, mint a jövőre irányultság. Az első ezredévfordulónak is döntő jelentősége volt az egyének és — tudjuk mi, magyarok is — a népek szempontjából. A szentévek kerek, Krisztus születéséhez mért évfordulói a késő középkortól kezdve minden keresztény számára kívánták elhozni a megváltás eredeti megtapasztalásának érzését, a lelki élet felszításával. A mostani nagy jubileum személyesen kettős címen is érint, mint magyart és mint keresztényt. A jubileum ünnepet jelent, és talán ezek az egyéni gondolatok nekem és másoknak is hasznosak lesznek, mert az ünnepre készülni kell. A gyakran monoton életünkben ezért mégis fontosak a számok és az évfordulók.

Utoljára tíz évvel ezelőtt kértek fel személyes hangú írásra a Szentendrei Ferencs Gimnázium évkönyvébe. Akkor harminc éves voltam, és újmiséis papként próbáltam visszaemlékezni az elmúlt néhány évtizedre. Persze először vonakodtam, de ilyenkor, ha nem kedvtelésből írok naplót, mindig segítségemre siet a Lélek. Mivel az ember már gyermekkora óta kérdező lény, hadd tegyek fel én is néhány kérdést, keresve rá a lehetséges válaszokat. Azonnal itt az első, majd a többi. A hatmilliárdodomodik ember megszületése után milyen jelentősége van az egyes ember leírt szavainak? Milyen visszhangja van, érdekel-e valakit? Van-e

hatása egy olyan ezredvégi hónapban, mely felpörgetett, gyakran futószalagszerűen megélt napjainkat rohamosan elnyeli? A szó csengése és igazsága megérint-e valakit? A jeles napok és a két-ezredik év mellett ilyen a Karácsony is, megállásra vagy legalább elgondolkodásra készítenek. Valamit lezárunk, és átlépünk az újba, mely egészen biztosan nem fog megszabadítani régi gondjaink terhéől, valójában a felelősségtől. De mégis mit szeretnénk? Mit vagy kit várunk? Egészen biztos valami szépet, megnyugtatót, kiteljesítőt. De a földi természetes célok ezt nem adják meg, és ezt mindannyian megtapasztaljuk vagy már megtapasztaltuk. De akkor mi a maradandó életünkben? Erre egyszer válaszolni kell. Amit létrehoztunk, szellemi vagy anyagi alkotásaink? Életünk végén egyszerűen itt kell hagyni. A maradandót a személyiség őrzi, mely mi magunk vagyunk, a lelkünk. Most, hogy szembe kell nézni önmagammal „az emberélet útjának felén”, már nem áltathatom magam azzal, hogy hiszen még van időm, ráérek a válaszadásra. A towarepülő idő nem tűri az álmodozást. Ezért mint papnak és hívő kereszténynek a lelkiismeretem sürgetésére ki kell mondanom, hogy az élet számomra Krisztus. Ezért az én jubileumom Annak az ünneplése, aki már anyám méhétől meghívott és megajándékozott önmagával és a hivatással. Ennek felismerésében nagy szerepe volt a Szentírásnak, Isten Szavának és annak a ferences papnak, aki rávezetett a leírt Szó titkának megértésére. Ettől kezdve „az Ige testté lett, és közöttünk élt” számomra is. Csakhogy tudtam azt is, hogy „fiam, ha Istennek szeretnél szolgálni, készülj fel igen sok megpróbáltatásra” (Sir 2,1). Mert, ha egyszerű keresztényként sem könnyű a keresztségben, a bérházasságban és a házasságkötésben kimondott ígéretnek megfelelni, vajon lehet-e bátor lélekkel vállalni Krisztus képviselőt? Talán a mai világban, bár ez nem törvényszerű, lassabban érlelődik meg az elkötelezett döntés. Minden embernek saját ideje is van. Nem lehet senkit megelőzni. „Az Úr előtt ezer év vagy kettő annyi, mint egy vagy két nap.” Ő mindenkitől a személyes választ várja, ráadásul, és ezt megtapasztaltam, segít is a megfelelő időben a megfelelő válasz kimondására. Belülről ezt így tapasztaltam meg: „Ne félj, én veled leszek, megsegítelek.” És az „én óráim” érkezésekor ki tudtam mondani az „igent” a papszentelésben. Azóta új időszámítás kezdődött az életemben. Már nem a magam keresései, kérdései foglalkoztatnak, hanem a helyes, Isten elgondolása szerinti válasz kimondása, szavak és tettek, egyszóval az életem segítségével. Küldött vagyok, és ez adja meg számomra a mindennapi feladatot: képviselni Krisztus ügyét minden élethelyzetben. Amikor az óra másodpercmutatója a 2000. év kezdetére ugrik, ez Krisztus megtestesülésének ünnepi pillanatát jelenti bennem.

A jelszó

A napokban a pesti utcán hozzánk lépett egy alacsony, vézna, gyűrött arcú emberke, és többször egymás után azt mondta: Jézus... Jézus... Jézus... Pillanatok alatt felismertük: nem együgyű, szellemi fogyatékos, sem beszédhibás, hanem idegen anyanyelvű kéregető, akiből egyre több van a nagyvárosokban, szerte a világon. Elesett, menekült. Nem tud annak a közegnek a nyelvén, ahova került, így az egyetlen megbízható és érthető szóval, közös fogalommal közli, mit akar: irgalmat, segítyt, együttérzést. Teszi annak az egyszerű és érthető kalkulusnak az alapján, amit a gyakorlat igazol: van valaki, akinek a neve nem egyszerű világhír, hanem általános bizalmat ébreszt, hordoz, immár kétezer éve, akiben nem lehetett csalódnai. Közös tapasztalata ez egymás nyelvén nem beszélő embereknek. Egy csavargó is garanciát és támaszt remélhet a nevére való egyszerű hivatkozással.

A helyzet teljesen Isten szándéka szerint bontakozott ki, fejlődött fel. Egy olyan emberi „karácsony” és „nagyszombat” között, amikor Jézus fellépett, a szó szoros értelmében egy elfoglalt, gyarmattá degradált, ősi, nagymúltú és önérzetes országocská és az ő új gazdája szigorú belügyének, nem holmi nemzetközi horderejű valaminek látszott, hogy az uralkodó normák szerinti lázadót, egy „deviánst” elítélnek, s a rendelkezésre álló módok egyikén likvidálnak. A kereszthalál több tízezredik áldozatáról legkevésbé azt lehetett leolvasni, hogy ügye, tanítása világvallásá női ki magát — maga fölé magasztos jelképként épp ezt a sajátos kínhalál-eszközt emelve. A „nem azt, hanem Barrabást!” jellegű választás semmi mást nem mutat, mint hogy a tömeget mindig könnyebb meggyőzni arról, hogy aki a rómaiak tehervonatait robbantgatja, annak van igaza, nem a másoknak, aki testi, fizikai, politikai elnyomatás közepette a lelki-szellemi kiutakat, a méltóság maradandónak bizonyuló ösvényeit keresgéli, fejtegeti, feszegeti végtelen árnyaltsággal, de mivel a dolog csak ígéret, jóval erélytelenebbül, mint a partizán. Ha választani muszáj, mindig őt ejtik hát, iránta fogy el a türelem.

Pedig Jézus egész viselkedése, „vonalvezetése” olyan, hogy egyértelműen megértheti az is, aki csak az orráig, s az is, aki utókor távlatokig lát. Egyrészt ilyen értelemben nyilatkozik is („...mindazonáltal ne úgy történjék, ahogy én akarom...”), hogy egy előre meghatározott forgatókönyvet kell beteljesítenie, másrészt az Ő személye, eszköz-mivolta még Isten fiaként is másodlagos (ezért nem is védekezik, nem tér ki, sőt!) a cél mellett, amelyért bevetették itt a Földön, az emberiség kovászaként: a versengés, a gyűlölet, a kíméletlenség addigi általános gyakorla-

tát fordítani át a kölcsönös szeretet és megértés gyakorlatává. Az emberiség további (egyelőre máig vezető) útjának mérlege sikertelen ebben a vonatkozásban. Ám Jézus ettől még a megtestesült terv és szándék. Jézus a világtörténelem igazságérzete. Emberi személybe sűrített feltétlenség, mindazzal együtt, amit Madách tollán s a kétezeréves keresztény történelem más mélabús hitvallói és vértanúi sorsában a végtelenül kínos homoiusion-viták jelentenek.

Mert a nevezetes fix pont a hit, és nem a dogmák. A tabukat nem Krisztus állította, hanem a hiúság és hatalomvágy földi, gyarló, kikerülhetetlen emberi szerkezetének csapdái. Gyanakvó vallásgyakorlatok különben nem nagyon férhetnek össze a szeretet parancsával. S bűnt bűnösen üldözni nem lehet. Jézus a Jópásztor — ám nyája sosem volt és sosem lesz a nyájszintre redukálható emberiség.

A jézusi életmodell és a jézusi magatartásmodell két, egymástól teológiailag el nem választható, ám az élet gyakorlatában a kétezerév végére V-alakban távolodó irányt képeznek. Az egyik az örök, meg nem kérdőjelezhető erkölcsi példa — akár az életed is áldozd a hitért, a közért, segíts az elesetteken stb. —, a másik, hogy tartsd oda a másik arcod, meg hogy dobd vissza kenyérrel. Ez utóbbi nem az alázat próbája, hanem az életveszélyes kiszolgáltatottság önpusztító apátiája lehetne csak az egyetlen, akkori, konkrét isteni demonstrációtól elszakítva. Ez hapax legomenon — egyszerűség! Az isteni, tökéletes maximum felmutatása —, így nem kelti a követhetlenség érzetét az emberi lényben.

Bennem például öregségemre tudatosult, hogy alkatom ellenére már nem vállalom és nem tanácsolom. És anyni minden, Muszadag, Auschwitz, Gulág, Recsk, Duna-csatorna, malenkij-robot után nem tartom elképzelhetőnek, hogy az emberiség égi támaszt kereső részének igazságérzetét még egyszer az őskeresztények olthatatlan mártírium-szomjjal táplált, genocídiumokat, tömegkivégzéseket vállaló mazochizmusára lehetne redukálni. A jézusi életmodellben ott van az is, hogy „kötélből ostort fonván, kiüzé őket a templomból”. Kapisztrán például keresztesei élén erre koncentrált Nándorfehérvárnál.

Ez viszont nem hapax legomenonja a krisztusi életszemléletnek. Minden azon múlik, hogy a földi életet — mindennek: magának a hitnek, az üdvözülni akarásnak alapszinterét is — nem akarjuk egészen átengedni a gonosznak. Zrínyi Szigetvárnál erős hittel „Jézus! Jézus!” kiáltással vetette magát a végső küzdelembe. A barbárság megújuló allegrói közepette a lelki szegények és testi szűkölködők végső, mennyei, de emberi jelszava is ugyanannyi.

A személyes hit – személytelenül

LENGYEL BALÁZS
író, kritikus

Rónay György, aki valamikor a Vigilia szerkesztője volt, és ne feledjük, irodalmi félmúltunk egyik maradandó, nagyformátumú írója, ezeket mondja a *Szettek, Írók, Irányok* című könyvében (Szent István Társulat, 1970.): „Bizonyára senki előtt sem titok a jelenlévők közül, hogy én magam keresztény vagyok és hívő, tehát Ady „vallásos” lírájának, vagy jobb, találébb hagyományosan szebb magyar szóval *istenes költészetének* problémáját is a hívő szemével, tapasztalatával, és a hit élményének birtokában nézem és igyekszem megérteni.” Érdemes tehát Rónay szemszöge alapján vázlatosan képet adni arról, miként alakul ki Ady „istenes lírája”. Valamint rápillantani arra, hogy miként formálódik Babits hite. (Lásd Rónay másik tanulmányát.) És végül arról, hogy milyen kapcsolat lehetséges a vallásos élmény és a mély lírai-költői élmény között. Erre nézve — némi személyességgel, hiszen egykor feleségem volt — vázolni szeretném azt is, hogy miként alakult ki Nemes Nagy Ágnes forró és kétségbeesett, Istennel szembe forduló, „istenkísértő” hite. A végső őszinteség fokán lehetséges-e ezzel szembenézni?

Ady szemlélete világos és folyamatosabb annál — Rónay szerint —, mint gondolni szoktunk rá. Fiatalon, 1908 előtt ott van a *Krisztus-kereszt az erdőn* című verse, mely — mint írta — Krisztusra tekintve „vidám legényként unta a faragott képet”, mégis — idővel — kalapot emel a kereszt előtt. Aztán ott vannak a vívódásai: „Van Isten, de nem nagyon törődik velünk.” S aki azt mondja: „Hiszek Istenben, mert hinni akarok” meg azt is — és Rónay szerint ez Pascalra emlékeztet: „Nincs már semmi hinni való — Higyjünk hát egy van-vagy-nincs Úrnak”. De Ady későbbi Isten élményét elemezve Rónay Adynak misztikus éjszakájáról beszél, mely negatív, az Istennel való harcával teljes, és ha egyéni változatban is, de jellemzi a misztikus istenélmények általános struktúráit. Ezt mindenki tudja, erre mindenki rájött.

Az új az — amit Rónay kimutat —, hogy A halottak élén többek között a Sion-hegy alatt az Ő Istene „fölrét”: Adynak nem kell birkóznia Istennel, „nem kell néven nevezni Istent. Mert Isten egyszerűen van.” Ady „öregkori” Istene (37-38 év volt ez az öregkor!), kiharcolt Isten, Adyban lakó, a vele együtt lélegző. Kiharcolt Isten — ismétli Rónay — akiben szállást vesz a maga „kiharcolt hitetlenségével”. Ahogy az *Álmom: az Isten* című verse mondja: *A sorsom: menni, menni, menni / S az álmom: az Isten.*

Babits hite talán még komplexebb, filozófiailag még árnyaltabb, mint Adyé, de lényegében mégis így egyszerűsíthető, s egyben a kálvinista eleve elrendelést tagadó:

*„Vezessen hozzád a szabadság!”
így kérem olykor aki vár,
mert nem annak kell az imádság,
ki Istent megtalálta már.*

De idéznem kell még — Rónay nyomán is — a *Csillag után* című verset, mely ugyan „még mindig föltételes, / de a föltételes leplezésben már rég megengedő, elismerő, bevalló / végsorai mondják: hogy mire odaérne / mire odaért /”,

*te már függnél a kereszten (...)
s ahelyett hogy bölcsőd köré
szórjak tömjént, aranyat,
megmaradt szegény mirhámval,
keserűszagú mirhámval,
kenném véres lábadat.*

Végül néhány megjegyzést csupán Nemes Nagy Ágnes Istennel harcban álló, kétségbeesett hitéről. Fiatalon, huszonegynéhány évesen, a háború utáni élmények nyomán a *Keress hazát* című versében így beszél:

*Keress hazát! Az úrbe horgonyozz,
s a semmiségnek vetve gyöngé hátad,
hol nem perzselhet többé torz nyomod,
egy ifjú istent szülj, mint az imádat.*

A *szabadsághoz* című versében pedig így:

*mit ér nekem, ha vagy és mégse hiszlek,
s mit ér, ha hiszlek és nem létezel?*

Szerb Antalra és Halász Gáborra gondolva ugyan csak feltehetően, de számomra világosan így:

*A szájukat szeretném újra látni,
langyos állukat, amely szétreped —
s Rómába vágyom kerteket csodálni,
és enni sűrű, finom étkeket.*

Ugyanis 1945-ben, amikor a vers keletkezett mindenki éhezett. Innen a vers valósága. S innen a vágyálma is:

*Adj léghajót! hitet! Mennyi képet!
törd át a törvényt! Add ide magad!
Hogy ne egyenek annyit az üzerek,
s hogy a halottak feltámadjanak!*

S az apjáról emlékezve így ír *A halottak* című versében a létezés képtelenségéről, a halál túrhetetlen voltáról:

*Ne hagyjatok! Kerítsetek!
halálos tőrbe ejtsetek,
s míg szűkölök, villogjon ép
fegyveretek, melyen a lét
nem ejteth többé semmi csorbát:
a tiszta, öldöklő igazság!*

Köztudott, hogy *Ekmáton jegyzeteiből* című versében, hogy úgy mondjam, Istent kívánt létrehívni. Halála előtti talán utolsó, kevésbé ismert verse, amely az *Összegyűjtött verseiben* jelent meg (1955) Istenről, melynek alcíme *Hiánybetegségeink legnagyobbika*. Istenről a legsúlyosabb szavakkal beszél. Ilyesformán: „Nem bánnék soha úgy a kutyámmal, mint Te velem. Léted nem tudományos, hanem erkölcsi képtelenség. Ilyen világ teremtőjeként léted feltételezése: blaszfémia.” A létezés képtelenségeire így rákérdezve, az Isten lényegét, személyiségét kutatva, mégis gyötrelmes visszavonással, végső kétségbeeséssel csak ennyit mond a gondolatmenet s egyben a vers lezárásául: „Egy szót se szóltam.” Ez rejlik, ez az elnémulás marad meg minden vívódás után. Ez a túlmutatás.

Nem tudom, szabad-e feltételeznem, Rónay György szellemiségét merészen követve, hogy a költők érzékenysége, szélsőséges élményképessége nyomán van, lehet, elképzelhető ateizmuson keresztüli kereszténység. Hogy az végül is vívódó hű kereszténység. Morális és szakrális.

Drukkolni a kereszténységnek

MÁRTON LÁSZLÓ
író

Tisztelt Szerkesztőség,
megvallom, zavarba hoztak kérdéseikkel. Személyes boldogulásomról a nyilvánosság előtt vajmi keveset tudok mondani. Talán többet mondhatnék róla, ha pályám végén állnék, s onnét visszatekintve példaszerűnek látnám tetteimet és műveimet, valamint mindazt, ami történt velem, jó és rossz egyaránt. A dolog azonban nem így áll. Emberi számítás szerint életem és tevékenységem közepe táján tartok; munkáim vannak, tetteim nincsenek; s ha egy

másik ember szemével próbálnám nézni magamat, mindezekben aligha fedeznék fel példát — követendő vagy elrettentőt bizonyosan nem, megfontolandót talán igen; csakhogy az óra, amelyben e sorokat írom, nem a vallomásoké.

Így annyit mondhatok, hogy életemben értek sikerek és kudarcok, ezek okai nagyjából kideríthetők. Átélttem pillanatok, amelyekben boldog voltam, ezekért hálás vagyok a sorsnak. Még hálásabb vagyok azokért a keserves csalódásokért, bajokért és veszedelmekért, amelyeken eddig ép lélekkel, az élet menetének megtörése nélkül sikerült túljutnom. Munkámban és munkámból következően életemben is azok a pillanatok voltak meghatározók, amikor hirtelen megláttam valamit, ami addig rejtve volt előttem; az ilyesmi ritkán fordul elő, s biztos vagyok benne, hogy nem a személyes tulajdonságokból következik.

Sokat gondolkodtam rajta, de nem tudom megmondani, hogy a pogány véletlen és a még pogányabb fátumok között mekkora mozgásteret van a keresztény gondviselésnek. Eddigi életemben úgy tapasztaltam, hogy ami egy nézőpontból véletlennek látszik, egy másik nézőpontból kényszerűség, és megfordítva. Az én nézőpontjaimból a gondviselést, illetve a rá utaló jeleket nem lehet megpillantani; legfeljebb azt a világfelfogást, ma már sajnos inkább hagyományt lehet tudomásul venni, amely számon tartja és igazodni igyekszik hozzá. Helyzetem azé a kívülállóé, aki különböző megfontolásokból, többek közt erkölcsiékből, drukkol a kereszténységnek. Ha úgy tetszik, inkább a kereszténységnek, mint annak a vidám tarantinói gengszterprakszisnak, amely körül egy még vidámabb antiesszencialista nihilizmus teóriefoszlányai gomolyognak. És inkább a kereszténységnek, mint a globalizált Leviathánnak, s vele az ellenségképzésre alapított politikaelméletnek, amely az imént említett gengszterprakszis alternatívájaként kezd körvonalazódni.

Drukkolni ebben az értelemben annyi, mint azt várni, hogy a kereszténység a következő néhány emberöltőben ismét alakítani tudja a világ értékrendjét, hogy valami lényeges mondanivalója lesz róla, figyelembe véve az adott helyzetet. E mondanivalónak, lényegéből fakadóan, Krisztus történelmi jelentőségét is tartalmaznia kell. Függetlenül az egyes ember személyes boldogulásától.

NAGY GÁSPÁR
költő

Töredékes válasz-mondatok

Azt gondolom, hogy a *jászol és a kereszt* között minden, ami lényeges, már megtörtént; ama 33 év végtelen vagy véges megsokszorozásában zajlik a teremtett világ új történelme. Ha az időbeli konkrétságot csak a kereszténység létrejöttének centrális pillanatára értjük, akkor azóta, ahogy néhai Söveges Dávid bencés professzor alapvető művében, a *Fejezetek a lelkiség történetéből* címűben olvashatjuk: „Jézus Krisztus, aki emberi természete alapján beletestesült a történelembe, a lelkiségben együtt éli az emberiséggel ezt a történetet.” Mégpedig a kezdetektől, ahol a szabad akarattal felruházott, teremtett lények immár hatmilliárdot is meghaladó légiója él, amelynek időbeli, arányos töredéke azután Teremtőjével, annak jézusi képmását hordozva kétezer éve újra szövetséget kötött. Az új szövetség pecsétje az elküldött Lélek időn és korokon áthatoló szeretete lett. Ez árad felénk szüntelenül. A Pneuma, tehát „a Lélek akkor fúj, amikor és ahol akar”.

Az emberiség pedig koronként és egyedenként bámul... Bár évezredek óta hallja a zúgást, és szemével naponta látja a csodát, mégis mintha többnyire viszonzatlan lenne az isteni Lélek feltétel nélküli, ránk irányuló szeretete. Ennek következménye a karcó-lásnyi történelmi idő bűnökben édesült hübrisze, amikor az egyes ember elhiszi, hogy ő alakította az egészet. Persze a gőgös tévedéseknek koronként óriási visszhangja támad. De tapasztalhatjuk, hogy Isten nem vonja ki a földi Világból a rosszat sem. Kétségbeesésünk, hitetlenségünk gyökere talán itt keresendő. Felkiált az ember: ez is megtörténhet! S minden nap felkiált... És el-sétál közömbösen a szeretet jósága mellett. Azaz: nem tudja, hogy nagyon szeretik. Sőt ismerik: minden hajszálával együtt számon tartják.

Elgondolom (mintha naivul álmodnék, s ha fölébredek, majd kiigazítanak), hogy ezt a hatmilliárdot, s a valaha is a Földet (és nem tudni még, hogy a Világmindenség mely pontját) taposó, de már testi valójában porladó embermilliárdokat Isternek különle-gesen fontos „Naplófőkönyvébe” naprakészen beírták szolgáló angyalai... Ha volt egykor emberi nevük, arcuk, akkor biztos aszerint ismertek. De lehet, hogy csak a számukat, időbeli sor-rendjüket. Mégpedig téveszthetetlenül. Itt a komputer biztosan nem hibázik. Nem törölhető le az írás... Minden a szeretet ki-fogyhatatlan áramkörére van kapcsolva. A teremtett emberi lény szuverén és szabad, de mindent tudnak róla. Pedig Isternek nem

voltak, és ma sincsenek besúgóí, rosszabb szóval silány, megzsarolt kis ügynökei. Viszont Isten sokszor súg a másik emberen keresztül, hogy erre menj s arra ne menj, ha jót akarsz. „Gyönyörű tévelygéseinknek” is szabadsága van a nagy isteni rendszer vezérlőtábláján.

Mert Krisztus ügyének vannak választott, de mégis önkéntes képviselői. Ők a Szentek: a történelem igazi személyiségei. Akik közül bármelyiknek az élettörténetéből kicsapódó jézusi példa a történelem kerekén is fordított. Nem beszélve egy közösség, egy nemzet sorsáról, megmaradásának, lelkiiségének távlatairól. Mi, magyarok is igazán sorolhatnánk a példákat... A Szent (ügynök) nem bújik, nem titokban figyel, hanem jól láthatóan élete példájával Isten országa mellett áll, azért *ügynököl*. Szenvedéseivel, ha kell, mártíromságával. Legtöbbször pedig segítő jobbajával, mellyel az elesetteknek, éhezőknek egy darab kenyeret ad. Vigasztaló szavaival, ahogy a kiteszított árváknak csitítja könnyeit. Sokszor azzal a gyermeken naiv humorával, amivel derűt fahaszt a legelviselhetlenebbnek látszó történelmi percekben, vagy akár *egész* korszakokban is.

Igy zajlik az a szélfúvásnyi, ama Naplófőkönyvben csak karcolásnak látszó emberi történelem. Ahol az ember a szörnyű és rohanó időt méri saját rövidke életével, amely aztán összeadódik sokakéval. Nemzedékek, amelyek egyfelől mindig kortársai egymásnak, és ugyancsak mindig elődei és utódai másoknak, félelmetes rendben torlódnak azon a hatalmas Világtablón. Fekete, sárga, fehér és barna kavalkád: gyönyörű színárnyalatokban pompázó emberiség. Egy óriás család, mely mégis hiánytalanul számoltartott Isten emlékezetében. Ugyanis a legátfogóbb világtörténelem is millió és millió egyéni teremtett élet-sorssal adós. De ebben az emberi „Who’s Who”-ban csodálatos módon benne van mindenki. Még Ő is, aki naponta „hivatalból” forgatja: az értünk emberré lett Fiú, hiteles ujjlenyomatával és vércsoporttal. Ott áll a történelem legemlékezetesebb útkeresztveződésében... És keresztjével a történelemben. Ezért gondolkodunk szüntelenül Róla. Vértanúságának tudatos vállalásával, halottaiból való feltámasztásával megújította az Atya és az ember között azt a szövetséget, amely alapvetően új irányt adott a Világnak.

Ez a szövetségben kötött szeretet a lényege a legnagyobb áldozatnak: az Istenemberként kínhalállal befejezett valóságos életnek és valóságos, diadalmas krisztusi föltámasztásnak. Aki ezt megmutatta az embernek, ezt mondta a teremtett lelkek sokaságának kétezer éve. S ezt mondja ma is a remény és a szeretet legnagyobb mondataként mindenkinek: *Veletek vagyok minden nap a világ végezetéig.*

Ezt a mondatot senki sem múlhatja felül. Ha van bennem hit, erre épül. Erre épül az emberiség történelmének háza. Mi másra épülhetne?

A damaszkuszi út fénye

NÉMETH G. BÉLA
irodalomtörténész

1) Ami felnőttként Krisztus tanítás- és szenvedéstörténetében leginkább megragadott, az a kereszten kínlódó társához intézett szava. A bűnért való emberi gyötrelém megértő vigasztalása, s a messiási megváltás ígéret teljesítésének szenvedésben véle is való, érte is való egységvállalása.

2) Ehhez szinte kezdettől társult bennem a damaszkuszi út örökké ismétlődő, más-más módon végbemenő históriája. Mit tudott Saulus, mit hallott a Mesterről a tanítványoktól, akár a különösen szeretett Jánostól, avagy a művelt Márktól, ismerte-e őket már előbb egyáltalán, s ha igen, hogyan s mennyire — erről nem szól az Írás részletesen, s a szentíráskutatás sem éppen valami sokat.

Töprenghetett-e, igyekezhetett-e megfejteni — hiszen alapvetően gondolati ember volt —, miért vállalják, a folyvást erősödő hajsza ellenére is, egyre többen, s így közülük azok is, akiknek földerítésére, üldözésére most éppen ő maga is útra kelt, ezeket a tanításokat; mit remélnék, mit kapnak tőlük s általuk?

Hogy éppen ennek az ellentmondásnak fölfejtésén töprengve látta-e be (vagy csak hallucinálta-e, vizionálta-e, szuggerálta-e önmagának, mint azt a nem hívő bibliakutatók gyakran vélik), addigi meggyőződésének ellenkezőjét, s ismerte föl a rábizottal szemben való igazi küldetését, felelősségét, — ez megint csak szakrális titok, kegyelmi értelmű szellemi-lelki fordulat, melyet a köznapok pszichológiájával magyarázni tán nehéz, szinte lehetetlen, az ő fajta karizmatikus lelkületű ember esetében azonban majdnem hogy magától értetődő tény.

3) Egyre inkább úgy érzi vagy érezteti s hiteti magával a mai világ agyonintellektualizált, a racionalitás gögös bizonyosságában és birtoklásában tetszelgő, és tetteit, világ- és társas kapcsolatait, élet- és sorskérdéseit elrendezni magát hivatottnak vélő ember — noha szeme előtt süllyed minduntalan elképesztő és kegyetlen társas és egyedi zúrzavarba, hol itt, hol ott az egyedül általa formált világ. S nem utolsósorban és főképpen éppen ott, ahol a magát az egyedül helyesnek és ésszerűnek birtokában hirdető csoport vagy egyén kezébe jut az irányítás, a hatalom, hívják az illetőt Hitlernek vagy Sztálinnak, ilyen vagy amolyan „szocialista” (azaz társasigazság birtokában lévő) pártnak, eszmének.

4) A mi magyar világunkban és századunkban a Szent Pál-i értelmű hitet, nagyjaink közül, alighanem Babits Mihály testesíti meg igazán. Ő, aki csodálta, s hőséneke tekintette Ágostont, a megtérőt, a megtért térítőt.

Am nála is mélyebb vonzódással szólt a hit vállalása, szüksége, igazsága és a felvilágosodás ateista válfajának bizonytalanságai között küszködő, vergődő Pascalról, aki végül mégiscsak az előbbinek adta szívét és elméjét.

Schopenhauert is hosszan dicsérte Babits, ám éppen azért, mivel az ragyogó írásművészetével, akaratlanul is, azt bizonyította, hogy minden csupán laikus létmagyarázat és erkölcsiség eleve kudarcra van ítélve, és szükségszerűen pesszimizmushoz vezet. Azaz inkább vállalható a Pascal-szerű küszködés, mint akár az ateistán aufklärista, akár bármifajta pusztán materialisztikus lét- és világmagyarázat, erkölcs- és magatartásalakítás.

Állunk keresztjeink tövében

OLASZ FERENC
fotográfus,
filmrendező

*„Mert egy gyermek születik nekünk,
fiú adatik nekünk és az uralom az ő vállán lesz,
és hívják nevét csodálatosnak, tanácsosnak, erős Istennek,
örökkévalóság Atyjának, békesség fejedelmének”
(Ézsaiás 9,6)*

Sokan vagyunk másodrendű állampolgárok e hazában, akik nem szolgáltunk és nem árultunk el senkit, mert nem pénzre és hatalomra vágytunk, hanem önnön etikánk szerint próbáltunk tisztességgel dolgozni. Meghurcoltak, megaláztak, némaságra ítélték bennünket, csak egyet nem vehettek el tőlünk: a HITÜNKET. Miközben a csillagok háborúja dúlt, a mi szemünk előtt a betlehemi csillag ragyogott, s miközben a szolgák új uraiknak szolgáltak a régi gazda gyalázásával, mi a Heródések és Pilátusok között a megjövendölt Gyermekeket vártuk.

Állunk keresztjeink tövében.

*Keresztjeink, melyek összekötik az Eget és a Földet,
az Idő és az Örökkévalóság középpontjai.*

Keresztjeink, a kettős szövetség:

Ég és Föld, Isten és Ember között.

*Állunk keresztjeink tövében.
Jézus születésének 2000. évfordulóján nem csak magunkkal,
de kereszthalálával és föltámadásával is szembesülnünk kell.
Megmaradunk-e?
Keresztjeink megmaradnak-e?*

*Állunk keresztjeink tövében.
Kétségeink közepette, hitünk és rövid életünk mulandósága ellen
az ő szavait kiáltjuk feléje:
És bocsásd meg vétkeinket,
Miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.*

*Állunk keresztjeink tövében.
Isten irgalmazzon mindannyiunknak,
hogy Krisztus keresztje alatt testvérek lehessünk egykoron.
Mindannyiunkért imádkozunk, mert nem veszhet el senki közülünk,
oly kevesen vagyunk...*

*Állunk keresztjeink tövében.
A föltámadás reményében hisszük, hogy
„... a keresztéről való beszéd bolondság ugyan azoknak,
akik elvesznek,
de nekünk, kik megtartatunk, Istennek ereje!”*

(Pál 1. levele a Korintusbeliekhez 1,18)

PÁKOZDI ISTVÁN
egyetemi lelkész

Táskarádió

Válaszom meglepő: egy kis, fekete *táskarádió*. Igen, ez alapozta meg személyes boldogságomat sok évtizeddel ezelőtt, egy ötvenes évek végi, hatvanas évek eleji karácsony estén. Szüleim szegények voltak, éppen hogy önálló bérlakáshoz jutottak, amikor sokszori pirítós-zsíros kenyér és tea vacsorák után ránk köszöntött egy várva várt szenteste. Ekkortájt igen érdekelt a technika, főként a diódás rádió működése, amelyet elegendő volt az ereszcsonnához illeszteni, és egy fülhallgatóban máris megszólalt a Kossuth Rádió (olykor együtt a Petőfivel, de ez minket, gyerekeket egyáltalán nem zavart). Mivel a fülhallgató a szomszéd pajtásomé volt, a dióda pedig szintén kölcsön volt nálunk, levelet írtam a kis Jézusnak, és benne ezeket a műszereket kértem: 1 db dióda, vékony kábel és 1 db fülhallgató... Aztán vártam. Az ominózus napon, tudom, egész nap nem ettem. Este azután megnyílt a belső szoba ajtaja, gyertyafény, csillagszóró, karácsonyfa, dobozok... Imádság, ének után ke-

rült sor az osztásra: egy papucs apának, egy sál anyának, egy kesztyű nekem... ez sem az, az sem az, végül fogytán lévén a csomagok, már csak egy nagyobbacska doboz maradt gazdátlan. Biztattak szüleim: nézd meg, kié! De nem akartam hozzányúlni (az én kérésem sokkal kisebb helyen is elfért volna, ha akarta volna a kis Jézus teljesíteni...). Unszolásukra, ímmel-ámmal kezdtem bontogatni az utolsó dobozt. Még ma is könny szökik a szemembe, ha rágondolok: egy világvevő, elemes, igazi bőrtokos *Sokol* rádió volt...

Ez volt az első megtapasztalása annak, hogyan hallgat meg minket Jézus. Boldog voltam. Szüleimnek nem is kellett mondanium, hosszú időn át minden este megköszöntem, ha imádkoztam. Később, az évek során ez a karácsony, a szegénységbe költözött Meglepetés, a hidegben, éjben, szalmában fekvő Érték más tapasztalatokra is elvezetett. Istálló-szegény, vámházból, majd fogadóból átalakított budai kápolnába jártunk szentmisére, ott voltam kezdő ministráns. Hitemnek, vallásosságomnak, mi több papi hivatásomnak meghatározói voltak azok az atyák, akiket az ötvenes években elüldöztek: Abai Imre latin tanárt Szombathelyről, Lombos Aladár ferences atyát pedig a rendjéből. Mindketten e kápolna árnyékában vészelték át a kommunizmus dühét. Az egyik retorikus zseni, a másik példászerű gyónató volt. Ők vezettek el Jézus Krisztus felnőtt megismerésére és az Anyaszentegyház végtelen szeretetére. Két támpillére papságomnak: ma is szeretnék úgy prédikálni és gyónatni, mint ők. Mellettük kisgyerekként magamba szívtam a józanságot, a realitás és az igénytelenség becsületét. Nem ért ezért meglepetésként, amikor az általános iskolás igazgatónő hajtóvadászatot indított azok ellen, akik templomba jártak, sőt ministráltak; nem volt váratlan dolog, hogy apám mindvégig csoportvezető maradt (jó, hogy egyáltalán a helyén maradhatott). Nem csodálkoztam később a szemináriumban a besúgókon, és még azon sem, hogy sok-sok évvel később kollégáim között is volt olyan, aki féltékenységből, karriervágyból rágalomokkal támadt ellenem, na persze csak a hátam mögött.

A híres francia akadémikus, Jean Guilton vallotta: „Jézus misztériumát megérzi minden lelkiismeret: olyan szintetikus, konkrét, intuitív képesség által ragadjuk meg, amelyet Pascal *szívnek* nevezett...” Nem tudom, szét lehet-e választani az embert értelemre és érzelemre? Mindkettőből van bennünk, s ezek át-meg átjárják egymást. Boldogságunk kulcsszava ezért a *szív*, amely fejünk, agyunk, érzékszerveink, végtagjaink, korunk, múltunk, gyermekségünk és öregségünk, egész történelmünk összefoglaló fogalma. Annak idején ezt a felismerést tartottam a legeredetibbnak Nyíri Tamás *Antropológiájában*: „Vannak szavak, amelyek azért világosak, mert kimondják a dolgok titkát. Ezekkel a szavakkal nem beszélünk valamiről, hanem kimondunk vala-

mit... Ebben a szóban saját konkrét emberi voltát, emberi egzisztenciájának a titkát mondja ki az ember, anélkül, hogy föladná és megszüntetné ezt a titkot" (215-216.). A szív és a szeretet ezért szorosan összetartozók.

A szegény, üldözött, támadott Jézus Krisztus és egyháza bele szövődtek életembe, szívembe. Bár érte, miatta börtönbe nem kényszerültem, csak éppen nyugatra nem utazhattam egészen 1979-ig. Pap lettem, és ebben a hivatásban boldognak tartom magamat (bár ezt mások sokkal jobban láthatják rólam, bennem). Soha, egy percig nem merült fel bennem, hogy ez lehetne más-ként. Kitöltik az életemet, feladatot és elegendő örömet adnak azokban az emberekben, akikkel foglalkozom. Sok éve az a rend-kívüli dolgom, hogy fiatalok között végezhetek papi munkát: korábban egy évtizeden át papnevelő intézetben (igaz, hogy tanár-ként és fegyelmi előjáróként), hét éve pedig belevaló, ifjú, vi-lági keresztények, *egyetemisták és főiskolások* között. Meggyőző-désem, hogy ők is fogékonyak erre az értékes és maradandó boldogságra, boldogulásra. Szeretnek imádkozni, énekelni, kö-zösséget szervezni, táborozni, tanulni, a hitben és a tudomá-nyokban előrehaladni. Ez nekem ma elegendő válasz arra, ki és mi játssza a legfontosabb szerepet a személyes boldogu-lásomban.

POMOGÁTS BÉLA
irodalomtörténész

Hatvanöt év után

A „személyes boldogulást” nem egészen úgy képzeltem el, ahogy mostanában, de mondhatnám így is: ahogy a mögöttünk lévő vé-res és hazug huszadik században általában szokásos volt. Az ér-telmiségi életstratégiák középpontjában többnyire az érvényesülés áll: minél biztonságosabb karriert felépíteni vagyontárgyakkal, ha-talmi kapcsolatokkal, szakmai befolyással. Nekem kora ifjúságom-tól kezdve (és ebben minden bizonytalanságot játszott a családi háttér, az iskolai nevelés, azaz a piarista gimnázium) másként ala-kultak a becsvágym és a szándékaim, mások voltak az elképze-léseim. Azt hiszem, jó lelkiismerettel mondhatom: nem vágytam közéleti karrierre, irodalomtörténész-ként sem akartam egyetemi tanár, főszerkesztő, intézetvezető lenni. Igazából távol tartottam magam azok-tól a helyektől, ahol tisztségeket és a kitüntetések osztoztatják, en-nek ellenére az utóbbi tíz esztendőben több alkalommal is közéleti szerepet kellett vállalnom. Magam sohasem törekedtem erre, soha-sem tettem érte erőfeszítéseket.

A boldogulást abban láttam, hogy minél több dologról szerez-zek ismereteket, és olyan területeken próbáljak meg tevékeny-kedni, ahol jószándékú köznapi munkára van szükség, követke-

zéseképp az érvényesülni vágyók ezeket a területeket elkerülik. Ezért töltöttem el életemet olvasással: könyvtárakban és idehaza (hála Istennek, kutatóintézeti munkám erre kifejezetten kötelezett), ezért próbáltam világot látni, s valóban sok európai országba eljutottam (többnyire sátorral, hálósákkal). Ezért foglalkoztam irodalmárként olyan kérdésekkel, például az erdélyi magyar irodalom történetével, amelyek két-három évtizede még igazán nem hoztak hivatalos elismerést és anyagi sikert.

Azt hiszem, ezt a „boldogulási stratégiát”, amelynek központjában az ismeretszerzés vágya és a kötelességteljesítés morálja állt, nem lehet elválasztani a kereszténységtől, az evangéliumi Krisztus személyétől és tanításától. Valószínűleg nem voltam olyan keresztény, aki minden tekintetben követi az előírásokat és tanításokat. Számomra a legfőbb keresztény tanítást az jelentette, hogy a „személyes boldogulást” ne helyezzem a szolgálat: az ügyek, az értékek, a mások szolgálata elé. Ez a meggyőződésem, amely talán nem is erkölcsi választás dolga volt, hanem szinte természetes életvitel és felsőbb elrendelés, bizonyára a kereszténység, az Evangélium, a krisztusi tanítás által alakult ki és erősödött meg.

Voltak mindennek evilági példaképei is a családban, az iskolában, az irodalomban. Anyám, aki orvosként mindig a szegények sorsában osztozott, és fizetése egy részét is betegek között osztotta szét. Magyar István tanár úr a piarista gimnáziumban, aki az irodalom szeretőjére nevelt. Komlós Aladár, akit fiatal intézeti gyakoronokként ismertem meg, és aki mindig a kérlelhetetlen igazmondás példaképe volt. Donáth Ferenc, akinek példája azt sugallta, hogy a politikában nem a győzelem a legfontosabb, hanem a hasznos cselekvés. Lőrincze Lajos, aki arra tanított, hogy a tudomány nem függetlenítheti magát az értelmiség közösségi tennivalóitól. És persze költők és írók, akiknek szellemi társaságában eltöltöttem az életemet: Babits és Kosztolányi, Márai és Illyés, Kuncz Aladár és Kós Károly, Radnóti és Dsida Jenő — mondhatom valamennyiük szellemalakja mögöttes terében ott rejtett a krisztusi tanítás, az Evangélium, akkor is, ha erről kifejezetten nem tettek is vallomást.

A keresztény ember dolga ugyanis, az én meggyőződésem szerint, ebben az evilági létben nem a harc és a győzelem, hanem a megértés, a szolgálat és a befogadás. Hatvanöt éves voltam a minap, némi tapasztalat birtokában mondom ezt. És az „imitatio Christi” eszméje is erre tanít.

Alarich és a Templomok

POSZLER GYÖRGY
irodalomtörténész

Már csak két év, és kétezer éve lesz, hogy felkelt a betlehemi csillag. A megszületett Jézushoz vezette a napkeleti bölcseket. Csoda lehetett. A csillag keletről nyugatra mozgott. A Holt-tenger keleti partjáról Jeruzsálembé. És északról délre mozgott. Jeruzsálemből Betlehembe. Csak ott adhatták át ajándékaikat. Aranyat a királynak. Tömjént az Istennek. Mirhát a szenvedőnek. Ebből születte a kereszténység. Égi csodából. Földi királyságból. Újjászületett Istenségből. Emberi szenvedésből.

És átalakította a világot. Mindezekből együttesen összeforrvá. Létrehozván a keresztény Európát. Majd ebből kisugározva a keresztény Amerikát, Ausztráliát. Meg Ázsia és Afrika keresztény foltjait. Hogy közeleg a csodás-jelképes születés kétezer éve, gondolkodnom kell. Mi volt, lehetett ebből az enyém, és mi nem.

Enyém lehetett — talán — a kereszténység kultúrájából valami. Nemcsak közvetlenül, hanem közvetetten is. Közvetlenül a kereszténység nagy jelképrendszeréből. A Biblia etikájából és esztétikájából. Az Ószövetség történetéből és alakjaiból — ahogy képzőművészetben, zenében és költészetben ezer formában és alakban máig tovább élnek. Törvényt tartalmaznak. Amiből jog lehet az intézményekben, erkölcs a magatartásokban. Az Újszövetség elbeszéléseiből és példázataiból — ahogy szertartásokban, szervezetekben, hittételekben máig tovább élnek. Mércét tartalmaznak. Amiből ítékezés lehet az intézményekben, lelkiismeret a magatartásokban. Közvetetten mindabból, ami e jelképrendszerből a mindennapi életbe leszűrődött. Az ember és ember közötti viszonyok, a család, a szerelem, a barátság és általában az emberi együttélés hajszálérhálózatában. Ami a mindennapi életet humánussá és elviselhetővé teheti.

Mert érdemes a kétezer év távlataiban is végiggondolni. Kultúránk alapjaiban keresztény kultúra, legalábbis minden elemében a kereszténységtől áthatott-átszótt kultúra. A magas kultúra időtlen remekétől a hétköznapi kultúra pillanatnyi megnyilatkozásáig. Vagy a kereszténység jegyében, vagy a kereszténység ellenében született. Akár tudatában vagyunk ennek egy gótikus katedrálisban. Akár nem vagyunk tudatában egy triviális szituációban.

Nem lehet enyém — valószínűleg — a kereszténység világmagyarázataiból valami. Az egyéni-személyes változat igen. A közös-általános változat nem.

Az egyéni-személyes változat igen. Mert ma is megrendít a mítosz. Az ember az ajándékozott-kollektív üdvösséget az összlők bűnében elveszítette. De az ember a megszerezhető-individuális üdvösséget a Megváltó kínhalálában visszanyerte. Ettől kezdve rajta múlik az üdvösség. Hagyományosan égi-isteni boldogságban. Vagy nem hagyományosan földi-emberi kiteljesedésben.

A közös-általános változat nem. A nagy történelemmagyarázat. A kereszténység átfogó „elbeszélése”. Amit a legszebben Ágoston fogalmazott meg. Isten városáról. Hogy a história a föld és az ég, a Sátán és az Isten városa küzdelme. Amiben a rossz biztosan veszít, a jó talán győz. Nem a tanítás erkölcsi magvában nem hiszek, hanem az egységes történelemmagyarázat lehetőségében.

Vagyis a nagy „elbeszélésekben” való hitem rendült meg. Az ember fokozatos felnövekedéséről szóló, felvilágosodás ihlette „elbeszélésben” és az egyetemes jó győzelméről szóló, kereszténység ihlette „elbeszélésben” is. Megvannak a magam részleges, kisebb érvényű, de makacsul őrzött „elbeszélései”.

Található viszont Ágoston „elbeszélésében” egy megrendítő mozzanat. Alarich feldúlta Rómát. De megkímélte a keresztény templomokat. Bennük a védelmet kereső keresztényeket és pogányokat is. Nos, erről van szó. A templom teremtette aura, a hit adta karizma lefogta a barbár kezeket. Ebben szeretnék hinni. És mindenképpen után és ellenére hiszek is. Az Isten háza, intézménye, tanítása szent védelmében. Hogy óvja az övéit és nem övéit egyaránt. A gazdaggal, erőssel, üldözővel, vaddal, kirekesztővel szemben a szegényt, gyengét, üldözöttet, szelídet, kirekesztettet. Hogy megállnak előtte a barbárok, és leeresztik a fegyvereiket. Hogy védelmet találunk benne minden szellemi és anyagi rosszszal szemben. Ha sor kerülhet rá. Én is, Te is, Ő is. Vagyis mi, mindannyian.

Ezt jelenti nekem a harmadik évezred küszöbén Jézus. Közhely, de szent közhely. Ezért leírom: a szeretet és jószág kipusztíthatatlan hatalmát.

És leírok még valamit. Misztikus, de szerény jelképnek számom. A napkeleti bölcsek hárman lehettek. Hiszen három ajándékot hoztak, amikor követték a csillagot. Jézus két napot pihent a sírban. Ahova az arimateai József temette. És a harmadik napon feltámadt. Az emberiség két évezredben kereste a jobbat vagy vesztette el. Hátha a harmadik évezredben feltámad és megtalálja. Ha így lenne, Jézus jelképe nélkül nem tehetné. Hogy is mondja Pilinszky?

*„Mert megölhették hitvány zsoldosok,
és megszűnhetett dobogni szíve —
Harmadnapon legyőzte a halált.
Et resurrexit tertia die.”*

Boldogulásom tényezői

Boldogulásomban — a szónak köznapi (sikeres előmenetel) és etimológiai értelmében (boldoggá tétel) egyaránt — egyik, időrendben mindenesetre az első tényező a család volt, amelybe születtem, annak szeretetteljes, de szigorú igényeket is támasztó, kiegyensúlyozott légköre, a türelem, a bizalom légköre, a biztonság légköre. A gyermekkor élményei, tudjuk, életre szólóan meghatározók, s az, hogy az emberekhez bizalommal tudok közeledni, bizonyosan innen is van. Meg onnan is, hogy abban a családban is, melyben most már nem mint gyermek élek, ugyanaz a szeretetteljes és szeretetteljesen kritikus légkör vesz örül. Mindez egy tanár boldogulásához nélkülözhetetlen.

A második tényező, most már időrendben haladva az iskola. Minden iskola, amelybe jártam, a Mária Terézia (ma: Horváth Mihály) téri Gyakorló Elemi Iskolától a Budapesti Református Gimnáziumon át az egyetemig és az Eötvös Kollégiumig. „Ha élet lengi be az iskolát, az élet is derűs iskola lesz.” Ezeket az iskolákat élet lengte be, megismertettek az ismeretszerzés örömeivel, és segítettek megtalálni kinek-kinek a maga útját. Hogy hivatásomat megtalálta, nem utolsó sorban ezeknek az iskoláknak, az ott tanítóknak köszönhetem.

Mindkettő, család és iskola, meghatározott erkölcsi értékrendre épült, melynek közös elemei voltak az emberi tisztesség, a munka becsülete, a jó ügyekért való áldozatvállalás kötelezettsége. Az az igény, hogy az emberek legyen meggyőződése. Életünk tele van megalkuvásokkal, mindezeket csak az mentheti, ha vannak olyan értékek, amelyek tekintetében nem ismerünk megalkuvást, mert az már boldogságunkat rontaná meg.

Volt még valami, ami család és iskola értékrendje mögött állt és azon átsugárzott: a hit és feltétlen bizalom a gondviselő Istenben, aki úgy megőrizz, hogy — a heidelbergi Káté szavait idézve — „akarata nélkül egy hajszál sem eshetik le a fejemről”, az a meggyőződés, hogy — mint a Római Levélben áll — „azoknak, akik Istent szeretik, minden javukra szolgál”. Ez a hit és ez a meggyőződés a biztonságtudatot növeli, de megvan az a veszélye, hogy túlzott magabiztossággá, elbizakodottsággá válik. Ilyenkor azonban a gondviselő Isten közbelép, és ítéletesen kirázza az embert a maga biztonságából. Egy igehirdetésben például az ézsaiási igével: nem az én gondolataim a ti gondolataitok és nem az én utaim a ti utaitok. Esetemben életem eseményei is úgy alakultak-alakítottak, hogy a szót magatartásom egészére mondott ítéletnek, nem-nek kellett értenem. Később értettem meg, elfogadva az ítéletet, hogy az ézsaiási szó Isten megbocsátó kegyelméről beszél: Isten kegyelmes, nem irgalmatlan, mint az

ember. Aki Isten nem-jét magára nézve elfogadja, az értheti, tapasztalhatja meg az ő igen-jét. Az „igen” pedig Jézusban lett valósággá, Isten minden ígérete őbenne lett igenné (2Kor 1,19-20), a gondviselő Isten ígérete a tetet öltött és kereszthalála által bűnből megváltó Istenben. Számomra is. A kiegyensúlyozottságot ezután nem a gyermeki, problémátlan bizalomban lehet megélni, hanem a simul peccator simul iustus (ahogy a reformátorok fogalmaztak), az egyszerre bűnös és igaz lét feszültségére épülő bizalomban: Bár én... Ő mégis.

Így lesz minden kegyelemmé a születéstől kezdve (nem a mi érdemünk, hogy milyen családba születtünk) a megváltás kiváltóképpen való kegyelmén át és által a halálig és azután. Így lehetne, és ha sikerül, így lehet megbocsátónak, türelmesnek, megértőnek, kiegyensúlyozottnak, szelídnek lenni, az embereknek hivatásában helyt állni, boldogulni (boldognak lenni) az embernek egész életében. Ami utána következik, arról nem is szólva.

Nem ebben jelenik meg Jézus „történelmi jelentősége”?

SZÉCSI JÓZSEF
teológus

Jézus

Augusztus 5-én, Havas Boldogasszony napján születtem Szegeden. Ekkor van Szegeden az Alsóvárosi Templom búcsúja. Édesapám születésemtől egész éjjel értem imádkozott a templomban. Akkoriban — ez 1948-ban volt — nagy sokaság virrasztott mindig éjszaka a Templomban és a Templom körül. Édesapámat a háború vége Budapesten találta. Hol élelmet vitt be a gettóba, hol pedig gyerekeket mentett Budán, valahol a Szent Imre Kollégium padlásán. A robbantás előtti utolsó villamossal jött át a Margit hídon. Később az oroszok elfogták, de jezsuitának volt öltözve, és a barátjaival gyártott hamis svéd-követségi papírjainak köszönhetően elengedték. Aztán jöttek a nehezebb évek, de ő csak énekelt, vezényelt, szervezett. A SZIK (Szegedi Ifjúsági Kiskórus) hangversenyeivel Krisztusba vetett tántoríthatatlan hitéről, kereszténységéről, magyarságtudatáról tanított. Kisebb közösségekben is — amíg erre mód volt — erősítették egymás hitét, de kiment az utcára is, ott volt az egyházi iskolákért való tüntetésen. Egy életen át apostola volt Szegednek és környékének, a zenén, a népzene és a musica sacrán keresztül. Gimnáziumi órái örök élményt adtak minden növendékének, évtizedeken át jártak hozzá vissza tanítványai hitért, melegségért. A családi örökségből egykor egy darab föld jutott neki, eladta, és teológiai könyveket vett rajta. Ezeket lapozgattam gyerekkoromban, melyeket néha eldugtunk a nagynéni padlására, félve az ÁVO megjelenésétől. Tanított végeláthatatlan energiával és meggyőződéssel. Sohasem ért fel hozzá a kicsinyeskedés, a mellőzés. Kedves volt, és mindenkit szeretett. Nekem Krisztust a szüleim közvetítették, közéleti munkáján keresztül édesapám.

Teológiát tanultam, jobban mondva tanulgattam. Nem ismerem a háború utáni évtizedek terrorját, sem általában az országban, sem a szorosan vett vallási vonalon. Tudtam egy-két adatot, de bizonyos értelemben felhőtlen, gond nélküli légkörben nőttem fel. Az állandó félelem inkább édesanyámat terhelte. A budapesti teológiai tanulmányok sok nagyszerű évet, barátságot, társat, tanárt adtak. Mégis széteső, talajtalan világ volt ez, tudományos és emberi szinten is. Azonban itt is, saját hibáimnak és a környezet gyöngeségeinek ellenére ez a közeg a hiteles Jézus Krisztust hordozta. Gál Ferenc, Kecskés Pál, Szörényi Andor, Radó Polikárp, Nyíri Tamás óriások voltak. Együtt tanulhattam Vanyó Lászlóval, Somogyi Győzővel, Takács Gyulával, Rózsa Hubával, Bolberitz Pállal, Turay Alfrédal és sok más kiváló, nagyszerű emberrel. Édesapámat teológiai tanulmányaim miatt egyik állásából eltávolították. Természetes módon vállalta. Megérintett a Biblia. Tanultam az ELTE-n vendéghallgatóként semita-hamita filológiát, de rendes hallgatónak az ÁEH közbelépése miatt nem vehettek fel. Úgy gondoltam, nem abból kell megélnem, ami a meggyőződésem, hanem valami másból, és a többit gratis kell közvetíteni, legalábbis nekem. Egy napon benyitottam a Rabbiképző Intézetbe. A folyosó egyik ablakmélyedésében beszéltem először Scheiber Sándor igazgatóval, akinek elmondtam, hogy érdekel a zsidó szentírásmagyarázat. Azt mondta, hogy üljek be az órájára. Ez így ment aztán vagy öt évig, amihez más tanárok órái is hozzákapcsolódhattak. Egy évtizeden át romjaiból összeraktam Közép-Kelet-Európa egyetlen megmaradt zsidó könyvtárát. Nem térítettem a Rabbiképzőben. Rájöttem, hogy egy világról gyakorlatilag nem tudok semmit. Mindig annyira érdekelt valami részleteiben, amennyire közöm lett hozzá belül, személyes módon, így építkeztem a zsidóságból is. A levéltár és a könyvtár iratsomóit együtt cipeltem a rabbikar mai derékhádjával. Ekkor kezdtem el zsidó-keresztény teológiai párhuzamokkal, kérdésekkel foglalkozni. Eszem ágában sem volt, hogy keresztény-zsidó párbeszéddel foglalkozzak, azt sem tudtam, hogy mi az. Az volt az érzésem, hogy valahogy félre vagyok tájékoztatva. A zsidóságból sok olyan momentummal találkoztam, ami hitelesen Istentől van, hitelesen közvetíti az isteni valóságot. Volt és van persze hiányérzetem is. A kereszténységben pedig mások és a magam életében — és történelmi méreteken is — azt tapasztaltam meg, hogy megszámlálhatatlan esetben és módon nem hiteles az, amit közvetítenünk kellene, nem hagyjuk megnyilvánulni életünkben Jézus Krisztus üzenetét. Krisztusnak pedig az az üzenete, hogy ő koldus és üldözött. Együtt szenved a koldusokkal és az üldözöttekkel. Ha el tudjuk fogadni hívását, hogy koldustársai legyünk, akkor egyrészt megtaláljuk a boldogságot, másrészt elindulunk a boldogság felé. Egyébként nem.

Később belekeveredtem a keresztény-zsidó párbeszédbe, most éppen benne vagyok. 2000 éven át elsíklott egymás mellett a zsidó-

ság és a kereszténység, és persze ma is, minden ún. dialógus ellenére. A kereszténységet inkább teológiai kérdések (Messiás), a zsidóságot inkább a Holocaust vagy a napi politikai vetületek izgatják. Természetesen mindkettőt a másik kérdésköre is, de mégis ilyen a felállás. A történelem az elmúlt évezredekben sok csodát adott át és közvetít ma is mind zsidó, mind keresztény részről. Sok vér tapad ugyanakkor a történelemhez és a történelmi tudathoz. A háborúknak pedig nincsen vége. A zsidóság abban, amit történelmileg elszenvedett a kereszténységtől, a *Hegyi beszéd* értelmében boldognak mondhatja magát Isten előtt. Ez evilági értelemben nem vigasz, de aki rá tud hangolódni a *Hegyi beszéd* hullámhosszára, annak ez sokat jelent. A kereszténység története sok szent, igaz sorsát hordozza. A zsidóság tudja, hogy a világot az Igazak imája és élete tartja fenn, különben összedőlne. A kereszténység is tud erről.

Hosszú évek óta tudom azt, hogy a legfontosabb a világon az ima, természetesen a szívből jövő ima. Szeretném, ha nem csak tudnám, de ez állandó jelleggel meg is valósulna bennem. Medjugorjében lassan két évtizede megjelenik Mária, Jézus édesanyja, Mária Medjugorjében arról beszél, hogy imádkozni, böjtölni, gyónni kell, szentmisére menni, rózsafüzért imádkozni — mindezt természetesen szívből, lélekkel. Ez menti meg a világot. Semmi más. Medjugorjében megtapasztaltam, hogy a föld összeér a mennyyel.

Jelen van Krisztus békéje. Ott voltam Havas Boldogasszony napján ebben az évben, és a 40 foknyi hőségben megjelent vagy 15 ezer ember feje fölött a szivárvány a Nap körül, Isten reménységének a jele, hogy megmenekülhetünk. Van remény, de csak az imádságban Istennek szentelt életben, semmi másban. Ezért imádkozott 1948-ba édesapám a szegedi Alsóvárosi templomban. Most feleségem, gyermekeim, élő idősödő nagyszüleink közvetítik leginkább felém Isten elvárásait, napi feladatunkat. A nagyobb világ csak annyiban vehet el időt az életünkből, amennyiben az a közvetlen ránk bízottakat nem semmisíti meg. Vannak kivételes helyzetek, közéleti elvárások, természetesen ezeknek sem fordítunk hátat. A társadalmat azonban csak egyvalami formálhatja át igazán: a szívből jövő ima!

Krisztus követője

SZIGETI JENŐ
egyetemi tanár

Keresztény vagyok, ami azt jelenti: krisztusi, vagy inkább Krisztus követője. De nem lehet követni azt, akit soha nem láttam. Jézus Betlehem óta rangrejtve van jelen miközöttünk. Sokszor eltakarja előlünk az istálló, a jászol meg a bárányok bégetése. Ki is nekem ő? Hitem szerint sorshatározó, aki személyes boldogulásomban a legfontosabb szerepet játszotta. Emlékeim között kutatok. Tanár vagyok, hivatásom szerint lelkész. Apám is az volt. A templom és

az iskola feszültségében éltem eddig is. Bízom: ezután sem lesz másként. Három diákkori történet jut az eszembe.

Amikor iskolába kerültem, minden kíváncsiskodó kérdésemre válaszolni kész nagyapám jóvoltából már tudtam írni meg olvasni. A nagy iskola-izgalom nem az elsajátítandó tudnivalók miatt dobolt bennem, hanem hogy meg fogják kérdezni: mi az apám foglalkozása. Ekkor 1942-t írtunk. Kis egyházamat a hatalom akkori urai mint a honvédelem érdekeit veszélyeztető szektát betiltották. Így hát amikor apám foglalkozását kérdezte a tanító néni, én csak szemlesütve mertem mondani: Adventista prédikátor.

Csönd volt az osztályban. Viharelőtti. De nem lett vihar. A tanító néni odajött hozzám, szelíden megsimogatta a fejem búbját, és csak ennyit mondott:

— Jól van. Azt írom be, hogy „magántisztviselő”. Ugye jó lesz így...?

Erre a pillanatra sokat gondolok. Akkor a tanító néni volt számomra a jászolban született Jézus kegyelmes, simogató tenyere.

A másik történet — későbbi. 1951-et írtunk. Színjeles bizonyítvánnyal végeztem a nyolcadik osztályt, de mégis az osztályfőnököm nagy sóhajtozásokkal mondta el anyámnak, hogy mivel „ikszes” káder vagyok, középiskolában nem tanulhatok. Miskolcon laktunk ekkor. Bejártam a környék összes iskoláját, de mindenütt egyforma volt a válasz: nincs számomra hely.

Közeledett a szeptember. A nyár egy részét Budapesten, nagyanyáméknál töltöttem. Itt tudtam meg „véletlenül”: van még egy hely a fasori Evangélikus Gimnáziumban. Izgatottan rohantam, s a hivatalzárás előtt néhány pillanattal érkeztem. Az igazgató úr éppen hazafelé készülődött, amikor az irodába léptem.

— Szeretnék gimnáziumba járni — rebegetem.

Nem szólt semmit. Végiglapozta a bizonyítványomat, és felnyitotta az anyakönyvet, beírta a nevemet és adataimat. Amikor édesapám foglalkozásához ért, megkérdezte:

— Mi az, hogy „magántisztviselő”?

— Az adventista prédikátort jelent — mondtam halkan.

— Micsoda?! — üvöltötte. Apád egy csirkefogó szektás! Ha ezt tudom, soha nem írtalak volna be. Felpattant az íróasztalától, és le-föl sétált a szobában.

— Vedd tudomásul, én fogom a magyart tanítani az osztályban, de abban biztos lehetsz, hogy nálam egy szektás pap fia kettesnél jobban nem felelhet!

Már a második órán kihívott felelni. Még ki sem értem a tábla elé, beírta a kettest. Az első dolgozatomra ráírta: „Az osztály legjobb dolgozata. Kettes!”

Akkor nagyon elkeseredtem. Emlékszem, a nagy szünetben a gimnázium udvarán, a tornaterem falánál álltam. Nem is vettem észre, hogy osztályfőnököm ott áll előttem.

— Gyere csak Jenő, sétáljunk egy kicsit együtt — mondta.

— Tudok a keserűségedről. Nézd csak, egy választásod lehet: vagy kiábrándulsz mindenből, vagy pedig legalább olyan jól, vagy ha lehet jobban megtanulod a magyart, mint ahogyan Laki tanár úr tudja. Kezet nyújtott, majd vállamra tette a kezét és annyit mondott: — Isten segítsen édes fiam!

Aznap elmentem az egyetemi könyvtárba, hogy jobban tudjam a magyart, mint az igazgató úr.

A következő évben megszűnt az iskola. Állami gimnáziumba kerültem. Ekkor nyertem országos tanulmányi versenyt magyarból, és megértettem, hogy megint Jézus szól, de most meg az osztályfőnök úron keresztül.

Érettségi után háromszor felvételiztem az egyetemre. 1955-ben, 1956-ban és 1957-ben. Mindháromszor maximális pontszámmal — elutasítottak, megint hitem és apám foglalkozása miatt. Elkeseredve mentem a Liget felé, az akkor ledöntött Sztálin szobor „ottfelejtett”, majd a forradalom után gyorsan eltűntetett csizmája miatt „Csizma-témek” becézett Dózsa György út betonján. Lógattam a fejem, és mindent kilátástalannak láttam. A téren gyerekek játszottak. Egy nagyobb fiú tanította öccsét biciklizni. Amikor mellettem elszaladt, erősen tartva a nyereg hátulját, rákiabált a kicsire:

— Öcsi, ne a lábadat nézd, nézz előre!

Valami megmagyarázhatatlant éreztem, amit akkor érez az ember, amikor Isten szól. Megváltozott körülöttem, bennem minden.

Másnap beiratkoztam a teológiára. Hátha én is lehetek Isten simogató tenyere, és akkor nem élek hiába.

Most, hogy a múltó évek fátyolán át Jézus kezenyomát keresem az életemben, ez a három történet jutott eszembe. Így találkoztunk. Hajdani tanító nénim simogató keze, osztályfőnököm higgadt, bölcs tanácsa, meg a biciklizni tanító fiúcska rikkantása közvetítette őt nekem életem váltoállítása idején. Így volt Ő jelen az életemben, és így lett értelme a hétköznapiaknak.

Ki nekem Jézus?

SZŐNYI ZSUZSA
a Vatikáni Rádió
munkatársa

Teológusokkal, írástudókkal, bölcsekkel úgysem vehetem fel a versenyt, de nem is akarnám. Mert ösztönösen, lelkemben mindig éreztem, hogy Jézussal kapcsolatban nincs magyarázat. Nem értelemmel kell közelednem hozzá, hanem „csak” szeretettel. Bár az egyház tanítása szerint „FIDES et RATIO” a helyes megközelítés... Ezt az utat az okos hittudósok és bölcselkedő hívek válszthatják.

Számomra a legigazibb tanítás, amit Jézustól kaptam: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. Ebben minden benne van, és végeredményben ez irányította életemet. De gyerekként és fiatal-

koromban ezt az iskolai hittanórán tanult parancsot sehogy se értettem. Miért szeressem a zebegényi molnár Dönci fiát, aki a nyelvét öltögeti rám? Miért kell szeretnem a gimnáziumban padtársamat, aki sokkal szebb, okosabb, ügyesebb nálam, a tanárok kedvence, és lenéz engem? Az évek múlásával a történelem sodrában azonban megvilágosodott bennem Jézus szava: minden ember a felebarátunk. Az üldözötteket és üldözőiket egyaránt úgy kellene szeretnünk, mint saját magunkat. Szinte erőnket meghaladó feladat. Csodálattal néztem, amint szüleim életük kockáztatásával segítettek az üldözötteket. Mégis a század szörnyű bűnei és a háborúk elmúltával rá kellett döbennünk, hogy semmi sem történt Isten akarata nélkül. Az egykor ellenséges német, olasz, francia, angol, orosz hatalmak most majd talán meg tudják békésen alkotni Európát, miután mindnyájan egyformán szenvedtek és haltak egymás fegyvereitől. Remélhetőleg ma már ők is követhetik Jézus tanítását, és felebarátjuknak tekintik volt ellenségüket.

A háború utáni, vesztes Olaszországban, ahová férjemmel, Triznya Mátyás festőművésszel a szeretetet megtagadó ateista Rákosi rendszerből Rómába menekültünk, Jézus uralkodott a szívekben. Ki máshoz is fordulhattak volna?

1950-ben Olaszország koldus-szegény ország volt, az amerikai Marshall-terv segítségével nélkül soha nem tudott volna talpra állni. De az olaszok, meg velük együtt mi is, bízunk benne, hogy az Atya és Fia majd gondoskodik rólunk. Mint menekültek olyan szegények voltunk, hogy hárman ettünk meg egy pizzát, de megosztottuk szegénységünket másokkal. Itt kezdődött az igazi kapcsolat Jézussal. Körülnéztünk és láttuk, hogy Rómában a magyarok nagyon magányosak, elhagyatottak. Nem kérdeztük, hogy ki miért, mióta van külföldön, mit csinált a háború alatt, hanem mindenkit felebarátunknak tekintettünk, és meghívtuk kis albérleti szobánkba vacsorára. Eleinte sokan csodálkoztak, hogy a vasárnaponként, majd szombatokonként ismétlődő vendéglátásra miért költünk, amikor magunknak is alig van betevő falatunk, de lassanként, a vendégsereg növekedésével, Isten segítségével egyre növekedett a keresetünk is. Azóta is minden szombaton összegyűlnek nálunk a magyarok, most már nem menekültek, hanem külföldön élő vagy hazai ösztöndíjasok, írók, művészek, akik ugyanúgy vágyanak emberi szóra, tanácsra, útbaigazításra, mint ötven évvel ezelőtt. Triznya Mátyás 1991 óta nincs velünk, de a lelke közöttünk él, és arra indít, hogy Jézus parancsa szerint szeressük felebarátunkat, mint saját magunkat.

Fenyőtűk és angyalok, gyalult asztalok

TANDORI DEZSŐ
író, költő

Senki meg ne vessen, ki se nevessen, én arról a részről akarok írni itt — tudományos vagy metafizikus fölfedezésem a tárgyban hogyan is lehetvén? —, ami az „élet”. 1944-ben, az utolsó háborús karácsonyon nagyanyámmal, Turfitt Annával (akinek a nevében ott a „turf”) víg lóversenyt játszottunk lakásunk ablaka alatt (a szobában, maga a lakás a Vár aknavetői alatt és a Dunához közel), a becsapódó légigránátok egyike összezúzta térdnyomásával ablakunkat, az üvegdarabok azonban a lóversenyt játszó nagyanya és unokája mögé — mögénk — vágódtak a padlóba. Nem hiszem, hogy szerepe lett volna a dologban (hogy megmenekültünk) ama gondosságnak, aggályosságnak, mellyel az előző év karácsonyfatóiból mindig eltettem pár maroknyit, azzal szórtuk fel a kockadobásos, karton játéklapot. A lovak innen indultak. (Nekem.)

Párizsban, a kilencvenes évek elején, mikor életemben először keveredtem ki igazán lópályára, a nagy párizsi (Vincennes) ügető (fekete salak neonfényben, ámulat, mintha gyerek lett volna újra a — gyerek) hangárszerű terében a tribün alatt, jó kétszáz méter hosszú L alakú világban, gyalult fa asztalok álltak és tarka árusok a francia vidék sok tucatnyi specialitásával, borral, sonkával, fűszerrel, sülttel, fánkkal, mindennel, én nem is tudom. Mert akkor évek óta nem éltem szesszel, s bolond lettem volna szuperkönnyű súlyom (57 és fél kiló) étellel rontani, csak csodáltam az egészséget, szívtam illatát. Kint a pálya szélén karácsonyfa állt a nagyszerű fényben, glóriásan — már december elején. Ez volt a születésnapom. Csilingeltek a csengők, mikor a lovak a célegyeneset elérték. Lehunytam a szemem.

Angyalokkal a duisburgi piacon találkoztam egy másik évben, de nem őket választottam, hanem egy fa madarat. Fekete kis harkály-féle, olyan volt — ma is olyan —, mint a Pipi Néni nevű verebünk, aki vakon került hozzánk, s itt csaknem nyolc évet élt. Ahová a háború alatt nagyanyámat temették, a gödör egy ládát dobott ki: tele volt szöggel. Ahol madaraink nyugosznak, kövek jelölték a helyet, mígnem a parkrendezés el nem takarított minden külső emléket.

A fa madár, ha megpöckölöm, leszalad fém rúdján. Angyal-jelenség ő is.

Gyerekkoromban, tizenkét éves lehettem, végignéztem a hűvétí szertartásokat, leírtam rendjüket, ahogy bírtam, és nyertem egy doboz temperafestéket. De nem lett belőlem festő, nem is ígérkeztem annak.

A párizsi ügető-ünnep, a tájak boraival, a gyalult asztalokkal, a finom kenyerekkel (én nem kóstoltam őket) az apa Józsefet, a szentet idézte nekem. Nem tudom másképp zárni évezredekem (mit! évszázadom... azt se... ezt a kis évtizedet), kimegyek Párizsba, el Vincennes-be, és elköszönök (78 kg) kétezer évtől, borral és kenyérral, a karácsonyfa körüli csilingeléssel, a lovak körül tán csalásokkal (bocsánat! nem biztos), semmi tudással, szívemben valami csudással, és — a többi nem is kell, hogy biztos legyen. Kétezerrel nem indul semmiféle új számítás. De a mi időnk, akik ebben a kultúrában nevelkedtünk, elemi módon ezeket a számokat és képzeteket ismeri. Csalás lett volna, ha nem is a csudákról számolok be, csak hát ez meg aztán ilyen köznapi volt, nyilván keveset lehet vele kezdeni, be is végzem.

TATÁR GYÖRGY
vallásfilozófus

Homály és arc

A kérdést, hogy milyen szerepet játszott személyes életemben a kereszténység, megpróbálom lefordítani a magam számára arra a kérdésre, van-e olyan élményem, amely valóban meghatározó volt, vagy — úgy érzem — utólag legalábbis annak bizonyult. A kereszténységhez zsidóként fűződő szellemi viszonyomról éppen eleget írtam és beszéltem, s bizonyára még fogok is. Ezúttal csupán két találkozásról szeretnék megemlékezni, melyek — ma már tudom — időben is mintegy „közrefogják” azt, aki vagyok.

Az első közülük olyan korai emlék, hogy még képszilánkjait is csak úgy tudom helyreállítani, ha lehunyt szemmel visszazálok hozzá, és mélyet szívok abból a rég elszállt levegőből. Talán öt éves lehetek. A szomszéd, szintén zsidó kisfiúval együtt — az ötvenes évek legelején vagyunk — a szüleink „kiadtak” minket nyaralni, nyilván pénzért, Balatonzamárdira, egy ki tudja ki által ismert keresztény családhoz. Az arcukra egyáltalán nem emlékszem, de a nevükre igen: Járóéknak hívták őket. Ma azt gondolom, nem lehetek idősek: rajtuk kívül sosincs gyerek a kertben. Nem emlékszem a Balatonra, nem emlékszem a kertjük alakjára vagy nagyságára sem. Egy naptól fehéren csillogó ház töve rémlik csak, és éretlen málnától roskadozó bokrok, melyekről persze folyton ettünk, és egyik gyomorrontásból estünk a másikba. Estéknént pokrócba burkolózva lessük a szomszéd szabadtéri mozi vásznát. Hang alig, csak fehér libegések a sötétben. Magából a nyaralásból csak ennyi rémlik. És két jéghideg kép. Ha nem vol-

na hajmeresztő képzavar, azt mondanám: puha és meleg anyagon dolgozó két hideg véső.

Templomba visznek minket. A szomszéd gyerekek egymás mellett ülünk egy padon, ahová leültettek. Furcsán csillogó fagyos homály: soha életemben nem jártam még templomban — semmilyenben —, nem is nagyon értem, mi az. Nem látok el a mennyezetig, érthetetlen hajlatok, fülkék, semmiről sem szóló de-rengés, és fázom, kegyetlenül fázom. Fogalmam nincs, miért jöttünk ide, és mi vár itt rám. Nem messze előttünk félig a falba merülő szobor, mintha kifejezetten ő elé ültettek volna bennünket. Ijesztő, semmi addigira nem hasonlító csend van, és én lassan, veritékezve fogom fel, hogy figyelnek, életemben először minden szeretet és gyengéd kíváncsiság nélkül. Rosszindulattal és kegyetlenül figyelnek. Ez az egész márványbarlang úgy nehezedik rám, akár egy gleccser, lassan, fagyosan nyom alá a jeges vízbe, és én egyre világosabban sejtem, hogy valamilyen — számomra tökéletesen idegen és megfejthetetlen — elvárásnak kell megfelelnem, ha valaha is élve szeretnék a napfényre penderülni innen. Egész addigi gyerekéletemnek hirtelen vége szakad, kivégzésére váró rab ébred így a tengerparti sétaalomból a siralomház lidércnyomásos valóságára. Hogyan is hittem az életet olyasminek, ahol az ember kantáros napozóban kergeti a tyúkokat? A részvét leghalványabb árnyéka nélkül kiszolgáltattak ennek a dermesztő kőszobornak, melyről azt se tudom megállapítani, férfi-e vagy nő, hogy ítéljen fölöttem egy olyan dologban, ami után még kutakodni sem tudok, annyira sincs sejtelmem róla. Mindennek nyoma veszett, ami a szülői szeretetre hasonlít: óvó melegség, naptól és homoktól dörzsölő szandál, duruzsolástól kísért anyai hajmosás. Semmi sincs, csak a támasz nélküli ájult zuhanás a kiszolgáltatottság és elveszettség rémének feneketlen torkába. Tudnom kellene valamit ahhoz, hogy ne öljenek meg, de nem tudom, mit.

Egy hideg örökkévalóság telik el, mire a mellettem ülő gyerekre merek pillantani. Noha egyidősek voltunk, kettőnk közül ő volt az életre nevelve. Illedelmesen összezárta máskor szüntelen harangozó lábait, kezeit tenyérrel egymáshoz illesztette, ajkai hangtalanul mozgottak. Mit kell mondani? — sügtam felé. Semmit — sügta vissza. — Halandzsázok. Erre a tőle látott mozdulattal én is összeszorítom a kezeimet, és értelmetlen szavakat sustorgok magam elé.

Nem sokkal később nyaraltatóink visszatértek hozzánk, és kiengedtek a templomból. Olyan volt, mint mikor a halálos ítélet életfogytiglanra változtatják, ha aláír valamit az ember. Az aznap déli ebéd rabsága — a másik jéghideg képpel együtt — már az életet jelentette a délelőtti rettegéshez képest. Az ebédliként is szolgáló konyhában most is egymás mellett ülünk az asztalnál megmentőmmel, a szomszéd gyerekekkel, miközben az asszony a levest tálalja. Valamilyen — rám azóta is, mindmáig jellemző —

mélyről jövő vágy készletet, hogy szóljak hozzá, hogy felderítsem az arcát, hogy az érthetetlen hallgatás sötéten gomolygó kideríthetetlensége szálljon ki az ablakon vagy csoszogjon ki a kertbe, és minden legyen végre megint olyan, amilyen akkor volt, amikor még tyúkokkal és málnákkal álmodtam. Jaj, de szeretem a levest! — sóhajtottam az asszony felé, mintegy előre visszamosolyogva biztosra vett mosolyára.

Az arckifejezésére már nem emlékszem, csak a tűzhely melletti sötétből előkigyózó ostorrikácsolás vakító csattanására: Ne a levest szeresd, hanem az Istent!

Egy nyaralásnyi életre legalábbis megértettem, hogy nem csupán bizonyos pillanatokban kell ügyelnem rá, mit teszek, hanem minden pillanatban, minden mozdulatomra. Mikor elmeséltem nekik, szüleim bosszankodva nevettek a feleslegesnek ítélt kiránduláson, de nem kérdeztek rá, hogy féltem-e, én meg nem mondtam el. Csak egy fél étellel később jöttem rá, hogy én tudok valamit, amit ők nem.

A másik találkozás egészen friss, alig egy-két éves. Vagy másfél ezteندهje tanultam már Jeruzsálemben, amikor megérkezett hozzám látogatóba egyik legjobb — keresztény — barátom Pestről. Tengernyi beszélgetés áll már mögöttünk hitről, zsidóságról és kereszténységről, meg az ahhoz kapcsolódó dolgokról, hogy micsoda szerencse is, hogy az életünket megelőző és majdan követő két semmivel telt örökkévalóság között alkalmat kaptunk találkozni egymással.

Az Óvárosnak szentelt első napot a Jaffa-kapunál kezdtük, innen mentünk végig az örmény majd a zsidó negyeden, és sokáig álldó-gáltunk a Jehuda Halévi-lépcső tetején, a Szemét-kapu fölött. Szemben a Templom-hegy, amely felett óriás, arany madárként lebeg az Omár-mecset kupolája. Leereszkedtünk a Nyugati Fal előtti térre vezető lépcsőn, s a naptól izzó kőkatlanban a Fal felé imbolyogtunk. A kikészített papírsapkák közül egyet-egyét a fejünkre tettünk, s az imádkozókat kerülgetve közel léptünk a Falhoz. Egyformán félszeg mozdulattal érintettük meg, s egymásra mosolyogva azonosítottuk mindkettőnk támaszkodásnak álcázott tartását.

Nem zsidók is elhelyezhetik írott kéréseiket a kövek közt? — fordul hozzám. Csak ha aláírják — ismétlem el egy anekdota csattanóját, és érzem, hogy legszívesebben neki ajándékoznám az egész Siratófalat. Gyere, mutatok valamit — intek neki, s egymás nyomában beosonunk a Faltól balra nyíló, sok ezer éves romok alól felszabadított föld alatti zsinagógába. Valamelyest színlelt otthonossággal kerülgetem a homályban hajladozó, imádkozó haszidokat, gesztikulálva vitatkozó csoportjaikat, az imakönyvektől roskadozó polcokat. Szinte fizikai szenvedélytől útnak indított imadallamok járják köröttünk táncukat, visszapattannak a Fal roppant kiszögelléseiről, újabb dallamok sodorják arcunkba őket, alig látjuk egymást tőlük. Nagyon sokat meséltem már neki erről a világról, ami úgy az enyém, hogy nem élek benne, és na-

gyon jól ismer engem. De most először láthatott bennünket együtt. Nem élt életem mint nyitott könyv.

És most hová? — hangzik a kérdés, kilépve a jesivák határolta tér megkönnyebbült derűjébe. Most hozzád megyünk — mondtam, irány a Szent Sír Temploma.

Némán átvágunk az arab bazár egyik sikátorán, a lutheránusoknál balra, s a kőbe vájt utca túlvégénél ismét balra. Belépünk a sok-sok évszázad során átláthatatlan szerkezetűvé épült székesegyház útvesztőjébe. Megmutatom neki a hegyvel egybeépített belső templomfalon tatóngó, kivilágított rést: odabenn fehérlik a Golgota sziklája. Szűk csigalépcső vezet föl a kereszt helyének görögkeletiek által uralt kápolnájához. Az aranyló napként megjelölt hely az oltárasztal alatt rejtőzik, zárandokok adják egymásnak a helyet térden csúszva. Hátrébb húzódnak, és egymás mellé ülünk egy padra, előttünk az oltár. Barátom egy szót sem képes szólni, szemei falják a helyet: először látom őt életén túli életével együtt. Kérdő tekintetemre szenvedő mosollyal rázza meg a fejét: Maradnék még — mondja. Maradj, amíg jólesik — mondom neki, lent várlak a Keresztlevételnél.

Lesétálok a homályos csarnokba. Öregasszonyok gyűjtögetnek vizet térden állva hatalmas bronzlámpák alatt, kígyózik a sor a szent sír előtt, a zárandokok közt fekete bőrű szerzetesek menete vonul istentiszteletre. Minden idegen a fáklyák lobogó fényénél, ismerős és ismeretlen nyelvek szavai örvénylenek. Várom a magányérzés elvesztettségének feltörését a mélyből — hiába. A barátomra gondolok, akivel ma megint megajándékoztuk egymást. Egyikünk sem tudja egészen biztosan, mit is adott a másiknak, csak azt, hogy a másik megkapta.

Mikor derűsen kilépünk a székesegyház előtti térre, szinte egyszerre jegyezzük meg: Ma mindent láttunk. Mindenekelőtt persze azt, amiről végső soron ez az egész történet szól: egymás arcát. A barátom arcánál közelebből sosem fogom látni a kereszténységet.

TOMPA MÁRIA
író, szerkesztő

A megalázott Jézus

Beleszülettem a keresztény életformába. Természetes volt szüleimmel a vasárnaponkénti templomba járás; az akkori májusi litániák hangulata teljes erővel bennem él, sőt énekel még ma is. Kétéves voltam, mikor Budapesten tartották az Eucharisztikus Kongresszust 1938-ban. Ez a dicsőséges egyház egyik nagy megnyilvánulása volt. Úgy érzem ma is, hogy 1945-ben és utána részben ezért is volt nehéz vállalnunk a dicsőséges Jézus Krisztus hirtelen átváltozását megcsúfolt Jézussá. Két út állt előttünk: vagy vállaljuk ezt a megköpdösött Jézust, vagy belépünk a pártba, ahol a dicsőítés

feltételes reflexét folytathatjuk, de egy egészen másfajta, felületes eszméért. Sokan a délibábos materialista kommunizmus fényes szellőivel sodortatták magukat, ez jobban megfelelt a triumfálás tömegpszichózisának. Az én szüleim pontosan látták ennek az életformának a veszélyeit: az emberekbe az egymástól való félelmet beleültetni, ami kizárja a szeretetet, cinikusan tudatos felsőbb intézkedésre kiirtani az emberekből a másik ember mint egyéniség tiszteletét, demagóg módon a tömeget helyezni a piedesztálra. Az én családom makacsul kitartott — 40 éven át — eredeti világnézete mellett, és ezzel elkötelezte magát végérvényesen a megalázott, megostorozott Krisztus mellett.

Személyes boldogulásról nem lehet beszélni anélkül, hogy ne tisztáznánk azt, hogy ezek voltak a sorompók. Mert egész életem folyamán szüleim és később közvetlen környezetem (Szentkuthy Miklós) életvitelét nézve tapasztaltam, hogy Magyarországon igenis lehetett volna kívül maradni a hatalomnak való behódoláson. Mindenkinek volt veszíteni valója, nemcsak nekünk.

Hasonlattal élve: „Róma a kölcsön-istenek és meghódoltatott népek zsisbvására volt, két szintes — égi és földi — tülekedés, ocsmányság, amely hármas hurokkal úgy csavarodott köré, mint a bél tekervényei. (...) Barbárok, küllőtlen nehéz kerekék, zsírban úszó szemek, szodómia, dupla toka, művelt rabszolga mint haleledel, írástudatlan uralkodók. Több ember volt a világon, mint bármikor aztán, és bele voltak szorítva a Colosseum folyosóiba, és szenvedtek. És íme ebbe a márvány- és arany ízléstelenség-halmazba eljött az a könnyű léptékű és ragyogásba öltözött, hangsúlyozottan emberi, szándékoltan vidékies Galileai, és attól a pillanattól fogva megszűntek a népek és az istenek, és kezdődött az ember, az ács-ember, a szántóvető ember, a pásztorember, akit a napnyugta bárányai közt talál, az ember, ami egy cseppet sem hangzik büszkén, az ember, amelyet hálásan hirdet az anyák minden bölcsődala és minden képtára a világnak” (Borisz Paszternák: *Zsivágó doktor*).

Úgy, ahogy akkor a római rabszolga könnyedén tudott azonosulni a megalázott Jézussal, úgy kellett felismernünk 1945 után, hogy nekünk ugyanezt kell tennünk, ha nem akarunk beállni egy olcsón triumfáló eszme sodrásába, ha nem akarunk rövid távú, egymás megfélemlítésén alapuló szemléletben élni. És ha jól belegondolok, ma is ugyanezt a célt kell kitűznünk magunk elé.

1991 januárjában, az öbölháború első napján érkeztem Párizsba. A vasárnapi szentmisén a pap szentbeszédében elmondta, hogy ő is fél és tanácstalan, de a mai igen nehéz helyzetben egyetlen lényeges dolgot kell felismernünk: az egész történelem folyamán Jézus képviselte a *nem versenyszellemen* alapuló világnézetet. A tömegszemlélettel szemben, tehát hosszú távon kell élni és gondolkozni. És ez nem könnyű.

Mert a félelem és versenyszellem kizárja a hosszú távon gondolkodást, azt, hogy a másik ember felebarátom legyen, sőt, hogy a másik ember mögött Jézust felmagasodni lássam. Itt tudták megfogni a vallásos embert, mert mindenki szeret győzni.

Engem sem hagyott érintetlenül az ötvenes évek aktív agymosása (ami a középiskolában a letiltott hitoktatással kezdődött...). Ha az ember lelke nem kap táplálékot, akkor éhezik, fejletlen marad, sorvad. Ha az ember nap mint nap bizonyos mennyiségű mérget kap, kialakul egy toxikus állapot, és lelki ellenálló képessége lecsökken. Én sem köteleztem el magam a kommunizmus mellett, de a fásultsággal igen, azzal küszködtem, középiskolai éveim alatt, és sokáig utána. Igaz, 12 éves párizsi tartózkodásom feltöltött, újságírói munkám belém oltotta a tevékenység lelkesedését, a kultúra és a kulturáltság több szintjén is. De akkoriban vallásosságom elszűrült. Nem hagyhatom szó nélkül, hogy édesanyám rendíthetetlen egyénisége (korántsem bigott, hanem intelligens vallásossága) mentett át a nehéz korszakon, és vezetett vissza egy magasabb rendű istenhitbe, vallásgyakorlásba. Ennek a lényege az, hogy olyan állandó lelkiállapotot kell fenntartanom, amely könnyűszerrel segít mélyen magamba tekinteni: mert a belső hang mindig válaszol! S hogy elsősorban minden problémát feladatként kell felfognom. Mikor egy sürgetően megoldandó gubanc előtt állok, felteszem a kérdést: most Jézus mit mondana? És a belső válasz az esetek nagy részében imperatív.

Thomas Merton és sokan mások ezt átérték.

Ez már magában foglalja Jézus történelmi jelentőségét is: amit Jézus tanított a hitről, a szeretetről, kétezer év után ennyire határozott belső választ tud adni. Az Evangélium minden szavából kisüt Jézus személyének a hitelessége. „Már oly régóta veletek vagyok és nem ismersz, Fülöp? Aki engem látott, az Atyát is látta. Hogy mondhatod hát: mutasd meg nekünk az Atyát? Nem hiszed, hogy én az Atyában vagyok és az Atya énbennem? (...)

Ha másképpen nem, legalább a tetteimért higgyétek...” (Jn 14,8-11) Szentkuthy Miklós mellett eltöltött tíz munkaévem alatt gyakran hallottam idézni ez evangéliumi passzust. Az ő keresztény vallásossága nem volt átlagosnak nevezhető. De mindennapos intenzív imaélete szuggesztív volt, és ő ebben az imaéletben oszlop-keménységgel tartotta magát élete utolsó percéig.¹

Édesanyámon kívül ő volt az, aki az istenhitet — ha kifejezhetem magam így — differenciált szintre emelte, ugyanakkor konkrét vallásos szemléletre ösztönzött. Ő tanított meg minden nap olvasni a szentek életét, és belőlük tanulságot meríteni. Szentkuthy azt vallotta, hogy minden napja ünnep, mert a világmindenségben minden az alázatot sugallja, tehát a hála, a mindenért szóló köszönet az egyetlen magatartás, amellyel az ember pozitívan végig tudja vinni életét.

¹Lásd: Vigilia 1984. 4. Beszélgetés Szentkuthy Miklóssal. Ez az interjú egy teljes fejezetre kiegészítve szerepel a *Frivolitások és hitvallások című önéletrajzi interjúkötetben.*

Csendes, szürke gyermekkorom után szinte magától értetődő volt, hogy Szent Ágoston mondatát tegyem meg életcélul: „A legnagyobb tett hűnek lenni a kicsiben.” Nem azért, mert én alázatos akarok lenni, hanem mert a kicsi naggyá nő, mint az evangéliumi mustármag. Nem mindig sikerül lelkesedésben a felszín fölött tartani magam, de intenzív munkám minden percében érzékelem ennek a hűségnek a segítő erejét. „Aki a kicsiben is nagyon hű — írja Rudolf Kögel —, annak Isten megadja kegyelmét, hogy ami nagy, azt oly könnyen tegye, mintha kicsiség volna.” Ez utóbbi még nem sikerült, de örök reményem.

Kétezer év telt el Jézus feltámadása óta. De — gyakran érzem — folytonos emmauszi úton járunk: a kétségbeesés és a remény kettős útján. Mert felismerhetetlenül, de velünk van („...hát nem lángolt a szívünk, amikor beszélt az úton...” [Lk 24,32]). Csak annyit tudunk mondani: „maradj velünk, mert esteledik”.

A szeretetre épülő orvosi hivatás

VIZI E. SZILVESZTER
kutatóorvos

*„...megmarad a hit, a remény és a szeretet,
ez a három, de közülük a legnagyobb a szeretet.”*
(1Kor 13,13)

Az ókori orvosok, a kor erkölcsi felfogásával összhangban, még megtagadták a segítségadást a gyógyíthatatlan betegektől, elmenekültek a megfertőzöttek elöl, még az előkelőségeket is, ha gyógyíthatatlan betegeknek bizonyultak, magukra hagyták. Ennek megfelelően az orvosok a haldoklókkal sem törődtek. A spártaiak a torzszülötteket, a testi fogyatékos csecsemőket lehajították a Taigetosz-hegy Apothetai szakadékába.

Az Újszövetségben a négy evangélista viszont, de főleg Lukács, az antiochiai pogány orvos említi gyakran Jézus gyógyítással összefüggő tetteit, amelyeket a szeretet és könyörületesség jelleméz. Jézus kézrátévéssel gyógyította meg az izületi gyulladással bajlódó beteg asszonyt (Lk 13,10-17). Márk (9,14-29) pontos leírása szerint Jézus epilepsziás gyereket gyógyít az apa kérésére. Ugyanezt az esetet említi, bár nem ennyire szakszerűen leírva, Lukács (9,37-43) és Máté (17,14-21) is. Jézus bénákat (Lk 5,17-26; párh.) és leprásokat (Lk 5,12-16; párh.) is gyógyít. A samaritánusról szóló példabeszédében világosan megfogalmazódik a beteg ember ellátásának erkölcsi normája.

Nem véletlen, hogy az orvoslás védőszentjévé azt a — 3. század végén élt és működött két orvost — Szent Kozmát és Szent Damjánát választják, akik könyörületességéből gyógyítottak nem fogadva el semmiféle fizetést tevékenységükért. Érdekesség, hogy e két gyógyító szent tiszteletének Magyarországon is maradtak nyomai a különböző helységnevekben: ilyen például Zala megyében Kozmadombja nevű falu, amelyről kimutatták, hogy hajdani neve Kozmadamján volt.

Az Újszövetségben leírt példák és a kereszténység elterjedése így változtatja meg a nyugati orvostudomány, az orvosi tevékenység etikai alapjait. Szakmai szempontból viszont a Római Birodalom virágkorának időszakában működő, a hippokratészi tanokat hirdető *Galénosz* (131-201) tanai válnak uralkodóvá. A kor orvos tudósai így érvelnek: „így mondja *Galénosz*”.

A betegek ellátása szempontjából jelentős állomás, amikor Nursiai Szent Benedek, Kr. u. 529-ben, az olaszországi Monte Cassinón megalapítja a *Benedek-rendet*, amely a szegényekről, a zarándokokról és a betegekről való gondoskodást tartotta elsőrendű kötelességének (*infirmorum cura ante omnia adhibenda est*). Ezután rövidesen a kolostorok ezreibe menhelyek és kórházak létesülnek, amelyeket *hospitium*oknak, *hospitalék*nek, *infirmarium*oknak neveztek. A középkor szellemiségének megfelelően Európa országaiban sajnos az a torz nézet kezdett eluralkodni, hogy a betegség büntetés, és gyógyulást csak az isteni kegyelem, az angyalok, a szentek közbenjárása adhat. Ennek eredményeképpen a lélek és a test gondozása (*cura animae et cura corporis*) a papok, szerzetesek kötelességei közé tartozott. Időközben a tudomány fejlődésének eredményeként a tudásanyag bővülésével kialakul az egyes szakterületekkel foglalkozó szakemberek közösége, és az egyháztól függetlenedik. Ennek megfelelően e szakemberek képzése is megváltozik.

A középkor leghíresebb orvosi iskolája a salernói, amelyben négy nyelven, latinul, görögül, héberül és arabul tanították a doctrinától mentes, empirikus gondolkozást. Európában a 12. és 13. században keletkeznek az első egyetemek, ahol már a tudományok fejlődésének eredményeként szakosodott orvosképzés folyt. A 14. század első felében már egy egyetem alapításához a pápának kellett engedélyt adnia. Az egyetem, az Universitas már négy karból állt: jogtudományi, hittudományi, orvostudományi és szabad művészeti karból.

Napjainkban is, ha megvizsgáljuk az orvos tevékenységét, ha figyelembe vesszük az egyre inkább elgépiesedő diagnosztika szakmai jelentőségét, az orvos szakmai sikeressége jelentős részben attól is függ, hogy milyen kapcsolatot tud teremteni betegével, hogy meg tudja-e nyerni betege bizalmát, hogy a beteg-orvos kapcsolatban meg tudja-e jeleníteni a megértést és a szeretetet.

A magyar nyelv olyan szépen fejezi ki az egészséget, amikor az *egészségre* teszi a hangsúlyt. Az egészség nemcsak a betegség hiánya, hanem — ahogy azt az Egészségügyi Világszervezetnél is meghatározták — a betegség hiányán kívül a testi, lelki és szociális megelégedettség állapota.

A szamaritánusról szóló példabeszédben a pap, a levita és a szamáriai ember közül a szamaritánus az, akit ma is példaként kellene követnünk, akinek nemcsak megesezt a szíve a kirabolt és félholtra vert emberen, hanem sebeit ellátta, gondját viselte.

ZLINSZKY JÁNOS
jogtudós

Boldogulásom útja...

A gyökerek

Életem egyik nagy kegyelme, hogy harmonikus családi környezetbe nőttem bele mindkét oldalról. Apám és anyám közt mély szerelem szövődött, amire nemcsak az ő életük, de további nemzedékeké is alapozódhatott. Bizonyos, hogy az én gondolkodásomra, életfelfogásomra döntő hatással volt e szoros rokon szeretetszálak, példás családi viszonyok sora. Ezt tartottam, tartom természetesnek, s mindent, amit azóta másként láttam, ügyvédként, társadalomban, irodalomban, kivételesnek, természetellenesnek.

Ma is a keresztény házaspár modelljének tartom szüleimet — anélkül, hogy (látszólag) valaha igyekeztek volna azok lenni. Olyan volt ez számukra, mint a levegő, vagy a nemzet. Adott, megélt, másképp nem is elképzelhető világ! Amit tettek, az az otthon építése, a kapcsolatok ápolása, a mi titkos vágyaink teljesítése kényeztetés nélkül, kis eredményeink elismerése és visszáságaink nyesegetése. Rokonságunkban a természetesség, vidámság, ötletesség, játékoság ragadta meg a gyermek figyelmét. A szigorú elvek, nevelési szempontok, az önfegyelem, a kötelességek, köztük elsősorban a vallási kötelességek teljesítése nem vált soha erőltetetté, kényszerré. Derűsen élvezték az életet, mások gondja iránt érzékenyen — gyászt és bajt is elfogadva és megosztva.

Külön kegyelem, hogy a pesti piarista gimnáziumban nyolc éven át osztályfőnököm és cserkészparancsnokom is volt dr. Papp László. Több tanárom is kiváló egyén, nevelő volt. Hogy az iskola katolikus volt, hogy ők papok voltak, semmi erőltetettséget nem jelentett. Teljes természetességgel ízesült addigi életünkhöz. Kitágult családomnak éreztem mindig a piarista iskolát (noha kezdetben nem voltam, lustaságom miatt, kiváló tanuló). Hogy elmúlt évben familiárisa lettem a Rendnek, meghattott és kitüntetett, de írás nélkül is annak éreztem magam.

A gyökerek közé tartozik a cserkészlet, a törekvés emberebb emberré és magyarabb magyarrá lenni, nemcsak résen állni, de Teleki Pál jelmondata szerint „kötelességet keresni”. A maga ro-

konszenves férfi-eszmény képével egy életen át ható erőt képezett legtöbbünk életében.

A próbák

1943-ban édesapám úgy ment az orosz frontra, mint aki kötelességet teljesít: a kommunizmus elleni háborút a „mi ügyünknek” érezte. Anyám sápadtabb és csendesebb lett, bár sohasem panaszkodott: immár nemcsak köszöntünk, kértünk is imáinkban. Isten segített. 1943 karácsonyára édesapámat hazaengedték a „csendes” frontról, s mire visszaért volna csapatához, megtörtént a doni áttörés.

1944 telén a háború elérte otthonunkat, és az élet egy csapásra megváltozott. Az anyagi biztonság, az óvó és óvott otthon megintogtak. Tizenhatodik éveamtől dolgoztam az iskola mellett, tanítás előtt, után. Romot takarítottunk, ablakot foltoztunk az iskolában is, miközben az ellenséges politika uszításait vertük vissza, mikor tanárainkkal kísérelt meg szembeállítani. Kivettük részünket abból az újjáépítő, otthont újratereztető munkából, amelyhez szüleink, második otthonukat is elvesztett nagyszüleim zokszó nélkül, jó lélekkel, az életért hálásan fogtak neki újra. Egyúttal egyre érő öntudattal álltunk az egyház, a szabad, demokratikus politikai irányok mellé, melyeket eleinte még álcázott hatalmi törekvések iparkodtak megszorítani.

Érettségi után akkor szabad volt a bejutás az egyetemre. Kiváló tanárok, elsősorban Marton Géza, Nizsalovszky Endre, Szász István voltak, akik apám és nagyapám mellett jogász hivatásom képét megformázták. Elhittem, ha jól és szorgalmasan dolgozom, nem kívánnak tőlem többet, elvtagadást, hisz „ők” így hirdették. Csak jóindulatú tanulóköri titkárom mondta eredményeimet látva: hagyd ott családodat és gyere a Népi Kollégiumba, akkor pár év alatt professzor lehetsz: — Inkább várok egy kicsit, válaszoltam, de leintett: ne hidd, nincs félút. Ha nem állsz közénk, ki fognak nyírni. A családodat tönkreteszik, amint az újjáépítésen túl vagyunk! Nem hittem. Nem értettem édesapámat, aki egyszer csendesen azt mondta: nehezebb lesz visszamenni a katakombákba, mint volt egykor kijönni onnét. Aztán 1951-ben egymás után zártak ki koncepcióssal perrel az egyetemről, telepítettek ki bennünket helyreállított otthonainkból Bihar megye sarkába, majd államosították nagyszüleim házáat s a miénket is — hisz „nem lakunk benne”!

Az egyetemen szembesülhettem eredetiben a marxista ideológiával, ez megerősített keresztény meggyőződésben. Utána hat évig dolgoztam építőmunkásként, rájöttem, hogy megállom a helyemet ott is. A kitelepítést feloldották, de a rend nem változott. 1956 ősze megmutatta, hogy élnek a régi értékek, de azt is, hogy a fegyverek ellen hasztalan a lelkesedés. Úgy tűnt, hogy az ideiglenesnek vélt átmenet tartós lesz, meg kell tanulni benne élni a magam elvei szerint.

A források

Várni vagy élni? Ez volt a kérdés. Lassan megszületett a válasz: csalóka a világ biztonsága, a várakozás, a készülés maga az élet. Megtaláltam Máriámat, akivel a várakozva építés lehetőnek, szépnek tűnt, aki erőforrás, támasz és társ lett az életemben. 1956-ban megházasodtam. Isten gyermekeket adott. Amikor első, majd második fiamat kereszteltük, úgy éreztem, ennél megrendítőbb élmény nem juthat nekünk. Aztán — úgy tűnt, élete első és utolsónak vélt napján — én keresztelhettem meg kislányunkat. Hála Istennek, neki gyógyulására, nekünk kimondhatatlan örömünkre!

Dolgoztunk és öröm volt, mert otthont építhettünk. Új otthont régi kincsekből. Meglett a diploma is, majd régi tanárom, Marton Géza tudományos célt állított elém, hagyatékként. Először úgy tűnt, lehetetlen, elérhetetlen célt. Mégis erőt adott. Volt, aki biztason, akikért építsünk.

Belekapcsolódtunk a láncba, a nemzedékek láncába, és folytattást adtunk neki. Krisztusnak, benne és általa nevelhettünk vidám, csillogó szemű új nemzedéket. Öröm volt a munka, hisz haza lehetett belőle térni. Barátokat találtunk az életben, akikkel összefogtunk. Közös értékeket őriztünk, cseréltünk, növeltünk. Munkatársakat találtunk, akikkel jól esett együtt dolgozni. A munka, bármilyen is volt, teremtő erőnek bizonyult.

Könyveket olvastunk, és tartalmassá tették életünket. Verseket mondtunk egymásnak, szépségtől elbűvölten álltunk tájak és képek előtt. A világ szépségében kerestük Annak rejtett arcát, aki küldött és visszavár.

A feladatok

A kis otthon után, a kis emberek után, a kis feladatok után kaptunk új, nagyobb építő feladatokat, növekvő embereket. Nem volt könnyű. Ha ma nézem, honnét hová segített az Úr kegyelme, szinte szédülök. Ha végiggondolom, mibe került, mit is jelent a: „vedd fel keresztet és kövess engem”, kicsit megborzongok. A mélységek látán, melyeken át vagy melyek mellett elvezetett az út. A magam gyenge és elégtelen voltán, amikor a nap terhét hordozni kellett.

De elmentünk a szőlőbe. Tettük ott a magunk dolgát és iparkodtunk nem mérlegelni, igazságos-e a járandóság. S ha ma számolok, látom: bő, telt és kiáradó mértékkel kaptuk, érdemetlenül is, a kegyelmet. Látjuk gyermekeinket, unokáinkat és országunkat növekedni körülöttünk. Látjuk, hogy az út, amelyen jártunk, nem lejtő, hanem felfele visz. Felfelé, mert Hozzá.

Esteledik lassan. Közel a „fajront”, az elszámolás a szőlőművelőkkel. Mit mondhatok? Boldogultunk? És mi ebben a Krisztus része? Ó általa voltak a gyökerek, Vele sikerült megállni a próbákat és Belőle fakadnak a források. Ő volt minden, és nála nélkül semmi jó sem lett, ami lett. Ő mutatta meg szőlejét, hívott oda, és Ő adta az értést és készséget munkára és szeretetre. Az én részem a magam boldogulásában a tökéletlenség. De az Ő kegyelméből lettem, ami vagyok, és — talán — az Ő kegyelme bennem sem volt egészen hiába való...

RÁBA GYÖRGY

A karácsonyfa-díszítő

Hosszan tartó feladat az ünnepi
örömszóró karácsonyfát földíszíteni
mikor még csak fénypermet szemetel
szerző-mozgó utamat gyalogosan kezdem el
két apró kislány nem iskolás egyik se
játékállatokat gyűjt tán hogy dolgom könnyítse
leporellók vadaskertje várja őket csupa képes
elzarándokolok mégis egy külvárosi céghez
fölvásárolok mézeskalácsot aranydiót
csokoládé autót kicsinyített dáridót
miniatűr babakocsit posztó kölyökelefántot
csodatermővé varázsolom a mi fánkat
tudom azonban bekopog a reggel a rá következő
ragyogást színjátészó bűbájt levetkőztető
az egyes szám első személy horizontját
felhősítve föltűnnek idegen karácsonyfák
aki adsz adj még annyi hatalmat nekem
eljövendő időkre is festhessen jelet kezem
fura mesét furfangos talányt kibogozni
hadd vonzzanak izgassanak a másnap expedíciói

Diófa a sétáló utcában

GION NÁNDOR

1941-ben született Szenttamáson. Géplakatosnak tanult, majd az Újvidéki Egyetemen tanári oklevelet szerzett. 1963-tól az Újvidéki Rádió munkatársa, majd magyar nyelvű műsorainak főszerkesztője volt. 1993-ban települt át Magyarországra. Regényei és elbeszélései 1968 óta folyamatosan jelennek meg. Legutóbbi írását az 1999. 4. számunkban közzöltük.

Rosszul kezdődött az a kora nyári nap, téves telefonhívás ébresztett, egy udvarias férfihang a 244-es melléket kérte, félálomban belekrákoztam a kagylóba, hogy ez magánlakás, mire az illető a telefon másik végén bocsánatkérően elmagyarázta, hogy ő egy amerikai betéti társaság budapesti kirendeltségét keresi, és ezt a számot kapta, mármint az enyémet. Kezdtém ébredezni, közöltem, hogy legnagyobb sajnálatomra nem vagyok érdekelt semmilyen amerikai betéti társaságban, de egyszer talán... Váltottunk még néhány illedelmes mondatot, azután leraktam a kagylót, teljesen kiment szememből az álom, így hát kávéfőztem magamnak, elszívtam egy cigarettát, a szokásosnál korábban megborotválkoztam, és már tíz óra előtt megérkeztem a Deák Ferenc téri aluljáróba, ahol Ószabó Igorral, a nyomdással kellett volna találkoznom tízkor.

Ószabó Igor amolyan költözőkődő nyomdatulajdonos, eddig legalább négyszer jelentett csődöt, a gépeit azonban megmentette, merthogy átíratta rokonai nevére, vándorolt velük szerte a városban, különféle bérelt helyiségekben nyomtatta a különféle szórólapokat, kerületi újságokat, sőt folyóiratokat és könyveket is időnként. Egy könyvet, Várhegyi Erik első verseskötetét én szerveztem be neki az Irányi-Literatúra Klubból, ahol kezdő tollforogatók gyülekeznek esténként, néha megjelenek közöttük, mert jó érzéssel tölt el, hogy tisztelettel néznek rám, ők is szeretnének nyomtatásban megjelenni. Várhegyi Eriknek ez sikerült, kéziratát kiközvetítettem Ószabó Igonak, aki *Apokalipszis No* címmel egészen formás füzetecskét csinált háromszáz példányban. A költségeket a Várhegyi szülők állták. Nem volt ez nagy üzlet, Ószabó Igor mégis megköszönte közvetítésemet, ezért kérte, hogy tíz órákor találkozzunk az aluljáróban, azután majd leülünk valahol, és ő meghálálja közbenjárásomat. Mindjárt felmerült bennem a gyanú, hogy újabb költségtérítéses bökversek kinyomtatására számít. Májig sem tudom, hogy mi volt a szándéka, mert Ószabó Igor késett, én viszont — talán, hogy a megbízhatóság látszatát keltsem — betegesen ragaszkodom a pontossághoz, ingerülten végigfutottam az alkalmi könyvárusok kínálatán, azután a kijöttem a föld alól, elmentem a Madách térre, ott is egy utcai könyvárus pultjánál álltam meg, és reménytelenül bámészkodtam, mint általában a magyar értelmiségiek az efféle helyeken.

— Itt sem árulják a maga könyveit? — kérdezte valaki sajnálkozva a hátam mögött.

Palotás Ferenc rendőrszázados állt mögöttem, és hirtelen olyan érzésem támadt, hogy már régóta követ, a reggeli telefonálás is eszembe jutott, lehet, hogy nem volt véletlen. Mellém lépett, együtt néztük a pultra kiterített rikítóan szerelmes és sci-fi regényeket, egyre dühösebb lettem részben a kínálat miatt, részben pedig azért, mert nem szeretem, ha szánakozva szólnak hozzám.

— Az én könyveim már lábon elkelnek — mondtam önérzeten, majd gonoszkodva megkérdeztem. — A nyomozás továbbra is egy helyben topog?

— Milyen nyomozás?

— Mindegy. Maguknál leginkább egy helyben topog a nyomozás, azután lenyugszik. Ezt olvasom a sajtóban.

— A médiák túloznak — mondta Palotás Ferenc.

Elgyötört arccal állt mellettem, ami megszokott dolog volt, mármint nyüzottsága, korábban is láttam ilyen állapotban, kedélyessége viszont meglepett, még mosolyogni is megpróbált a szerelmes regények fölött, és megpróbált barátságos lenni, holott jól tudom, hogy nagyon nem kedvel. Meggyőződése ugyanis, hogy engem szoros barátság fűz egy Ming nevű kínai származású üzletemberhez, aki már öt kiürített bolt helyiséget vásárolt az utcánkban, az egyikben, pontosan a lakásom alatt, beköltöztette Dominikát, a gyönyörűen mosolygó egyetemista lányt, aki éjszánként a VIII. kerület utcáit járja, szabad idejében pedig felvigyáz Ming üres boltjaira, ami rendjén is volna, csak hogy Palotás Ferenc mindennek kapcsán sötét alvilági szálak után kutakodik, természetesen eredménytelenül, és ezért engem is okol, mert nem vagyok hajlandó adatokat szolgáltatni Mingről, aki nem csupán gyanús ingatlanszerzéssel, de még állítólag gyilkosságra való felbújtatással is gyanúsítható. Palotás Ferenc irántam tanúsított ellenszenv legalább kilencven százalékban megalapozatlan. A Ming nevű kínai üzletemberhez nem fűz szoros barátság, ezideig mindössze kétszer találkoztam vele, először Dominika odújában, ahol a rendőrség eredménytelen házkutatást tartott, másodszer a lakásomban, ahol egy másik terhes ismerősömmel — nem barátommal — hoztam össze, egy elegáns ukrán férfiúval, aki akár bérgyilkos is lehet, de erről én nem tudok semmi biztosat. Ez a maradék tíz százalék, ami miatt Palotás Ferenc esetleg indokoltan érezhet ellenszenvet irántam, de én nem vagyok hajlandó még futó ismerőseimről sem fecsegni a rendőrségnek, az anyaországomba költözésemtől csúnyán elbántak velem, letelepedési kérelmemet visszadobták, talán kínai bűnözőnek vélték, mindenesetre kétszer kellett orvosi vizsgálatra mennem, hogy bizonylatot kapjak arról, hogy nem vagyok leprás és kórhordozó, az erkölcsi bizonylatot is kétszer kellett megszereznem, magyarságomat legalább háromszor bizonygattam, és még mindig gyanús kínai alvilági figurának néztek, végül is a köztársasági elnök

kabinetjének közbenjárására kaptam meg az állampolgárságot. Ming ennél sokkal simábban megkapta. Mindenki lekonyulna ilyen éberség láttán. Egy pillanatig sem hibáztatom ezért Palotás Ferencet, de most éppen ő volt kéznél, ő kezdett gúnyolódni.

— A médiumokban dolgozó kollégáim a munkájukat végzik — mondtam. — Maguk ellenben következetesen toporognak. Ettől én, mint adófizető állampolgár bizonytalanná válok. Egyébként mi a véleménye az olyan emberről, akit Ószabó Igornak hívnak?

— A szülei komplett hülyék, ha ilyen nevet adtak neki.

— Egyetértünk. Ilyen név csak pontatlanságot és linkséget takarhat.

Palotás Ferenc alapján véve jó rendőr, azonnal kihasználta megenyhülésemet.

— Van itt egy talponálló — mondta. — Meghívom egy italra.

— Én abba a csehóba többé nem lépek be — mondtam. — Egyszer betértem oda egy esős éjszakán, azonnal rám akaszkodott egy szemétbűzös cigányasszony, felajánlotta, hogy elvezet a tizenhét és fél éves kishúgához, jutányos árat számít fel, mert gyönyörűek és ártatlanok a szemeim. Hazudott. Akkor is napszemüveg volt rajtam, nem láthatta a szemeimet. Útálom a hazugságot és a pontatlanságot.

— Elmehetünk valamilyen jobb helyre — mondta Palotás Ferenc rendőrszázados, és éreztem, hogy nem enged el egykönnyen, ezért kissé sunyi módon gyorsan ajánlottam egy jobb helyet.

— Jobbra az első utcában ismerek egy csendes, szerény sörözőt — mondtam.

— Menjünk — mondta lelkesen Palotás Ferenc nyomozótiszt. A söröző tényleg szerény kinézetű kívülről, belül ellenben méregdrága. Irányi Jóska hívott meg egyszer ide ebédre, evés és ivás közben a klubjáról és megalakítandó könyvkiadójáról beszélt, aztán akkora számlát kapott, hogy legalább két hónappal elhalasztódott kiadójának megalapítását. Palotás Ferenc azonban köztisztviselő, rendszeres fizetést kap, és ezen a rosszul kezdődött napon először mosolyogtam, persze csak úgy magamnak.

Beültünk a csendes, szerény sörözőbe, én Chiwas whiskyt rendeltem jéggel, Palotás Ferenc hazai olcsó konyakot kért, csak-hogy itt nem tartanak hazai olcsó konyakot, kénytelen volt Martellt inni, és igen elborult a tekintete az itallap fölött.

— Elbírja a költségvetés? — érdeklődtem ártatlan szemekkel a napszemüvegem mögött.

— Persze... persze... — motyogta Palotás Ferenc, és nem látzott boldognak.

— Az utóbbi időben aszalódik az arca — mondtam kajánul.

— Bizonyára fáradtságos az egy helyben topogás.

A százados amúgy rendőri modorban helyreutasított.

— Ne gúnyolódjon! Az írói gunyorosságoknak mindig rossz vége lesz. Az íróra nézve. Ezt maga is megtapasztalhatta néhány-szor.

— Eszemben sincs gúnyolódni. Nagyra becsülöm a rendőrséget. Ha engem kérdeznének, egyből duplájára növelném minden rendőr fizetését. Sőt háromszorosára. Megérdemlik. A sok fárasztó toporgás miatt is. Csakhogy mostanában nem kérik ki a tanácsaimat az illetékesek.

Palotás Ferenc aprókat bólogatott, révetegen forgatta ujjai között a poharat a méregdrága itallal, és halkán magyarázkodott.

— Tegnap majdnem belezuhantam egy mély gödörbe. Ebben a városban mindenütt feltörik a járdákat, az utakat; vízcsöveket, gázvezetéket cserélnek, különféle deszkapadlókon kell átvergőd-nünk, ha célhoz akarunk érni. Az egyik ilyen padlót aláfűrészelték valakik. Kifigyelték, hogy minden este arra járok. Szétváltak a deszkák alattam, az utolsó pillanatban kapaszkodtam meg a korlátban.

Tudtam, hogy Palotás Ferenc nem véletlenül bukkant fel mellettem, ismét eszembe jutott a téves hajnali telefonhívás, sejtetem, hogy bűnös ügyekben kutakodik, így hát a halogatást választottam, értek az ilyesmihez. Hosszadalmasan előadtam egy régi történetet a Konya becenévre hallgató ismerősömről, aki egyszer gyanútlanul rálépett egy lazán rögzített vaslemezre valamelyik sétáló utcában, a vaslemez megbillent, Konya a mélybe zuhant és felnyársalta egy vízelvezető csomópont oszlopa vagy karója. Alteste szétroncsolódott, az orvosok alig tudták megmenteni az életét.

— Üdítő történetekkel vigasztalja az embereket — mondta még mindig révetegen Palotás Ferenc. — Nyilván emiatt kelen-dőek a könyvei. Bár az utcai árusok még mellőzik.

Véleményezhettem volna az utcai árusok ízlését, de inkább témát váltottam.

— Pihennie kellene — javasoltam jószándékkal. — Lazítani, olvasgatni kicsit. Saját könyveimből is ajánlhatok néhányat.

— Ismerem összes műveit. Az egyik tizedesem mindent elolvasott magától, és tömören összefoglalta nekem. Alig fél óra alatt.

— Ennél azért valamivel többet érdemelnek.

— A hétvégén kimegyek a birtokomra és kipihenem magam, — mondta Palotás Ferenc.

— Birtok? Rendőri fizetésből?

— Mindössze egy faház a Pilisben. Kevés szőlővel és két dió-fával. Szeretek a diófák alatt üldögélni. Előtte azonban elrende-zek egy-két zavaros ügyet.

Ismét átálltam a halogatásra, természetesen újabb történettel, közöltem, hogy imádom a diófákat. Nagypám diófát ültetett a kertjébe, amikor megszülettem, és bár módfelett satnya csecsemő

voltam, a családban mindenki korai elmúlással számolt, nagyapám bízott bennem, és a diófa azóta is lombosodik, a fél kertet beárnyékolja nyaranként. Innen kezdődik a diófák iránti szeretetem, de ez csak az élő és lombosodó fákra vonatkozik. A kivágott diófák, pontosan azoknak a tuskói sok gyötrelmet okoztak kamazskoromban. Őszi napokon a tuskókat nekem kellett széthasogatni. Addigra már megemberesedtem, senki sem jósolta korai kimúlásomat, a karjaim is megizmosodtak, a diófa azonban szívós rostokból áll össze, fejszecsapásra nem hasad szét, mint például az akácfa, vasékekkel és faékekkel kell megbontani a masszív tuskókat, rettenetesen megkínlódtam velük azokon az őszi napokon, bár végeredményben megérte, mert a felaprított diófa télen hosszú és jószagú meleget ad, sokáig tartja parazsát a kályhában.

Igen terjengősen elevenítettem föl ifjúkori élményeimet, közben rendeltem még egy pohár whiskyt, amivel újabb költségekbe vertem Palotás Ferencet, de bután felgyorsítottam a lényegi beszélgetést.

— Honnan tudta Ming, már másfél évvel ezelőtt, hogy a mi utcájából sétáló utcát csinálnak? — vágott a szavaim közé a rendőrszázados.

Őszintén rácsodálkoztam.

— Sétáló utca?

— Igen. Hamarosan feltépik az úttest és a járda betonját, macskaköveket raknak le, fákat, díszcserjéket ültetnek, kandelábereket és padokat helyeznek el, sőt még öt titkos kamerát is felállítanak, nehogy a vandálok összerondítsák a szépségesre pofozott sétáló utcát.

— Én erről semmit sem tudok.

— Én is csak nem régen értesültem róla. Az ön kínai barátja viszont már másfél évvel ezelőtt megkezdte a kiürült üzlethelyiségek felvásárlását.

— Ming nem a barátom. Igaz, hogy egyszer halvány célzást tett arra, hogy esetleg jó pénzért megvásárolná a lakásomat, de egyáltalán nem barátkozunk.

— Az ingatlanok értéke felszökik a szépítkezés után.

— Ezt örömmel hallom. Talán drágán eladhatom a lakásomat. Ez lenne életemben az első sikeres üzleti vállalkozásom.

— Engem a kínai barátja érdekel.

— Nem barátkozom vele. Dominikával viszont szorosabb a kapcsolat, de csak a jószomszédi viszony magasságában.

— A leányzónak valamelyest lecsökken majd az éjszakai forgalma. A VIII. kerületben már felszereltük a kamerákat.

— Kedvelem Dominikát. Elbűvölő a mosolya.

— Éjszaka nem a mosolyával hódít.

— Nekem a mosolya tetszik elsősorban.

Palotás Ferenc kérte a számlát, fizetett, megítélésem szerint legalább három napi bérért költötte rám, boldogtalanul elővette névjegyét, elem tette.

— Ha véletlenül mégis eszébe jutna valami a diófákon kívül, vagy ha gyanús dolgokat észlelne maga körül, hívjon fel ezen a számon.

— Okvetlenül felhívom. Titokban valójában mindig rendőr-spicli szerettem volna lenni.

— Bevallom, időnként fáraszt a humora — sóhajtotta keservesen Palotás Ferenc.

— Ezt már mások is szóvá tették. De később valahogy megszokták. Vagy eltávolodtak tőlem.

— Az utóbbiaknak van igazuk. Én csak apró segítséget kérek...

— Megteszek minden tőlem telhetőt — ígértem lelkesen.

Ezután kimentünk a szerény sörözőből, Palotás Ferenc rosszkedvűen elvonult folytatni kutakodásait, én valamivel vidámabban mentem haza, a rosszul kezdődött nap kissé jobbra fordult, és a következő hajnalokon nem jött be egyetlen téves telefonhívás sem.

Dominika üzleti tevékenységében azonban tényleg akadályok merültek föl. Egy reggel dagadt szemhéjakkal és igen gyűrődten kopogtatott be hozzám, igyekezett szépen mosolyogni, magamban mégis azt állapítottam meg, hogy ezeknek a rövid szoknyás lányoknak reggelenként nem lenne szabad emberek között mutatkozni, egyáltalán nem válik előnyükre. Bevezettem a szobába, leültettem a legkényelmesebb fotelbe, még egy díszpárnát is tettem a derekához.

— Börtönből jövök — mondta sírós hangon Dominika.

— Mit követett el?

— Semmi szokatlant. De amióta felszerelték azokat az átkozott kamerákat, a rendőrök rendszeresen begyűjtenek bennünket. Engem jóformán minden éjszaka. Belöknek egy cellába, ahol szálkás deszkákból összetákolt priccs van, még takarót sem adnak. Órákig kuporgok és vacogok ott, aztán megbírságnak, majd pedig faggatnak mindenféléről. Főleg az a Palotai nevű százados kérdezősködik.

— Palotás — helyesbítettem.

— Legyen Palotás. Akkor is utálok. Míng üzleti ügyeiről érdeklődik, én meg nem tudok semmit. Egyébként is mit képzel magáról az az ember?

— A mi utcánkba is kamerákat fognak felszerelni — mondtam.

— Honnan veszi ezt? — kérdezte ijedten Dominika.

— Említettem már régebben is, hogy vannak kapcsolataim — titokzatoskodtam mint mindig, amikor kitérek az egyenes válasz elől. — Sétáló utcánk lesz kandeláberekkel, díszcserjékkel és ka-

merákkal. Az ingatlanok ára az egekbe szökik. Az én lakásom is felértékelődik.

— Útálom a kamerákat és a rendőröket — szipogta Dominika, és egy papírzsebkendővel hosszasan törölgette az orrát.

Kimentem a konyhába, megnyitottam a melegvízes csapot, gyorsan kezevtem egy kávé, bevittem a szobába, a csészét Dominika kezébe nyomtam. Szűröcsölte a kávé és megtörtén azt mondta:

— Egy ideig itthon maradok. Ming kényelmesre rendezte ezt a szemüveg boltot, egy ideig el leszek magamban;

— Nem fél, hogy unatkozni fog?

Ezen elgondolkodott, ivott a kávéból, hirtelen fölcsillant a szeme.

— Nem fogok unatkozni. Diólikört csinálók.

— Diólikört?

— Most van az ideje. Gyerekkoromban ilyenkor csináltuk a diólikört és dunsztosüvegekben érleltük karácsonyig. Vagy legalább két hónapig. De igazából karácsonyi ital. Akkor a legízletesebb. Ma is pontosan tudom, hogy mi kell hozzá. Három literes adagokban szoktuk csinálni. Vagyis három liter pálinkából, lehetőleg szagtalan pálinkából, nehogy agyoncsapja a diólikör jellegzetes zamatát és illatát. Ehhez jön fél kg cukor, egy narancs és egy citrom karikákra szeletelve, pemetefű, szegfűbors, koriander. Ezeket mind be tudom szerezni. Csakhogy ekkora adaghoz tizenöt zöld dió is kellene, amiket félbe vagdaltunk, és úgy helyeztük el a pálinkába. Honnan szerezzek zöld diót?

Itt elkedvetlenedett Dominika, a szeme már nem fénylett.

— Pedig több adagot kellene csinálnom... A barátaimnak...

— A zöld diókat bízta rám — mondtam.

— Tud szerezni zöld diókat?

— Minden mennyiségben — mondtam magabiztosan.

— Legalább negyvenöt darab zöld dió kellene.

— Semmi akadály.

Dominika talpra ugrott, állva itta ki a maradék kávé, és azt mondta:

— Egyáltalán nem fogok unatkozni. Megyek begyűjteni a dunsztosüvegeket.

Fürgén mozgott, ruganyos léptekkel távozott, senki sem sejtette volna róla, hogy a rendőrségen töltötte az éjszakát.

Szeretek örömet szerezni barátaimnak, ismerőseimnek, felhívtam tehát Palotás Ferenc nyomozót. Rekedt hangon belemordult a telefonba, de ő is jókedvre derült, amikor bemutatkoztam.

— Tudtam, hogy megjön az esze — mondta immár tisztán és derűsen. — Maga mégis okos ember...

— És jó író.

— Ezt is elhiszem, ha ragaszkodik hozzá.

— Ragaszkodom hozzá.

— Rendben van. Elhiszem.

— Emellett szavatartó ember is vagyok. Megígértem, hogy felhívom, és íme felhívtam.

— Hallgatom.

— Szükségem lenne negyvenöt darab zöld dióra.

A vonal túlsó végén nagyon nagy csönd lett, mintha megsüketült volna a telefon. Aztán Palotás Ferenc felhördült:

— Micsoda?!

— Mindössze negyvenöt zöld dió kellene. Tudja, a diólikőrhez ez nélkülözhetetlen.

— Ezért hívott fel?!

— A likőr készítésnek most van az ideje — magyaráztam türelmesen. — Karácsonyra azután megérlelődik ez a nemes ital, és jobb családokban karácsonykor diólikőrt szoktak inni. Persze más adalékok is szükségesek hozzá, szagtalan pálinka, koriander, szegfűbors és egyébek, ezek könnyen hozzáférhetőek, a zöld dióval azonban gondjaim vannak, és maga az egyetlen barátom, akinek vannak diófái.

— Nem vagyok a barátja. Méghogy negyvenöt darab zöld dió!

— Ennyi elég lenne.

Rövid időre ismét megsüketült a vonal, ez idő alatt Palotás Ferenc ismét berekedt.

— Menjen a fészkes fenébe — mondta kásásan, és lecsapta a kagylót.

— Nagy meglepetésemre három nap múlva lakásom ajtaja előtt egy színes reklámzacskót találtam, benne pontosan negyvenöt zöld dió volt. Azonnal levittem Dominikához, a lány jószomszédi módon boldogan átölelt, azt hiszem, hogy ismét növekedett előtte a tekintélyem. Elmondta, hogy ő már minden mást beszerzett, nagy mennyiségű szagtalan pálinkát, kellő mennyiségű befőtt üveget, a szükséges fűszereket, közölte, hogy mindjárt hozzáfog a diólikőr kotyvasztásához, és kényszerpihenőjén egyáltalán nem fog unatkozni. Elégedetten vonultam vissza íróasztalomhoz, ismét örömet szereztem valakinek, arra számítottam, hogy az elkövetkező napokban felkeres majd Palotás Ferenc nyomozótiszt, megköszönhetem szívességét, de nem keresett fel. Csak távolról láttam néhányszor, amint végigsiet az utcánkon, ügyet sem vetett rám.

Dominika bespájzolta a diólikőrt, azután nyilván mégis unatkozni kezdett, mert éjszakánként ismét kimerészkedett a távolabbi rosszhírű utcákra és terekre. A rendőrök továbbra is gyakorta zaklatták, de mintha kezdte volna megszokni, ritkábban panaszkodott, bár időnként tartott szünnapokat, ilyenkor a megtöltött befőtt üvegeket rázogatta, így kell kezelni a likőrt két hónapig, így érnek össze az ízek és az illatok, azután majd a finom italt a befőtt üvegekből átszűri rendes literes üvegekbe, és diólikőrrel

ajándékozza meg legkedvesebb barátait. Legalábbis ezt mondta nekem.

Az érlelés még nagyban tartott, amikor egy reggel dübörgő motorzúgásra és hatalmas robajra ébredtem, megremegtek a falak, az ágy is megmozdult alattam. Az ablakhoz támolyogtam, az utcán egy ormótlan kotrógép ténykedett, kegyetlen erővel szaggatta fel a betont az úttestről. Megkezdődött a leendő sétáló utca szépítése. A buldózer igen hatékonyan haladt előre, nyomában teherautók zúgtak, felpakolták és elhordták a betontömböket, később megjelentek az elmaradhatatlan betonfúrók is a maguk fültépő recsegésével. Szinte elviselhetetlenül nagy lett a zaj, de meg kell hagyni, hogy a feltördelő munkával viszonylag gyorsan, alig több, mint egy hét alatt végeztek. Ismét csönd lett a sétáló utcában, sétálni ugyan még nem lehetett, árkok és gödrök tátongtak az úttesten és járdán is, keskeny deszkapallókon egyensúlyoztunk fölöttük, arra gondoltam, hogy mostanság bajosan tudnánk drágán eladni a lakásomat, de néha a deszkákon imbolyogva megjelent Ming is, ferdére vágott szemében elégedettséget véltem felfedezni, és ez megnyugtatót a jövőt illetően. Csöndesebb munkálatok következtek, szerelgetés, kábelfektetés és lapátolás, ami bizony hosszadalmasan elnyúlik, máig is tart, de hát régóta tudom, hogy a rombolás sokkal könnyebb és gyorsabb, mint az újjáépítés.

Aztán egy este mégis betoppant hozzám Palotás Ferenc. Ilyen szárnalmas állapotban még nem láttam. Piszkos volt, az arca egészen kicsire aszalódott, az egyik nadrágszára derékig felhasadt, lábából vér csöpögött a cipőjére.

— Ismét meg akartak ölni — mondta ráncosan és dühösen. Majdnem felnyársalódtam, mint a maga régi ismerőse. Aláfűrészték az egyik pallót, itt a maguk háza előtt. Rázuhantam egy vascsőre, centiken múlt, hogy megmaradtam. A nadrágomat hasítottam fel...

— Valakik újfajta kivégzési módot akarnak meghonosítani tájékunkon — mondtam. — A karóbahúzást. A jelek szerint magával kísérleteznek.

— Lenyűzödött a lábam, erősen vérzik.

— Menjen a fürdőszobába, tisztálkodjon meg egy kicsit — mondtam. — Addig majd kitalálok valamit.

Palotás Ferenc besántikált a fürdőszobába, én meg háromszor erőteljesen dobbantottam a padlón, Dominika feje fölött. Szerencsére szünnapja volt, felszaladt hozzám egy üveg sötétbarna italal. Átnyújtotta.

— Most szűrtem le a diólikórt — mondta vidáman. — Kiválóan sikerült, megajándékozhatom legkedvesebb barátaimat. Maga kapja az első üveget.

— Hozzon fel sebesen még egy üveggel.

— Még eggyel?

— Ezen kívül hozzon valami kötszert, fertőtlenítőt, és hozza a varrós kosarát is. Egy kedves közös barátunk van itt, megsérült szegény.

Nem kérdezősködött tovább, az efféle lányoknál az a jó, hogy keveset kérdeznek. Sarkon fordult, elsietett, és már vissza is tért, mire Palotás Ferenc előbicegett a fürdőszobából.

Néhány pillanatig meredten nézték egymást, a nyomozótiszt elkínzott arca mintha pirosodni kezdett volna, Dominika pedig gyönyörűbben mosolygott, mint bármikor. Talán kicsit kárörvendően.

— Hoztam magának egy üveg diólikórt — mondta.

— Köszönöm — mondta majdnem röstelkedve Palotás Ferenc. Gyerekkoromban ezt ittuk karácsony estéjén — mosolygott tovább Dominika.

— Én is elteszem karácsonyra — mondta Palotás Ferenc. — Most ugyanis pokolian fáj a lábam. Csúnyán lehorzsolódott a bőröm.

Dominika egy széket hozott a konyhából, és mosolyogva rendelkezett.

— Tegye fel a lábát a székre. Mindjárt kezelésbe veszem.

Palotás Ferenc a széthasadt nadrágszárból székre tette meztelen lábszárát. Tényleg csúnya horzsolás volt a combján. Dominika egy kis üvegből valamit rálöttyintett a sebre, talán tömény, szagtalan pálinkát, mert a százados fájdalmasan felnyögött, a plafonra meresztette szemeit és a fogait csikorgatta.

— Viselkedjen bátran és keményen — mosolygott fertőtlenítés közben Dominika. — Én nem szoktam nyüsziíteni, amikor arra a ronda, szálkás priccsre ültet a sötét fogdájába.

— Jó... jó irányba halad a nyomozás. — sziszegte Palotás Ferenc. — Ezért próbáltak már másodszor megölni, de majd én is... Én is bemutatom valakiknek a karóba húzást.

— Dominikát talán békében hagyhatná — mondtam. — Látja, hogy milyen kedves, segítőkész lány. És bűbájosan mosolyog.

— Jó nyomon haladok — ismételte Palotás Ferenc. — Legközelebb én fűrészelem alá a pallókat. Ez a lány meg majd legfeljebb kisebb kerülőkkel közlekedik. Nem lesz többé baja.

Dominika befejezte a fertőtlenítést, gyöngéden befászlizta a százados lábát, ez már nem volt fájdalmas, Palotás Ferenc megenyhült valamelyest, ráncos arca kezdett kisimulni.

— Megvarrom a nadrágját — mondta Dominika. — Vesse le.

— Szó sem lehet róla — tiltakozott szinte rémülten a nyomozótiszt.

— Ne szemérmeskedjen — bízta Dominika. — Láttam én már férfiakat nadrág nélkül. Így akar kimenni az utcára? A nadrágzára lobog, mint egy szakadt hajóvitorla.

— Nem vetem le — makacskodott Palotás Ferenc. — Majd szólok a kollégáimnak, hogy jöjjenek el értem kocsival. Legfeljebb fércelje össze néhány öltéssel azt az átkozott nadrágot.

Dominika megvonta vállát, cernát és tút szedett elő varrókosarából.

— Vegyen valamit a szájába — figyelmeztettem Palotás Ferencet.

— Miért?

— Különben bevarrják az eszét. Erre még nagyanyám okított ki gyerekkoromban, amikor a testemen varrogatta össze szakadt ingeimet. Mindig a számba dugott valamit, egy gombot, vagy szurokgolyót vagy akármit. Így aztán nem varrta be az eszemet. Azért lettem ilyen okos.

— Azt hiszem, említettem már magának, hogy időnként fárasztanak a történetei — mondta Palotás Ferenc, és nem vett semmit a szájába.

Ezt én komolyan helytelenítettem. Poharakat hoztam a konyhából, felbontottam az egyik üveget.

— Nem várok karácsonyig — mondtam.

— Én a magam részét félre teszem karácsonyra — mondta a százados, miközben Dominika a nadrágját fércelgette.

Töltöttem a poharakba, az egyiket átnyújtottam a századosnak.

Belekóstoltam a diólikőrbe és azt mondtam:

— Javasolni fogom az illetékeseknek, ültessenek egy diófát az utcánk közepére.

Egy sétáló utcában? — kérdezte a százados. — Ilyesmi nincs sehol a világon. Még hogy diófa az utca közepén!

— Miért ne? Leülnek az árnyékába, jóformán az ölünkbe hullanak a zöld diók. Később az érett diók is. És nem lesznek körülöttünk gödrök és aláfűrészelt pallók.

Palotás Ferenc is megkóstolta Dominika diólikőrijét, eltöprengett egy ideig, és azután már nem okvetetlenkedett tovább.

DECEMBER

24. **Urunk születésének ünnepe**
A Szent Kapu megnyitása a Szent Péter bazilikában, éjféli mise
25. **Urunk születésének ünnepe**
A Szent Kapu megnyitása a Lateráni és a S. Maria Maggiore bazilikában
Urbi et orbi áldás
A Szentföldi jubileum megnyitása
31. **A Szent Péter bazilikában imavirrasztás**
a 2000. év kezdetén

JANUÁR

1. **Az Istenanya Mária ünnepe**
A Béke világnapja
2. **Karácsony utáni 2. vasárnap**
A gyermekek napja
6. **Vízkereszt, Urunk megjelenésének ünnepe**
Püspökszentelés: Szent Péter bazilika
9. **Urunk megkeresztelésének ünnepe**
Gyermekkeresztelés: Szent Péter bazilika
18. **A Keresztény Egység Hetének kezdete**
A Szent Kapu megnyitása a Szent Pál bazilikában, ökumenikus istentisztelet
25. **Szent Pál megtérésének ünnepe**
A Keresztény Egység Hetének befejezése
Ökumenikus istentisztelet a Szent Pál bazilikában
28. **Szír Szent Efrém emléknapja**
Káld-malabár liturgia a Szent Cecília bazilikában

FEBRUÁR

2. **Urunk bemutatásának ünnepe**
Az Istennek szentelt élet jubileuma
9. **Szent Maron emléknapja**
Szír-antiochiai liturgia a S. Maria Maggiore bazilikában
11. **A Lourdes-i Szűzanya ünnepe**
A betegek kenetének feladása a Szent Péter bazilikában
A betegek és az egészségügyi dolgozók világnapja
18. **Boldog Fra Angelico emléknapja**
A művészek jubileuma a S. Maria sopra Minerva bazilikában
20. **Az állandó diakonusok jubileuma**
22. **Szent Péter székfoglalásának ünnepe**
A Római Kúria jubileuma
- 25-27. **Tanulmányi napok a II. Vatikáni zsinat megvalósulásáról**

MÁRCIUS

5. **Boldoggá és szentté avatások**
8. **Hamvazószerda**
Bűnbánati körmenet a Szent Szabina bazilikától a Circus Maximusig, hamvazkodás, szentmise, ünnepélyes bocsánatkérés
Nagyböjt minden csütörtökén:
szentségimádás a Szent Pál bazilikában
Nagyböjt minden péntekén:
keresztút a Lateráni bazilikában
Nagyböjt minden szombatján:
szentolvasó a S. Maria Maggiore bazilikában
12. **A katekumenek kiválasztása és feliratkozása**
a Lateráni bazilikában
19. **A katekumenek első vizsgája**
a Lateráni bazilikában
20. **Szent József ünnepe**
Az iparosok jubileuma
25. **Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepe**
Ünnepi szentmise Názáretben, az Annunziáció Bazilikában, a nők tiszteletére körkapcsolással a világ Mária-kegyhelyeivel
26. **A katekumenek második vizsgája**
a Lateráni bazilikában

ÁPRILIS

2. **A katekumenek harmadik vizsgája**
a Lateráni bazilikában
9. **A Hitvallás és a Miatyánk átadása**
a katekumeneknek a Lateráni bazilikában
10. **A migránsok és menekültek jubileuma**
16. **Virágvasárnap**
a Szent Péter téren megemlékezés Jézus bevonulásáról Jeruzsálemben
18. **Bűnbánati liturgia**
a nagyobb bazilikákban
20. **Nagycsütörtök**
krizmaszentelési mise a Szent Péter bazilikában, Mise az Utolsó Vacsora emlékére a Lateráni bazilikában
21. **Nagypéntek**
Urunk szenvedésének liturgiája a Szent Péter bazilikában
Keresztút a Colosseumban
23. **Húsvétvasárnap**
Húsvéti vigília a Szent Éjszakán
Urbi et orbi áldás
30. **Az újonnan megkeresztelt felnőttek miséje**
a Szent Pankrácius bazilikában

MÁJUS

1. *Szent József, a munkás ünnepe*
A munkások jubileuma
7. *A Colosseumban:*
ökumenikus istentisztelet az új vértanúk tiszteletére
14. *Papi hivatások világnapja*
Papszentelések
18. *A pápa 80. születésnapja*
A papság jubileuma
25. *A tudósok jubileuma*
26. *Alexandriai-etiópiai rítusú liturgia*
a S. Maria dei Angeli bazilikában
28. *A római egyházmegye jubileuma*

JÚNIUS

1. *A mennybemenetel ünnepe*
4. *A tömegkommunikáció világnapja*
Az újságírók jubileuma
11. *Pünkösöd*
Imanap a különböző vallások együttműködéséért
18. *Szentháromság vasárnapja*
A nemzetközi eucharisztikus kongresszus megnyitása
22. *Úrnapja*
Eucharisztikus körmenet
25. *Az eucharisztikus kongresszus befejezése*
29. *Szent Péter és Pál apostol ünnepe*
A pallium átadása az érsekeknek

JÚLIUS

9. *Jubileumi ünnep a börtönökben*

AUGUSZTUS

14. *Nagyboldogasszony vigiliája*
Kopt liturgia
15. *Nagyboldogasszony*
A 25. világifjúsági nap megnyitása
19. *A világifjúsági találkozó befejezése*

SZEPTEMBER

3. *Boldoggá és szentté avatások*
8. *Kisasszony napja: megemlékezés*
a Megváltó édesanyjának születéséről
10. *Az egyetemi oktatók jubileuma*
14. *A Szent Kereszt felmagasztalása*
Örmény rítusú vesperás
15. *A nemzetközi Mária-kongresszus megnyitása*
17. *Az idősek jubileuma*
24. *A Mária-kongresszus befejezése*

OKTÓBER

1. *Az Istenanya pártfogásának ünnepe*
Bizánci liturgia és Akathisztosz himnusz
3. *A zsidó-keresztény párbeszéd napja*
7. *Rózsafüzér királynéja: fáklyás körmenet*
8. *A püspökök jubileuma* a püspöki
10. szinodusok általános ülése alkalmából
Az új évezred felajánlása Mária oltalmába
14. *A Szentatya 3. világtalálkozója*
a családokkal
15. *A házasság szentségének ünnepe*
a családok jubileuma
- 20-22. *Nemzetközi missziós kongresszus*
22. *A missziók világnapja*
29. *A sportolók jubileuma*
Az Olimpia Stadionban

NOVEMBER

1. *Mindenszentek ünnepe*
Boldoggá és szentté avatások
4. *Ambroziánus rítusú liturgia*
5. *A közélet embereinek jubileuma*
12. *A földművesek jubileuma*
19. *A katonák és a rendőrök jubileuma*
21. *A Szűzanya bemutatásának ünnepe*
A S. Maria in Trastevere bazilikában
szír-antiochiai liturgia
24. *A laikus apostolság világgongresszusa*
26. *Krisztus király ünnepe*
A laikus apostolság világgongresszusának befejezése

DECEMBER

8. *A Szeplőtelen Fogantatás ünnepe*
Akathisztosz himnusz
16. *Mozarab liturgia*
A S. Maria Maggiore bazilikában
17. *A szórakoztató művészek jubileuma*
24. *Urunk születésének ünnepe*
Éjféli mise
25. *Urunk születésének ünnepe*
Urbi et orbi áldás
31. *Éjjeli imavirrasztás az új évezred küszöbén*

JANUÁR

1. *A béke világnapja*
5. *Urunk megjelenésének vigiliája*
A Lateráni, a S. Maria Maggiore és a Szent Pál bazilikában a Szent Kapu bezárása, a Szentföldön a jubileum befejezése, a helyi egyházakban a jubileum befejezése
6. *Urunk megjelenésének ünnepe*
A Szent Péter bazilikában
a Szent Kapu bezárása

BÚCSÚ PARANCS JÁNOSTÓL

A végső búcsú pillanata alkalmasint leperget előttünk egy filmet, ezen a gyors filmen persze nem egy emberi élet története látható, inkább emberi kapcsolatok és barátságok története, az, hogy ez az idegen élet miként vált más életek részévé, az idegen történet miként illeszkedett más történetekhez: az én történetemhez, a barátaink történetéhez. Aztán ezekből az illeszkedő, egymást kiegészítő történetekből lehet rekonstruálni azt, hogy milyen is lehetett egy minden más történetről mégiscsak különböző emberi személyiség saját története.

Parancs János élete sokunk életével érintkezett, sokunk személyes történetének a részévé vált, annak ellenére, hogy nem szeretett részt venni mások életében, nem tartozott azok közé, akik szüntelenül a dialógus alkalmait keresik. Nem volt könnyen barátkozó lélek, nem kívánt és nem is tudott feloldódni valamilyen többes szám első személyű közösségben. Mindig magányosan vetett számot a változó történelem vagy éppen az emberi létezés kihívásaival, és talán ösztönösen, talán tudatosan, de többnyire elkerülte azokat a fórumokat, amelyek valamilyen kollektív „én” számára adtak érvényesülési lehetőséget.

Mindazonáltal élete — és költészete, amely életéből: tapasztalataiból, felismeréseiből, gondolati küzdelmeiből fakadt — beépült mások életébe, bizonyára szándéktalanul. Barátsága értéket jelentett, éppen amiatt, mert nehezen barátkozott és nem kereste a könnyű egyetértést, a közös cselekvést, mindig elutasította azt a „csoportszellemet”, amely olykor — és szemünk láttára a jelenben mindinkább — akadályozza a helyes erkölcsi döntéseket és ítéleteket. Parancs János szuverén ember volt és szuverén költő, aki szinte mindig a szokásos gondolkodás, viselkedés vagy éppen költőszemély ellenében kereste a maga helyét, szerepét, feladatát.

Valójában ezért lehettek valódi barátai és ezért övezte egyéniségét megbecsülés és szeretet. A képzeletbeli film, amely most leperget előttünk, ezért nem egy magányos embert mutat, hanem olyan valakit, aki a manapság szokásosnál mélyebben éli meg a másokkal közös tapasztalatokat, emlékeket és felelősséget. Aki figyel másokra és akire mások számítnak. Úgy hiszem, mi, akik most e végső búcsúra egybegyűltünk, valamennyire fel tudunk idézni képeket vagy érzéseket a múltból, amelyek János barátságát: igényes szeretetét és kítartó hűségét tanúsítják. Érzékelhetők ezt a hűséget és szeretetet azok is, akik már

nincsenek közöttünk; Pátkai Ervinre, Kálnoky Lászlóra, Kormos Istvánra gondolok. Parancs János férfiasan szemérmes és igényes barátságának emléke ott van a mi történetünkben, és része marad annak a képzeletbeli filmnek, amelyet majd mi hagyunk magunk után.

Az előbb arról szóltam, hogy Parancs János szuverén ember volt. Valójában ez a szuverenitás mutatkozott meg életében: abban, hogy az emberi szabadság híveként az ötvenhatos forradalom veresége után Párizsban keresett új otthonát, és abban, hogy a hatvanas évek közepén mégis hazatért, mindenekelőtt azonban abban, hogy meg tudta őrizni a saját törvényeit a mögöttünk lévő nehéz korszakban, és el tudta utasítani a politika által terjesztett csordaszellemet az utolsó tíz esztendőben.

A személyes szuverenitást érvényesítette költőként is: sohasem követett divatokat, és sohasem tért le arról az útról, amelyet fiatal költőként még Párizsban megtalált. Mindig a huszadik század poklaiba vetett emberi személyiség gyötrelmes tapasztalatairól beszélt, és ennek a komor beszédnek a súlyát sohasem próbálta enyhíteni a vers festői vagy zenei díszítéseivel. Egy puritán és határozott „antipoézis” nyelvet alakított ki, ennek a nyelvnek nem a díszítés, hanem a felismerés és a kifejezés logikus következetessége és gondolatisága adta az erejét. Máskor pedig az ironia, amelynek tükrében a történelmi és társadalmi lét visszásságait mutatta meg.

Barátai nevében búcsúztam Parancs Jánostól, és ebben a helyzetemben természetesen nehezen kerülöm el az elém tóduló emlékeket, sokakkal közös történetünk emlékeit. Felidézhetném párizsi megismerkedésünket, találkozásainkat vagy éppen azokat az emlékeimet, amelyek János verseihez, verseskönyveihez fűződnek. És felidézhetném sokunk aggodását az elmúlt esztendőkből, hiszen mindig szorongva, olykor mégis reménykedve vártuk a róla érkező híreket. Midőn utoljára láttam, néhány hete, már nem volt remény, és a közös történet azóta véget ért, a képzeletbeli film megszakadt. Jánosnak mindazonáltal nemcsak a költészete marad velünk, hanem a személyisége is: a szuverenitása és a barátsága, a szigorú erkölcsi igényessége és a lényében mindig meglévő evangéliumi szeretete. Most valahonnan Pátkai Ervinnel, Kálnoky Lászlóval, Kormos Istvánnal figyel ránk: erre gondolok a koporsója mellett. Keresztény hitünk és reményünk szerint közöttük lelheti fel végleges otthonát.

POMOGÁTS BÉLA

BÚCSÚ PARANCS JÁNOSTÓL

A Magyar Írószövetség nevében búcsúzom Parancs Jánostól, aki költeményének titokzatos látogatójával elindult, hogy színről-színre lássa távoli urát, kinek ölen elsrhatja élete bánatát, az őt ért igazságtalanságokat és méltánytalanságokat, s végre szabadon tekinthet le mindazokra, akiket igazán szeretett, akik mellette álltak, erőt adtak neki szorongatásaiban, enyhületet a betegségben és örömet a családban.

Megrendítő és az elmúlás végérvényességében lelkiismeret-furdalásra késztet, ha egy költő ezt írja magáról: „én, a nyomorult teremtmény, / úgy élek itt a földön, / olyan kiszolgáltatottan, / olyan védtelenül, / mint az a kicsi bárány, / akit már születésekor / a vágóhídra szántak.”

Hányan és hányan éreznek hasonlóan! A szegények, a kivetettek, a tisztaszívűek, kiknek menetéhez ellenkezés és lázadás nélkül csatlakozott is. Egész költészete mellettünk tett hatalmas vallomás volt, értünk hullatott könnyeit szemérmesen titkolta ugyan, de sírása hangját hallottuk, részvétől áthatott mozdulatait láthattuk. Pedig sokszor maga is a megértés és szeretet szavait várta tőlünk, máskülönben nem írt volna *Sivatagi figyelmeztetéseket*, s nem vallotta volna önmagáról: „napról-napra élek / akárha a sivatagban / levegőtlen közönyben / velőt sorvasztó szárazságban.”

Elgondolkodhatunk valamennyien, nem mulasztottuk-e kimondani azt a szót, amelyet várt és remélt tőlünk. Pedig adóssai voltunk és vagyunk.

Hány és hány új és régebbi magyar író könyvét gondozta a rá annyira jellemző szigorú igényességgel, hozzáértéssel, megingathatatlan erkölcsi szilárdsággal! Hány fiattal foglalkozott idejét nem kímélve! Hányan köszönhattünk neki egy-két felejtethetetlen órát, amikor nem kellett hazugságtól és álságoktól bekerítve taktikáznunk, mert Parancs János körében átérezhettük a védtelenségben, a hatalomnélküliségben rejlő erőt. Mert az embernek is, a költőnek is „egyetlen illatozó rózsza” volt a fegyvere „a mocskos pofájú szörnyek” ellen — *Kislányomnak* írt verséből idézek —, és tudta, hogy a tisztaságnak, erkölcsi szilárdságnak ez a jelképe „erősebb mint a pokol hatalma, / erősebb mint a halál”. Ötvenfelé verset írt. „Irok, mit is tehetnék...” — mondhatta is Radnótival. Ennek a költeményének mottóját Kosztolányitól választotta: „olyan komor, fonséges lesz a lelkünk / olyan hideg és kongó, mint a templom.” Az ő lelke azonban nem volt sem komor, sem hideg. Inkább egy gyermeké, aki fogvacogva és remülten szemléli az általunk kiüresített világot, s abban azokat az emberre emlékeztető jeleket kereste, amelyekre a gyermek valamiképp mindig visszaemlékezik. „Mint ha volna még esély a döntő változásra” — írta az esélytelenek soha nem szűnő reménykedésével.

Életünk, sorsunk harminc esztendeje valamiképp összefonódott. Egymás melletti szobában ültünk a Petőfi Irodalmi Múzeum egy távoli szárnyában, messze a kiválasztottaktól, a manapság keresztény színekben pompázó funkcionáriusoktól. Szobáinkra jótékony árnyat vetettek a Károlyi-kert faóriásai. Barátai, kikkel a Magyar Műhely elindították, felkeresték, néha megdördült Kormos István baritonja, egy üveg tüzes Bece-hegyi fehér borral érkezett Takáts Gyula. A víg beszéd közt a gyors óra ment, de tudtuk, amit Parancs János meg is fogalmazott: „A lét esélyét a gazdátlan reményt / táplálni és megőrizni kevés a szó.” Ezt az esélyt a magatartásával őrizte, akár a Múzeumban, akár a Magvetőnél, akár az Új Ember szerkesztőségében a kulturális rovatot gondozva.

A kor, amelyben élt, nem neki kedvezett, hanem a köpönyegforgatóknak. Ezért is érezte magát bekerítve, ezért sem hitt a kimondott és leírt szavak hitelében.

Nem állt a „hajbókolók” és „olvadozók” közé. A lelke igazsága vezérelte, s a csillagokra figyelt. Botorkált, de szárnyalni is tudott. Magára hagyottnak érezte magát, pedig sokan szerették, s még többen tisztelték. Porban járt, de tiszta maradt. Fölöslegesnek mutatta magát, holott sokunknak nélkülözhetetlen volt, mert tudtuk, hogy személyében létezik egy erkölcsi etalon, amelyhez igazodhatunk. Megalázott páriának írta magát, mégis az élet kifogyhatatlan csodáinak és titkainak tudója és elmondója volt.

Hadd idézzem egyik legmegragadóbb életvallomását *Egy aktuális kérdésre* válaszoló verséből: „Semmit se kértem, mégis itt vagyok, / s örülök annak, hogy megcsodálhatom / ezemyi titkát e talányos káprázatnak.” / Bárcsak elmondhatnám majd a búcsúszókat, / sosem akartam igazán birtokolni én.

A föld javait valóban nem birtokolta. De voltak olyan adományai, amelyek nem mindenkinek adatnak meg. Szeretetre méltó volt és megingathatatlan. Sokat vitázunk arról, mi az igazság. Benne érintetlen volt az igazságosság. És szembe mert nézni a kérlelhetetlen véggel. Az adott neki erőt, hogy nincs egyedül: „Él kell indulni bátran / hátra sem nézve / berántani az ajtót magad után / akiket szeretsz / úgy is veled maradnak...” *Ha szólít a hang* ennek a versének a címe. Most szólította. Beállt abba a menetbe, amely ismeretlen távolok felé halad *A látogatóhoz*-ban. S ahogy távolodnak, felzendül a költeményt záró himnusz: „gyönyörű ez a föld, / gyönyörű ez a víz, / gyönyörű ez a tűz, / gyönyörű ez a levegő! / ó, te Hatalmas! / gyönyörű ez a világ, gyönyörű ez a fájó élet!”

Egy táncos adoniszsi sorral lép a Hatalmas elé. Kezében a rontást elűző rózsaszál, tudatában annak bizonyosságára, hogy boldogok, akik sírnak, mert vigasztalást nyernek.

RÓNAY LÁSZLÓ

SOMMAIRE

Une enquête de Vigilia

- Qu'est-ce qui a joué le rôle le plus important dans votre bonheur personnel?
Est-ce que la personne de Jésus-Christ et le christianisme y ont participé?
- Poème de György Rába
Nouvelle de Nándor Gion

INHALT

Eine Rundfrage der Vigilia

- Wer oder was spielte die bedeutendste Rolle in Ihrem persönlichen Glück?
Hatten daran die Person Jesu Christi und das aus ihm entsprossene Christentum anteil?
- Gedicht von György Rába
Erzählung von Nándor Gion

CONTENTS

The survey of Vigilia

- Who or what played the most important role in your personal life and happiness?
How were you influenced by the person of Jesus or by the Church of Christ?
- Poem by György Rába
and prose by Nándor Gion

Főzerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Szerkesztőség: BITSKEY BOTOND, HORÁNYI ÖZSÉB, KÁLMÁN ZOLTÁNNÉ, KISS SZEMÁN RÓBERT, SZŐRÉNYI LÁSZLÓ
Szerkesztőbizottság: [BÉKÉS GELLÉRT], KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN, MOHAY TAMÁS, NAGY ENDRE,
POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, VÁRNAI JAKAB

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Veszprémi Nyomda Rt.; Felelős vezető: Erdős András vezérigazgató

Lapunk megjelenését

a Nemzeti Kulturális Alap

és a Soros Alapítvány támogatja

Szerkesztőség és Kiadóhivatal Budapest, V., Kossuth Lajos u. 1. III. lh. II. em. Telefon: 317-7246; telefax: 317-7682. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://communio.hcbc.hu/vigilia> /E-mail cím: vigilia@hcbc.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás:

Vigilia Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta, a HÍRKER Rt., az NH Rt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekk száma száma: OTP. VII.

ker. 11707024—20373432. Előfizetési díj: 1 évre 1200, — Ft, fél évre 600, — Ft, negyed évre 300, — Ft egy szám ára 115, — Ft. —

Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.) vagy az Inter-Europa Bank Rt-nél (1053 Budapest, Szabadság tér 15.)

vezetett 1971941404 sz. számláján. Ára: 45, — USD vagy ennek megfelelő más pénznem/év

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10—14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 115 Ft

VIGILIA

*Minden kedves Olvasónknak
áldott Karácsonyi Ünnepeket
kívánunk!*

ISSN 004260242-4

9 770042 602425